

Хөдөө аж ахуйн салбарын бүтээгдэхүүний өрсөлдөх чадавхийг нэмэгдүүлж, иргэдийг экологийн цэвэр эрүүл хүнсээр хангана.

Зорилт 1.2. Газар тариалангийн үйлдвэрлэлд дэвшилтэт шинэ техник технологийг нэвтрүүлж, усалгаатай талбайг нэмэгдүүлэн, эргэлтийн талбайн ашиглалтыг сайжруулах замаар тогтвортой ажлын байр бий болгоно.

Хүрэх үр дүн: Аж ахуйн нэгж, иргэдийн эзэмшилд байгаа эргэлтийн талбайг 100 хувь ашиглаж, нэгжийн ургацын хэмжээг нэмэгдүүлэн, дотоодын хэрэгцээг гурил, төмс, хүнсний ногоо, тэжээлийн ургамлаар 100 хувь, жимс жимсгэнээр 10 хувь хангана.

1.2.1. Усалгаатай тариалан эрхлэх талбайн судалгааг шинэчлэн гаргаж, услалтын системийн ашиглалтыг сайжруулж томоохон голын сав нутгаар усалгаатай тариалан эрхлэхэд дэмжлэг үзүүлэх **/2013-2016/**

Усалгаатай тариалан эрхэлж болох 7.1 мянган га талбайг нарийвчлан судалж услалтын систем шинээр барьж болох талбайг шинэчлэн гаргахаар ҮХААЯ-наас манай аймагт 2013 онд хийхээр төлөвлөсөн боловч уг ажил хийгдээгүй 2014 онд хийхээр хойшилсон.

Сэлэнгэ Хутаг-Өндөр, Тэшиг, Орхон голын дагуу байрлалтай талбайд аж ахуйн нэгж иргэд төмс, хүнсний ногоо, жимс жимсгэнэ болон услалтын систем бүхий 2500 га талбай эзэмшиж 2000 га-д тариалалт хийж, 500 га-д урини боловсруулалт хийсэн байна.

**/Тухайн жил 70 хувь/
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь/**

1.2.2. Газар тариалангийн техникийн дундын парк байгуулах ажлыг өрнүүлж, тариалан эрхлэгчдийн технологит ажлыг бүрэн гүйцэтгэх нөхцлийг хангах **/2013-2016/**

Хутаг-Өндөр, Сэлэнгэ сумдын Техник дундын парк ажиллаж 120 иргэн, 11 аж ахуйн нэгжид үйлчилгээ үзүүлж нийт 320 га талбайд тариалалт хийлээ. Ингэснээр өмнөх оноос 15 хувиар өслөө.

Бага оврын тариалангийн техник тоног төхөөрөмжийн дундын парк 6 суманд ажиллаж хаврын тариалалтыг хугацаанд нь хийж дуусгалаа.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь /**

1.2.3. Чацаргана хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг эрчимжүүлж, суулгац үйлдвэрлэх замаар тариалалтыг жил бүр 20-оос доошгүй га-аар нэмэгдүүлэх **/2013-2016/**

Чацаргана хөтөлбөрийн хүрээнд 42750 ш суулгацыг 40 га талбайд шинээр тариалж, нийт жимс жимсгэний талбайн хэмжээ 360 га-д хүрэв.

Суулгац үйлдвэрлэх жимс жимсгэний аж ахуй байгуулах 5.0 га-ийн төслийн тендерт Баяннуур, Гурванбулаг, Булган сумын 5 иргэн 1 аж ахуйн нэгжийн төсөл шалгарч тус бүр 5.0 сая төгрөгийн санхүүжилт авлаа. Чацаргана тариалалт тайлант онд 45 га-аар нэмэгдлээ.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

1.2.4. Өрхийн тариалан эрхлэгчдийг дэмжиж бага болон дунд оврын техникийн дундын парк байгуулан, хүнсний ногооны тариалалт, арчилгаа, хураалтын ажлыг механикжуулах замаар нэгжийн ургацыг нэмэгдүүлэх **/2013-2016/**

Өрхийн тариалан эрхлэгчдийг дэмжиж бага оврын техник, хүлэмжээр хангах ажлыг зохион байгуулж, ҮХААЯ-ны хөнгөлөлттэй бага оврын трактор 98-ыг авч хаврын тариалалт, ургац хураалтанд ашиглалаа. Үүний үр дүнд өрхийн тариалангийн хэмжээ хүнсний ногоо 343 га-д хүрч 4.2 мянган тн ургац хураан авч, нэгжийн ургацын хэмжээ 121 цн хүрэв.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

1.2.5. Булган, Хутаг-Өндөр сум, Хялганат тосгонд өвөл зуны хүлэмжийн аж ахуй байгуулж, хамгаалагдсан хөрсний тариалалтыг нэмэгдүүлэх **/2013-2016/**

Хялганат тосгонд “Шим мандал” ногоочдын бүлэг 120 м/кв талбай бүхий 2 хүлэмж, 2 иргэнд 120 м/кв талбай бүхий хүлэмж, нийт 240 м/кв, Хутаг-Өндөр суманд 4 иргэн 170 м/кв талбайд, Булган суманд 1 иргэн 3 сая төгрөгийн дэмжлэг авч 85 м/кв талбай бүхий 2 хүлэмж шинээр ашиглалтанд оруулаа. Бусад сумдад 18 хүлэмж шинээр ашиглалтанд орж тариалалт хийгдэв.

Өвлийн хүлэмжийн аж ахуй байгуулахаар тус сумдын ард иргэдээс захиалга авах ажлыг зохион байгууллаа.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

1.2.6. Эрдэм шинжилгээний байгууллагатай хамтран үрийн аж ахуй байгуулж, ганд тэсвэртэй, сайн чанарын нутагшсан үрээр дотоодын хэрэгцээг хангах, үр үржүүлэг, судалгаа шинжилгээний туршилтын талбай бий болгох **/2013-2014/**

Үрийн аж ахуй байгуулах боломжтой аж ахуйн нэгжийг сонгон шалгаруулах судалгаанд манай аймгийн Хутаг-Өндөр, Сэлэнгэ, Орхон сумдын 5 аж ахуйн нэгж шалгуур үзүүлэлтийг хангасан тул үр үржүүлэх саналыг ҮХААЯ, УГТСЭШХ-нд хүргүүлэв.

Ургамал газар тариалан сургалт, эрдэм шинжилгээний хүрээлэнГТЭСЭШХ-тэй хамтран үрийн аж ахуй байгуулах төсөлд санал өгөх хэлэлцүүлэг зохион байгууллаа.

Энэ жил нийт 410 тн үрийг ТЭДС-аас хөнгөлөлттэй нөхцлөөр, 25 тн Дархан 34 сортын үрийг УГТСЭШХ-ээс худалдан авч, үр шинэчлэхээр тариалалт хийгдэж ирэх жилд тариалах 100 тн үрийн нөөц бүрдүүлээд байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 30 хувь /**

1.2.7. Хутаг-Өндөр суманд 15 мянган тн багтаамжтай үр тариа хадгалах элеватор байгуулах **/2013-2014/**

Хутаг-Өндөр суманд 15 мянган тн-ын элеваторыг 2014 онд улсын төсвийн хөрөнгөөр барихаар шийдвэрлэсэн.

/Тухайн жил 100 хувь /

/Өссөн дүнгээр 70 хувь /

1.2.8. Таримлын сэлгээний тоог нэмэгдүүлж, хөх тариа, шар буурцаг, царгас, эрдэнэ шиш, вандуй зэрэг таримлыг ээлжлэн тариалж, тариалангийн талбайн үржил шимийг хамгаалах **/2013-2016/**

Үр тарианы 6, тэжээлийн 3 таримал болон тосны 2 төрлийн таримлыг сэлгээнд оруулан тариалж байна. Буудайнаас бусад таримлын эзлэх хувь 4.7 хувийг эзлэж байна. Арвай 282.0 тн, хошуу будаа 1091 тн, хөх тариа 125 тн, бог будаа 23 тн хураан авсан.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь /**

1.2.9. Тэжээлийн ургамлын тариалалтыг жил бүр нэмэгдүүлж, малын тэжээлийн дотоодын хэрэгцээг бүрэн хангах **/2013-2016/**

Энэ онд нийт 443 талбайд ногоон тэжээл, 814 га-д тэжээлийн овьёос тарьж, 943 тн ногоон тэжээл 1091 тн хошуу будаа хураан авч дотоодын хэрэгцээгээ 100 хувь хангаад байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

1.2.10. Тариаланч, механикжуулагч, мэргэжилтнүүдийг дотоод, гадаадын сургалтанд хамруулж, туршлага судлуулах **/2013-2016/**

Аймгийн тариаланчдын зөвлөгөөнийг Тэшиг, Хутаг-Өндөр, Хялганат, Бүрээхангай суманд бүсчлэн зохион байгуулж, 250 гаруй механикжуулагчид хамрагдав. Төмс, хүнсний ногооны эрчимжсэн технологи болон жимс жимсгээний сургагч багш бэлтгэх сургалтанд 6 хүн хамрагдан сертификат авав. Тариаланчдын холбоо, “Вагнер Ази” ХХК-н Дархан-Уул аймаг дахь ХАА-н салбартай хамтран тариаланчдын Фарм-шоу зохион байгуулж 40 гаруй тариаланч оролцов. Уг арга хэмжээний үеэр шинэ техник оруулж ирж байгаа 20 гаруй аж ахуй нэгжийн техник, тоног төхөөрөмж, сэлбээгийн үзэсгэлэн худалдаа, туршилтын талбайд тариагдсан 20 гаруй сортын танилцуулга үзүүлсэн. Мөн БНХАУ-ын Хунян мужид 1, БНСУ-ын газар тариалангийн үйлдвэрлэлийн танилцах аялалд 2 хүн оролцож туршлага судлууллаа.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

Зорилт 1.3. Мал үржлийн ажил үйлчилгээг сайжруулж, төв суурингийн ойролцоо эрчимжсэн аж ахуйнуудыг байгуулж, эдийн засгийн эргэлтэнд оруулах замаар малын тоон өсөлтийг тогтворжуулж, салбарын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Өндөр ашиг шимтэй малын нийт сүрэгт эзлэх тоо хэмжээ 15 хувьд хүрч, нэг малаас авах ашиг шимийн үзүүлэлт 10 хувь нэмэгдэнэ.

1.3.1. Хангай үүлдрийн хонины генофондыг хамгаалж, тоо толгойг 2 дахин нэмэгдүүлэх **/2013-2016/**

Хангай үүлдрийн хонины тоо толгой цөөрч, үндсэн үүлдэр чанар алдагдаж байгааг үзлэг ангилалт хийж тогтоолоо.

/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь/

1.3.5. “Монгол мал” үндэсний хөтөлбөрийг эрчимжүүлж, сумдын *Ì Ƴ-Ò*-ийг шаардлагатай техник, тоног төхөөрөмжөөр хангаж, мэргэжилтнүүдийг сургалтанд хамруулан, үүрэг хариуцлагыг сайжруулах **/2013-2016/**

*“Монгол мал” үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх төлөвлөгөө боловсруулан хэрэгжүүллээ. Хөтөлбөрийн хүрээнд мал жинлэх жин /1000, 60 ёа/, *ì àèèì àò ð, èáí ò ì àò ð, àðáí ì àò ð* *сүдүя í èèò 443.7 ñàÿ ò °ãð°áí èé* *¿ðæèèéí ááãàæ* *õýðýáñèèéá* сумдад хуваариллаа.*

ҮХАА-н сайд, Хөдөлмөрийн сайдын 2013 оны хамтарсан тушаалаар нийт 14125 ширхэг мэргэжлийн малчин үнэмлэх, энгэрийн тэмдэгийг малчдад олголоо.

*Аймгийн мал аж ахуйн мэргэжилтний зөвлөгөөн зохион байгуулж 170 мэргэжилтэн оролцлоо. ҮХААЯ-аан *сi õèí í áàéãóóèæ áóé áí ä ì àèÿí* *¿ðæ¿èãèéí* техникч бэлтгэх сургалтанд мэргэжилтэн сургалаа. Мянганы сорилтын сангийн Хот орчим бэлчээрийн төслийн сургалтанд ХХААЖДҮГ, ГХБХБГ, Бугат, Бүрэгхангай, Орхон, Сэлэнгэ, Хангал сумдын удирдах ажилтан мэргэжилтэн, малчдын бүлгийн гишүүд 90 гаруй хүн хамрагдав.*

Ì Ƴ-Ò-ийн мэргэжилтнүүдийг сургалтанд хамруулж, ажлын байрны тодорхойлолтыг нь танилцуулж, гүйцэтгэх ажлын талаар үүрэг чиглэл өгөв.

/Тухайн жил 70 хувь/

/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь/

1.3.6. Аймаг, сумын түвшинд цаг хүндэрсэн үед ашиглах өвс тэжээлийн нөөц бүрдүүлж, агуулахтай болгох **/2013-2016/**

Цаг хүндэрсэн үед ашиглах нөөцийн өвс бэлдэх зорилгоор аймгийн Засаг даргын нөөцөөс 210.0 сая төгрөгний хөрөнгийг төлөвлөж хаман боогч 1, хадуур 1, нөөцийн хашаа 100х300 м барьж, аймгийн нөөцөд 981 тн /хонины толгойд шилжүүлсэн малын 30 хувийг 70 хувийн тэжээлээр/ өвс бэлтгэхээс 1018 тн бэлтгэж, 108 хувиар хангасан. Мөн сумдын нөөцөд 981 тн бэлтгэхээс 1250 тн-ийг 124 хувиар хангалаа. Аймгийн мал аж ахуйн өвөлжилт, хаваржилтийн 2013-2014 оны бэлтгэлийг 88.8 хувиар хангав.

/Тухайн жил 100 хувь/

/Өссөн дүнгээр 50 хувь/

1.3.7. Тохиромжтой бүс нутагт малын тэжээл үйлдвэрлэх цех байгуулах **/2013-2016/**

Аймгийн төвд Нөөцийн газарт малын тэжээлийн цех байгуулахаар бэлтгэж ажил хийгдэж байна. Мөн бүх төрлийн тэжээвэр амьтадын тэжээл үйлдвэрлэх үйлдвэр байгуулах судалгаа хийж байна.

/Тухайн жил 30 хувь/

/Өссөн дүнгээр 10 хувь/

1.3.8. Хадлангийн талбайг эзэмшүүлэх, бэлчээрийг хашиж, хамгаалах ажлыг өрнүүлэх **/2013-2016/**

Аймгийн хэмжээнд нийт 111940.1га хадлангийн талбай байдаг Үүнээс 2013 онд 20058.5 эзэмшүүлэх ажил хийгдсэн. Бэлчээр хашиж хамгаалах ажлыг орон нутгийн хөрөнгөөр Дашинчилэн, Рашаант, Гурванбулаг сумдад 300 га талбай хашиж хамгаалах ажил хийгдлээ..

Бэлчээрийг малын хөлөөс хамгаалах сэлгэж өнжөөх арга хэмжээг 127 мянган га талбайд хийж тодорхой хугацаагаар чөлөөлөх ажил хийгдэв.

Орчны сангийн /GEF/-ын санхүүжилтээр хэрэгжиж буй “Зах зээл ба бэлчээрийн удирдлагын хөгжил” төслийг Дашинчилэн, Рашаант, Гурванбулаг сумдад хэрэгжүүлэхээр болов.

Бэлчээрийн хортон мэрэгчтэй тэмцэх ажлын хүрээнд Гурванбулаг, Рашаант сумдад микробиологийн аргаар 60.0 мян га талбайд, Баяннуур, Дашинчилэн, Могод сумдад энгийн механик аргаар 20.0 мян га, байгаль орчныг хамгаалах нөхөн сэргээх арга хэмжээний хүрээнд 11 мянган га талбайд зохион байгууллаа.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

1.3.9. Малын эрсдлийн даатгалд нийт малчин өрхийн 10-аас доошгүй хувийг хамруулах арга хэмжээг үе шаттай хэрэгжүүлнэ **/2013-2014/**

Малын эрсдлийн даатгалыг 4 дүгээр сарын 1-үүн 6 аймгийн 30-ийг тус тусад нь зохион байгуулж, даатгалын 4 компанийн 36 өрхөөс 7173 малчин өрхөөс 469 малчин өрх буюу 6.5 хувь хамрагдаж. 67.7 мян мал буюу нийт малын 2.6 хувь хамрагдсан байна. Даатгалд Баян-Агт /79 малчин/, Хангал /52/, Булган /47/ сумд сайн оролцсон. Даатгалын хураамжинд 47.7 сая төгрөг төвлөрүүлэв.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

Зорилт 1.4. Мал эмнэлгийн үйл ажиллагааг технологит хугацаанд нь чанартай хийж, халдварт өвчнийг тандан, шуурхай оношилж, паразиттах өвчнийг бууруулах, урьдчилан сэргийлэх, лабораторийн шинжилгээнд хамруулах ажлыг зохион байгуулж, малыг эрүүлжүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Малын халдварт өвчний гаралтыг 5 хувь, паразиттах өвчний гаралтыг 3 хувь бууруулна.

1.4.1. Орчны сангийн төлөвлөгөөний үндэслэлээр хэрэгжиж буй арга хэмжээг технологит хугацаанд нь чанартай гүйцэтгэх**/2013-2016/**

Мал амьтныг халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээнд 1095.54 мянган толгой мал хамрагдахаас 1065.1 мянган толгой мал хамрагдаж төлөвлөгөөний биелэлт 97.2 %-тай байна. Биокминатаас төлөвлөгөөний дагуу 14 нэр төрлийн 305.3 сая төгрөгний эм биобэлдмэлийг нийлүүлж мал эмнэлэгийн арга хэмжээг технологит хугацаанд нь хийж гүйцэтгэлээ.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

1.4.2. Мал, амьтны халдварт, паразиттах, бөөллийн, цусан халдварт, дотрын халдварт хордлого, листериоз, галзуу, шөвөг яр, аденоматоз, хорт салст халуурал, дуут хавдар өвчнүүд, паразиттах өвчний онош тогтоолгох шинжилгээнд 47 дээж ирүүлсэнээс гемонхоз, монезиоз, ценуроз, эхникакоз, хамуу өвчнүүд оношлогдон тэмцэх сэргийлэх арга хэмжээг зохион байгуулах **/2013-2016/**

Мал эмнэлэг ариун цэвэрийн лаброторид халдварт өвчний шинжилгээнд 831 дээж ирүүлэн 12 суманд цусан халдварт, дотрын халдварт хордлого, листериоз, галзуу, шөвөг яр, аденоматоз, хорт салст халуурал, дуут хавдар өвчнүүд, паразиттах өвчний онош тогтоолгох шинжилгээнд 47 дээж ирүүлсэнээс гемонхоз, монезиоз, ценуроз, эхникакоз, хамуу өвчнүүд оношлогдон тэмцэх сэргийлэх арга хэмжээг тухай бүр нь авлаа.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

1.4.3. Мал сүргийг хамуу өвчнөөс эрүүлжүүлж, малаас хүнд халдварладаг өвчний гаралтыг бууруулж, нэг малаас авах ашиг шимийг нэмэгдүүлэх **/2013-2016/**

2013 онд орон нутгийн төсвөөс 8.5 сая төгрөгөөр 1 тн угаалгын бодис, МЭҮН-үүд, малчид өөрийн хөрөнгөөр креолин 0.9 тн, ивомек 250 литрийг татан авч, 627.0 мянган малыг угаалганд, 250.0 мянган малыг боловсруулалтанд хамруулаад байна.

Малаас хүнд халдварладаг сүрьеэ, лейкоз өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх хөтөлбөр боловсруулан хэрэгжүүлж байна.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

1.4.4. Бруцелллез өвчнөөс эрүүлжүүлэх арга хэмжээг зохион байгуулж, хүн амыг уг өвчнөөс хамгаалах **/2013-2016/**

2013 онд бруцелллез өвчнөөс сэргийлэх вакцинжуулалтын арга хэмжээнд 718.4 мянган төл мал хамруулсан. Мөн 5792 үнээ, 7776 хээлтүүлэгч, 3702 бог малыг бруцелллезын шинжилгээнд хамруулсанаас 121 үнээ эерэг дүн үзүүлсэнийг зааврын дагуу нядлах арга хэмжээ авлаа.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

1.4.5. Мал эмнэлгийн лабораторийн барилга барих хөрөнгө шийдвэрлэгдээгүй байна. Зураг төсөл боловсруулах лабораторийн барилга барих хөрөнгийг шийдвэрлүүлэх талаар ҮХААЯ-нд хүсэлт гаргаад байна. Монгол мал хөтөлбөрийн хүрээнд мал эмнэлгийн лабораторийн оношлох чадавхийг сайжруулах зорилгоор Полимеразин гинжин урвалаар оношлох багаж авч, мэргэжилтэнийг сургаж дадлагажууллаа.

**/Тухайн жил 30 хувь/
/Өссөн дүнгээр 10 хувь/**

1.4.6. Тэшиг сумын “Бага илэнхи” хилийн боомтод Мал эмнэлэг ариун цэврийн байнгын ажиллагаатай лаборатори байгуулах **/2013-2016/**

Тэшиг сумын “Бага-Илэнхэн” хилийн боомтод байрлах Мал эмнэлэг ариун өүэдөөй ёааî ðàò î ðийн барилга байгууламж барих асуудлыг Эдийн засгийн хөгжлийн яамнаас зохион байгуулсан санал асуулгын хүрээнд санал өгч холбогдох газарт уламжлав.

**/Тухайн жил 30 хувь/
/Өссөн дүнгээр 10 хувь/**

Зорилт 1.5.Хоршоо, нөхөрлөл, малчдын бүлэгт тулгуурлан хөдөө аж ахуйн түүхий эд бэлтгэх, бүтээгдэхүүнд анхан шатны тордолт, ангилалт хийх, борлуулах сүлжээ бүхий Хөдөө аж ахуйн биржийг сумдад бий болгоно.

Хүрэх үр дүн: Хоршоо хөгжүүлэх нийгмийн хэмжээний хөтөлбөр хангагдана.

1.5.1.ХАА-н шинэ техник, технологи, таримал ургамлын шинэ сорт, төрөл зүйл туршин нэвтрүүлэх зорилго бүхий ХАА-н нэвтрүүлэх үйлчилгээний туршилтын төвийг байнгын ажиллагаатай болгох **/2013-2016/**

Одоогийн материаллаг баазад тулгуурлан шинэ техник, технологи, таримал ургамлын шинэ сорт, төрөл зүйл туршин нэвтрүүлэх үйл ажиллагааг цаашид хэвийн явуулах зорилгоор төсөл боловсруулан аймгийн ХАА-н МСҮТ-тэй хамтран туршилт хийх ажлыг явуулахаар боллоо.

**/Тухайн жил 50 хувь/
/Өссөн дүнгээр 12,5 хувь/**

1.5.2.Сумдад ХАА-н түүхий эд бэлтгэн нийлүүлэх цэгүүдийг бий болгож, Дашинчилэн, Орхон, Хутаг-Өндөр сумдад загвар хоршоодыг байгуулах **/2013-2016/**

Бүх сумдад ХАА-н түүхий эд бэлтгэн нийлүүлэх цэгүүдийг бий болгож итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчдийг сонгох, тэдэнд үнэмлэх олгох, сургал хийх зэрэг ажлыг хийж гүйцэтгэлээ. Манай аймаг итгэмжлэгдсэн 8 компанид арьс шир бэлтгэн нийлүүлэхээр тогтолоо.

Орхон, Баяннуур, Хангал, Хутаг-Өндөр, Бугат зэрэг 5 сумын 5 хоршоонд ХАА-н түүхий эд бэлтгэн нийлүүлэх үйл ажиллагааг дэмжиж, агуулах барих зориулалтаар тус бүр нь 9 сая төгрөгийн хөнгөлөлттэй зээлийг ҮХААЯ-ы мал хамгаалах сангаас олгосны зэрэгцээ Дашинчилэн, Могод, Орхон, Гурванбулаг, Баян-Агт, Булган, Хутаг-Өндөр зэрэг 7 сумын 4 хоршоо, 3 компанид ноос пресслэгч, цахилгаан жин, таар зэрэг нийт 55 сая төгрөгийн тоног төхөөрөмжийг олгов.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

1.5.3.Хөдөөгийн иргэдийн хөдөлмөр, хөрөнгөөрөө хоршин ажиллаж, орлогоо нэмэгдүүлэх боломжийг бүхий л талаар дэмжих **/2013-2016/**

Малчдад зориулсан “Хоршооны сургалт”-ыг 20 хоногийн хугацаатай бүх суманд зохион байгуулж, судалгаа, санал асуулга авлаа. Орхон, Булган, Дашинчилэн сумдын малчдын зөвлөлгөөнд оролцож, хоршооны зохион байгуулалтын зарчим, хоршооны хууль, малчдын хоршоо байгуулах хэрэгцээ шаардлага, ач холбогдлын талаар сургалт явуулж, мэдээлэл өглөө.

2013 оны байдлаар 110 хоршоод татварын хэлтэст бүртгэлтэй байгаа нь өмнөх онтой харьцуулахад 37.0 хувиар өссөн байна.

/Тухайн жил 100 хувь/

1.5.4.Тариаланчид, өрхийн аж ахуй эрхлэгчдэд экологийн цэвэр бүтээгдэхүүн тариалах, үйлдвэрлэх сургалт явуулж бодлогоор дэмжих **/2013-2016/**

Экологийн цэвэр бүтээгдэхүүн, бренд бүтээгдэхүүний талаар нийт сумдын 800 гаруй иргэдэд сургалт явуулж, сумдын Мал эмнэлэг үржлийн тасагт зөвлөмж, сургалтын материал хүргүүлж, хөдөөгийн иргэдэд мэдээлэл хүргэх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж байна.

2013 онд хүнсний арвай 201 га, хошуу будаа 827 га, бог будаа 21 га-д тариалж экологийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлээ.

Энэ чиглэлийн үйл ажиллагаа явуулах 8 төслийг дэмжиж 264,0 сая төгрөгийн зээл олгосон байна.

/Тухайн жил 90 хувь/

/Өссөн дүнгээр 22 хувь/

Жижиг, дунд үйлдвэрлэл, худалдаа үйлчилгээний салбарт:

Орон нутгийн түүхий эд, нөөцөд түшиглэсэн дэвшилтэт технологи бүхий нэмүү өртөг шингээсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг түлхүү хөгжүүлж, бүтээгдэхүүний өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэх, худалдааны салбарын өсөлтийг дэмжиж, ажлын байрыг бий болгоно.

Зорилт 1.6. Жижиг, дунд үйлдвэрлэл эрхлэлтийг хөрөнгө санхүү, зээлийн бодлогоор дэмжинэ.

Хүрэх үр дүн: Хөнгөлттэй зээлд хамрагдсан үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгчдийн тоо өсч, шинээр жижиг, дунд үйлдвэрлэл үйлчилгээ бий болж, иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлт нэмэгдэнэ.

1.6.1.”Жижиг, дунд үйлдвэрийг дэмжих сан”-д 3 тэрбум төгрөгөөс доошгүй хөрөнгийн эх үүсвэр бүрдүүлэх **/2013-2016/**

2013 онд ЖДҮДС- аас 4.9 тэрбум төгрөгийн дэмжлэг хүссэн 138 төслийг төсөл сонгон шагларуулах дэд комиссоор хэлэлцэж 16 төсөлд 503.0 сая төгрөгийн хөнгөлттэй зээлээр дэмжлэг үзүүлж 78 байнгын ажлын байр бий боллоо. Энэ оны 11 сарын байдлаар ЖДҮДС-аас нийт 104 бизнес төсөл 1.9 тэрбум төгрөгийн зээлтэй байна. 2009 - 2013 ондуудад ЖДҮД дэд санд 3.1 тэрбум төгрөгийн хөрөнгийн эх үүсвэрээс 164 төсөлд дэмжлэг үзүүлж 300 гаруй ажлын байр нэмэгдүүлсэн байна.

/Тухайн жил 100 хувь/

/Өссөн дүнгээр 25 хувь/

1.6.2.“Сумын хөгжлийн сан”-гийн эх үүсвэрийг 150 сая төгрөгөөс доошгүй эх үүсвэртэй болгох **/2013-2016/**

2012, 2013 ондуудад аймгийн хэмжээнд “Сум хөгжүүлэх сан”-д 2230.0 сая төгрөгийн эх үүсвэр нэмэгдэж нийт 3345.0 сая төгрөгийн хөрөнгийн эх үүсвэрээс 1739 ажлын байр бий болгох 721 төсөлд хөнгөлттэй зээлээр дэмжлэг үзүүллээ. Сумдын хүн амын тоо, эдийн засгийн багтаамж, зах зээлийн эрэлт хэрэгцээ, шаардлага зэргээс хамаарч сумын “Сум хөгжүүлэх сан”-д жилд 50.0-265.0 сая

төгрөгийн хөрөнгийн эх үүсвэр нэмэгдэж Булган сум 795.0 сая бусад сумд хүн амын тооноос хамаарч 150.0-180.0 сая төгрөгийн эх үүсвэртэй боллоо.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

1.6.3. Боловсруулах болон ноос, ноолуур, арьс шир, мах, сүүний үйлдвэрийг дэмжсэн хөнгөлттэй зээлийг орон нутагтаа чиглүүлж, төр хувийн хэвшлийн оролцоог хангаж, дэмжлэг үзүүлэх **/2013-2016/**

Ааа ёй эеёуи ёои уи "I оёо" ООЁ, "а ддò еé ò ддээ" ООЁ, Орхон сумын Орхон мандал ХХК-ууд "Гурилын үнэ тогтворжуулах" д°ò°ёá° дөөс нийт 422.0 сая төгрөгийн хөнгөлттэй сүүё авч үйлдвэрийн үндсэн түүхий эд улаанбуудай худалдан авч үйл ажиллагаагаа явуулж байна.

Булган суманд "Баяндаш хайрхан" ХХК нь "Сум хөгжүүлэх сан", ЖДҮДС-ын 100.0 сая төгрөгийн хөнгөлттэй зээлийн дэмжлэгийн үр дүнд "Мал нядалгааны цэг, махны хагас боловсруулсан бүтээгдэхүүний цех, 80 тн-ы багтаамжтай хөргүүртэй агуулах"-ыг барьж ашиглалтад оруулж 6 ажлын байр бий болголоо. "Сум хөгжүүлэх сан"-аас арьс шир боловсруулах 2 төсөлд 6.6 сая төгрөг, эсгий эдлэлийн 4 төсөлд 42.5 сая төгрөг, хөргүүртэй зоорь байгуулах 1 төсөлд 50.0 сая төгрөгийн хөнгөлттэй зээл олгож 31 ажлын байр бий болголоо. Аймгийн хэмжээнд 6347 малчин, мал бүхий өрхийн 1,3 сая толгой хонины 1.2 сая тн ноос, 50 толгой тэмээний 250 кг ноосыг үндэсний үйлдвэрт тушааж нийт 2.5 тэрбум төгрөгний урамшуулалд хамрагдахаар холбогдох материалыг ҮХААЯ-д хүргүүлээд байна. Урамшууллын мөнгийг 11 сард багтаан малчин, мал бүхий иргэдийн "Хүний хөгжлийн данс"-д төвлөрүүлэхээр ажиллаж байна.

ҮХААЯ, "Арьс шир бэлтгэн нийлүүлэгчдийн холбоо"-той хамтран "Арьс ширэнд урамшуулал олгох журам", гурвалсан гэрээ байгуулах талаар сургалт зохион байгуулж, 16 сумын итгэтжлэгдсэн төлөөлөгчдийг сонголоо.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

1.6.4. Жижиг бизнес эрхлэгчдэд хөнгөлттэй үнэтэй түрээсийн ажлын байр бий болгох арга замыг судалж, "Бизнес хөгжлийн төв"-ийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллах **/2013-2016/**

Сайхан, Бугат, Гурванбулаг, Дашинчилэн, Бүрэгхангай, Орхон сумд ашиглагдахгүй байгаа төрийн өмчийн байрнуудыг жижиг бизнес, ахуйн үйлчилгээний чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж байгаа иргэдэд хөнгөлөлттэй үнээр түрээслэж ажлын байр бий болгож Булган сумын 2 цэцэрлэгийг шинэ байранд шилжиж орсоны дараа тус барилгыг Булган сумын жижиг бизнес эрхлэгчдийг дэмжсэн ажлын байр болгон зохион байгуулахаар төлөвлөж байна.

**/Тухайн жил 50 хувь/
/Өссөн дүнгээр 12.5 хувь/**

Зорилт 1.7. Үйлдвэрлэл, худалдаа үйлчилгээний салбарыг төрөлжүүлэн хөгжүүлж, худалдаа, нийтийн хоолны газруудын эрүүл ахуйн орчин нөхцлийг сайжруулж, шударга өрсөлдөөнийг бий болгож, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.

Хүрэх үр дүн: Үйлдвэрлэл, худалдаа үйлчилгээний газрууд төрөлжин хөгжиж үйлчилгээний орчин нөхцөл сайжирна.

1.7.1. Мэргэжлийн холбоодын үйл ажиллагааг дэмжиж, хувийн хэвшлийн салбарт ажиллагсдын мэргэжлийн ур чадварыг дээшлүүлэх, мэргэшүүлэх, давтан сургах, шаардлагатай мэргэжилтэй ажилтан бэлтгэхэд дэмжлэг үзүүлэх **/2013-2016/**

Аймгийн “Бизнес эрхлэгчдийн зөвлөгөөн”-ийг ЭЗХЯ, ҮХААЯ, ЭЗБӨЧ-ын судалгааны төв, мэргэжлийн холбоодтой хамтран зохион байгууллаа.

400 гаруй бизнес эрхлэгчдийг хамарсан 14 мэргэжлийн холбоодын салбар хуралдаануудыг зохион байгуулж төр, мэргэжлийн холбоод хамтарч ажиллах чиглэлүүдээ тодорхойлсон. Германы техникийн хамтын ажиллагааны нийгэмлэгийн “Бүс нутгийн эдийн засгийн хөгжлийг дэмжих хөтөлбөр”- тэй хамтран сумдын “Сум хөгжүүлэх сан”-аас хөнгөлттэй зээлд хамрагдсан бизнес эрхлэгчдэд “Жижиг, дунд бизнес эрхлэгчдийн санхүүгийн боловсролыг дээшлүүлэх” сургалт, Хөдөлмөрийн хэлтсээс 270 иргэнд 11 мэргэжлийн чиглэлээр мэргэжлийн ур чадвар дээшлүүлэх сургалт зохион байгууллаа. Эрхүү хотод зохион байгуулагдаж буй ОУ-ын Үсчин гоо засалчдын тэтгээнд аймгийн 2 үсчинг оролцоход санхүүгийн дэмжлэг үзүүллээ. Монголын тогооч нарын холбооны 20 жилийн ойг тохиолдуулан ҮХААЯ, Монголын мастер тогоочдын холбоотой хамтран аймгийн сургууль, цэцэрлэг, хүн эмнэлгийн тогооч нарт “Хоол үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаанд хяналт, удирдлагын тогтолцоо, зохистой дадал нэвтрүүлэх нь” сэдэвт сургалт хийж, Аймгийн 2013 оны аварга тогооч шалгаруулах мэргэжлийн ур чадварын тэмцээнийг зохион байгуулахаар бэлтгэж байна. Төв аймагт зохион байгуулагдсан бүсийн аварга тогооч шалгаруулах тэмцээнд аймгийн 3 төлөөлөл амжилттай оролцож 2 тогооч нь МУ-ын мастер тогооч шалгаруулах улсын уралдаанд оролцох батламж авлаа. Дархан -Уул аймагт зохион байгуулагдсан “Кремт бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлд технологийн шинэчлэл хийх” сэдэвт сургалтад Арвай, Дэлгэрэх, Гурванхас, Маргад зэрэг гурилан бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэгчдийг хамрууллаа.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

1.7.2. Бизнесийн жишигт нийцсэн худалдааны төв байгуулах санал санаачлагыг дэмжиж, хүнсний захыг хүнсний хяналтын лаборатори, эрүүл ахуйн шаардлага хангасан нийтийн бие засах газартай болгож, орчин нөхцлийг нь сайжруулах **/2013-2016/**

Мах, сүүний гарал үүсэл, эрүүл ахуй, ариун цэвэрт тавих хяналтыг сайжруулах зорилгоор аймгийн төвийн “Баясуулагч” захын дэргэд “Дотоод хяналт”-ын мал эмнэлгийн лаборатори байгуулж, “Сум хөгжүүлэх сан”-аас 3.5 сая төгрөгийн хөнгөлттэй зээлээр дэмжлэг үзүүлж сүүний уураг, чийг, тослог, махны РН тодорхойлогч багажуудыг шинээр авсанаар хүнсний эрүүл ахуй аюулгүй байдалд хяналт тавих ажиллагааг хялбар түргэн хэрэгжүүлэх боломжийг бүрдүүлсэн. Нийт

59779 кг мах махан бүтээгдэхүүн, 10697 л сүү сүүн бүтээгдэхүүнд шинжилгээ хийж 140 гаруй гарал үүсэл бичиж баталгаажуулсан байна.

Аймгийн төвд шинээр “Бизнесийн жишигт нийцсэн битүү худалдааны төв”-байгуулахаар газрын асуудлыг шийдвэрлэлээ.

**/Тухайн жил 50 хувь/
/Өссөн дүнгээр 12.5 хувь/**

1.7.3. Орчин үеийн шийдэл бүхий стандартын шаардлага хангахуйц үйлчилгээний газар байгуулах хувийн хэвшлийн санал санаачлагыг дэмжих **/2013-2016/**

Булган суманд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтаар дараах томоохон үйлчилгээний газрууд шинээр байгуулагдлаа.

“Номын титэм” ХХК-нь 120 гаруй сая төгрөгийн хөрөнгөөр стандартын шаардлагад нийцсэн 2 давхар худалдаа үйлчилгээний төв ашиглалтад оруулж 30 гаруй худалдаа эрхлэгчдийг түрээсийн шинэ ажлын байртай болголоо. Мөн аймгийн төвд “Хун тайж” ресторан, “Булган” зочид буудал ашиглалтад орж 10 гаруй ажлын байр шинээр бий болголоо.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

1.7.4. Сумдад ахуйн үйлчилгээний төв байгуулж, ажлын байрыг нэмэгдүүлэх **/2013-2016/**

2013-2016 онд улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар баригдах барилга байгууламжуудыг иргэдээр хэлэлцүүлэн эрэмбэлүүлэхэд аймгийн төвд “Ахуйн үйлчилгээний нэгдсэн төв”- барих ажил 5-д эрэмблэгдэж улын хөрөнгө оруулалтын төлөвлөгөөнд тусгагдлаа. Хөдөлмөрийн яаманд ахуйн үйлчилгээний төв болгон ашиглаж болох барилга обектийн судалгааг гаргаж хүргүүлсэн. Булган сум 6 багийн хөгжлийн төвийн зураг төсөвт ахуйн үйлчилгээний цогц үйлчилгээ үзүүлэх өрөө тасалгаатай байхаар тусгаж, Бүрээхангай сум орон нутгийн хөгжлийн сангаас ахуйн үйлчилгээний халаалтын тогоог 4.8 сая төгрөгийн хөрөнгө гарган шийдвэрлэсэн байна. Сайхан сум хуучин ЗДТГ-ын байрыг ахуйн үйлчилгээний төв болгон зохион байгуулж 10-аад ажлын байр бий болгосон байна.

**/Тухайн жил 70 хувь/
/Өссөн дүнгээр 17.5 хувь/**

1.7.5. Булган сумын төвд 2-оос доошгүй нийтийн боловсон бие засах газар байгуулах **/2013 оноос/**

Булган сумын ЗДТГ-ын Хот тохижуулах ангид нийтийн боловсон нүүдлийн “ОО” 1 ширхэгийг худалдан авч хариуцуулан өглөө.

**/Тухайн жил 70 хувь/
/Өссөн дүнгээр 17.5 хувь/**

1.7.6. Сумдын байгалийн баялгийн нөөцөд нь түшиглэсэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх. /Булган, Сайхан, Гурванбулаг, Орхон, Хангал, Бугат суманд

суран эдлэл нь Уламжлалт үйлдвэрлэлийн бүсийн шилдэг бүтээгдэхүүний шагнал хүртсэн байна.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22.5 хувь /**

Зорилт 1.8. Үйлдвэрийн аргаар боловсруулсан хүнсний бүтээгдэхүүний хангамжийг нэмэгдүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Үйлдвэрийн аргаар боловсруулсан хүнсний гол нэрийн бүтээгдэхүүний хангамж нэмэгдэж, хүнсний баталгаат байдал сайжирна.

1.8.1. Аймгийн төвд БНХАУ-ын хөнгөлттэй зээлийн хөрөнгөөр хоногт 80 бод, 800 бог мал нядлах, мах боловсруулах үйлдвэр барих ажлыг эрчимжүүлж, аймгийн дотоод хэрэгцээг хангах, томоохон суурин газар, гадаад зах зээлд нийлүүлэх гарцыг судалж хэрэгжүүлэх **/2013-2016/**

Булган сумын 4 баг Домын дэвсэгт улсын төсвийн 100.0 сая төгрөгний хөрөнгөөр мал нядалгааны цэг, 3 тн-ы багтаамжтай гүн хөлдөлтийн агуулах барих барилгын ажлын гүйцэтгэл 70 хувьтай байна. Мөн тус газарт БНХАУ-ын хөнгөлттэй зээлийн хөрөнгөөр баригдах мал нядлах, мах боловсруулах үйлдвэрийг барьж байгуулахад 1 га газар эзэмшүүлэхээр сумын Засаг даргын захирамжаар шийдвэрлэж, байршлын кадастерын зураг, барилгажсан талбайн дэвсгэр газрын төлөв байдал, орчны цаг уурын мэдээллийг боловсруулан гаргаж холбогдох яаманд нь хүргүүлсэн боловч стратегийн гол нэрийн хүнсний бүтээгдэхүүний үйлдвэрийг БНХАУ-аар бариулах нь үндэсний аюулгүй байдалд эрсдэлтэй гэсэн үндэслэлээр ЗГ-ын тогтоол хүчингүй болж үйлдвэр баригдах боломжгүй болсон. “Баяндаш хайрхан” ХХК - нь “Мал мах бэлтгэлийн нэгдсэн төв” - ийг ашиглалтад орууллаа.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17.5 хувь /**

1.8.2. Аймгийн нөөцийн газрыг түшиглэж 150 тн-ын багтаамжтай махны хөргүүртэй зоорь барьж, хүн амын махны хангамжийг сайжруулах **/2013-2016/**

Энэ онд аймгийн нөөцийн газрыг түшиглэж хөргүүртэй зоорь барих ажил төсөвлөгдөөгүй. 2014 онд хүнсний склад, зоорь барих зураг төслийг хийлгэхээр бэлтгэж байна. Аймгийн нөөцийн газар нь хүн амын махны хангамжийг сайжруулах зорилтын хүрээнд 2014 оны хавар аймгийн төвийн хүн амд нийлүүлэгдэх 20.0 тн нөөцийн махыг бэлтгэж Булган сумын ЗДТГ- т хүлээлгэж өглөө.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17.5 хувь /**

1.8.3. Аймгийн төвд хүнс, гурилан бүтээгдэхүүний томоохон үйлдвэр барьж байгуулах санал, санаачилгыг дэмжиж ажиллах **/2013-2016/**

Булган сум “СХС”- аас “Буман сүхэс” ХХК- ны хиамны цех байгуулах төсөлд 10.0 сая төгрөгний зээлээр дэмжлэг үзүүлсэнээр Хиамны цех байгуулагдаж үйл ажиллагаа нь хэвийн явж байна.

Булган сумын “Арвай” талх, нарийн боовны цехэд “Сум хөгжүүлэх сан”-гаас 20.0 сая төгрөгийн хөнгөлттэй зээлээр дэмжлэг үзүүлсэнээр зориулалтын үйлдвэрийн байр барьж байгаа боловч газрын маргаанаас шалтгаалж барилга барих ажил

1.9.2. Бүс, улс, олон улсын хэмжээнд зохион байгуулагдаж буй үзэсгэлэн худалдаа, бусад бизнес эрхлэлтийг дэмжсэн арга хэмжээнд хувийн хэвшлийг татан оролцуулах **/2013-2016/**

Нүүгүй ауй, Ойр өа ной айи аацад о адеаеаи аеаи аа адоаи и уааеаи 3 о ое ое ө ө Аади аи Оёһын “Ногоон өдрүүд” үзэсгэлэн яармагт, Оаи аае, Аоёааи ной ии 2 ои дө ии ии төлөөллийг Соёи аи н Оёһаа зохион байгуулагдсан хидө ии ии үеэ ааеёаааааа аа ө аи өөоаа 10 ои ии аеаи адаа оyi ауй а оролцож туршлага судаллаа.

МУХАУТ-аас зохион байгуулсан "Со саммит" захирлуудын дээд хэмжээний уулзалтад манай аймгийн 3 бизнес эрхлэгч ХАУТ-ын төлөөллүүд оролцлоо.

Улсын "Намрын ногоон өдрүүд 2013" үзэсгэлэн худалдаанд Сайхан, Могод, Сэлэнгэ 1 аж ахуйн нэгж, 8 иргэн, ХХААЖДҮГ-ын холбогдох мэргэжилтнүүд оролцож 150 кг зөгийн бал, 20 кг тоосормог, 4.8 тн айраг, 30 кг бог будаа худалдан борлуулсан байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

1.9.3. Зах зээлийн судалгаа хийх, зөвлөмжөөр хангах, зар сурталчилгаа, мэдээллийн хүрээг өргөжүүлэхэд төр, хувийн хэвшлийн оролцоог хангах **/2013-2016/**

Аймгийн “Бизнес эрхлэгчдийн зөвлөгөөн”-ий үеэр Эдийн засгийн бодлого өрсөлдөх чадварын судалгааны төвтэй хамтран нийгэм, эдийн засгийн голлох үзүүлэлтүүдээр аймгийнхаа өрсөлдөх чадварын боломж, хөгжлийн давуу болон сул талын үнэлгээний талаар бизнес эрхлэгчиддээ мэдээлэл хийж, хувийн хөгжих тааай нөхцөлийг хэрхэн бүрдүүлэх талаар ярилцлага өрнүүлж санал хүсэлтийг нь шийдвэрлэхээр ажиллаж байна. ЭЗХЯ, ҮХААЯ-наас төр хувийн хэвшлийн түншлэл, өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэх сургалт мэдээллүүд хийлээ.

“Хангайн бүсийн түншлэл Булган -2013” үзэсгэлэн худалдааг Орхон Булган аймгийн ХАУТ-тай хамтран зохион байгуулж, салбарын яамдууд "Сум" төслийн танилцуулга, "Төрийн зарим чиг үүргийг төрийн бус байгууллагаар гүйцэтгүүлэх", "Сумын нийгмийн үйлчилгээний чиг хандлага", "МУ-ын Үйлдвэржүүлэлтийн бодлого", Оюуны өмчийн газраас орон нутгийн брэндийг "Газар зүйн заалтаар баталгаажуулах" сэдэвт сургалт мэдээллүүдийг зохион байгууллаа.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

Зорилт 1.10. Бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний чанар, хэрэглээний аюулгүй байдлыг дээшлүүлэх, хэрэглэгчийг чанартай аюулгүй бүтээгдэхүүнээр хангахад стандартчилал хэмжилзүй, тохирлын үнэлгээгээр дэмжлэг үзүүлэх ажлыг сайжруулна.

Хүрэх үр дүн: Стандартчилал тохирлын үнэлгээ, Хэмжлийн нэгдмэл байдлыг хангах хуулийн хэрэгжилт сайжирна.

1.10.1. Хэмжүүрийн баталгаажуулалтын эталон тоног төхөөрөмжийн нэр төрөл, хангамжийг сайжруулах **/2013-2016/**

Эзэлхүүн зарцуулалтын лабораторид шатахуун хэмжиж шалган баталгаажуулах 10 литрийн эталон мерник авч ашиглаж байна.

/Тухайн жил 90 хувь /

1.10.5. Барилгын материалын туршилт сорилын лаборатори байгуулж, боловсон хүчнийг бэлтгэх /2013/

Барилгын материалын туршилт сорилын лаборатори байгуулахаар 216 сая төгрөгийн хөрөнгийг шийдвэрлэж, барилгын зураг төслийг боловсрууллаа. Лаброторид хэрэглэгдэх шахагч машин 1 ш, ком шүршүүр 1ш, конусын суулт тодорхойлогч 1 ш, бетон сорьцын хэв 2 ширхэгийг авлаа.

**/Тухайн жил 50 хувь /
/Өссөн дүнгээр 12,5 хувь /**

Аялал жуулчлалын салбарыг эдийн засгийн биеэ даасан тэргүүлэх салбарын нэг болгон хөгжүүлнэ.

Зорилт 1.11. Аялал жуулчлалын менежментийг сайжруулж, аялал жуулчлалыг эрчимтэй хөгжүүлэх арга замыг судлан тогтоож, жуулчдын сонирхол, хэрэгцээг хангахуйц арга барилыг нэвтрүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Булган нутагт ирэх жуулчдын тоо нэмэгдэж, ногоон эдийн засгийн хөгжилд бодитой ахиц гарна.

1.11.1. Аялал жуулчлалын дэд хөтөлбөрийг шинэчлэн хэрэгжүүлж, аялал жуулчлалын салбарын материаллаг баазыг бэхжүүлэх, менежментийг боловсронгуй болгож, жуулчлалын тодорхой чиглэлүүдийг улсын нэгдсэн сүлжээнд оруулах /2013-2016/

Аймгийн хэмжээнд аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх дэд хөтөлбөр боловсруулахтай холбогдуулан Байгалийн болон түүх соёлын , рашаан сувилалын, явган аялал, усан болон спорт ан агнуурын чиглэлээр маршрутуудыг боловсруулан батлуулахад бэлэн болсон.

**/Тухайн жил 90 хувь/
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь/**

1.11.2. Дотоод, гадаадын жуулчид, анчдыг хүлээн авах стандартын шаардлага хангасан зочид буудал, жуулчны бааз, дэн буудал, мотелын сүлжээг байгуулж, үйл ажиллагааг нь дэмжих /2013-2016/

Аймгийн засаг даргын Захирамжийн дагуу аялал жуулчлалын чиглэлээр үйл ажиллагаа эрхлэгч аж ахуйн нэгжүүдэд Аймгийн орлогч даргаар ахлуулсан ажлын хэсэг 16 суманд аялал жуулчлалын чиглэлээр газар олгогдсон 256 иргэн, аж ахуйн нэгжүүдэд стандартын шаардлага ханган ажиллаж буй эсхэд хяналт шинжилгээ үнэлгээ хийж мэдээллийн сан бүрдүүлэн зөвлөн туслаж, үр дүнг аймгийн Засаг даргын дэргэдэх зөвлөлийн хурлаар хэлэлцүүлж цаашид авах арга хэмжээг төлөвлөн ажиллаа.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

1.11.3. Сум бүрт жуулчдын сонирхлыг татах малчдын ахуй амьдрал, уламжлалт мэдлэг, соёл иргэншилтэй танилцах зэрэг эвент арга хэмжээнүүдийг зохион байгуулж, аялал жуулчлалын брэнд үйлчилгээг бий болгох/2013-2016/

Аймгийн соёл, аялал жуулчлалын эвент албан ёсны 2 арга хэмжээг төлөвлөснөөс Сайхан сумын айрагны баярыг уламжлал ёсоор зохион байгуулж тус арга хэмжээнд аймгийн 16 сумын төлөөлөл, Архангай аймгаас айраг үйлдвэрлэгч

иргэд оролцож айрагны зан үйлтэй холбоотой уралдаан тэмцээнийг зохион байгуулж 500 орчим гадаад, дотоодын жуулчид оролцлоо.

Сайхан сум Соёлын бренд бүтээгдэхүүн болох “Хөхүүрийн баярыг” 8 сард зохион байгуулж уламжлат ёс заншлаа 100 гаруй гадаад дотоодын жуулчдад сурталчиллаа.

ОХУ-ын Буриад улсын Закамень аймагтай хамтран зохион байгуулдаг “Эв модны наадам”-ийг 2014 онд зохион байгуулагдахаар хүлээгдэж байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

1.11.4. Байгалийн адал явдалт болон спорт аялал жуулчлалыг дэмжиж, аялал жуулчлалыг төрөлжүүлэн хөгжүүлэх /2013-2016/

Байгалийн болон түүх соёлын дурсгалт газруудыг түшиглэн явган болон авто аялалын маршрутыг сум бүрт гарган хэрэгжүүлж байна.

“Зэд Хантай Бүтээлийн нуруу”-ны дархан цаазат газарт аялал жуулчлал хөгжүүлэх нөөцийн судалгааг хийж байна.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь /**

1.11.5. Аялал жуулчлал, музейн үзмэрүүдээр каталоги, танилцуулга гаргаж, вэб хуудсаар дамжуулан мэдээлэл, сурталчилгаа хийх /2013-2016/

Аймгийн түүх соёлын дурсгалт болон үзэсгэлэнт газруудыг сурталчлах зорилгоор “be Mongolia” төслийн хүрээнд Булган аймгийн байгалийн болон түүх соёлын дурсгалт газруудаар аяласан аялалыг NTV телевизээр цуврал нэвтрүүлэг бэлтгэн гаргалаа.

Аймгийн ТСДЗ, байгалийн үзэсгэлэнт газруудын фото альбом гаргахад шаардагдах мэдээллийг ССАЖЯ-ны дэргэдэх Аялал жуулчлалын үндэсний төвд хүргүүлээ.

Рашаант сумын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн захиргаа орон нутгийн түүхэн домогт газруудын танилцуулга, гарын авлагыг гаргалаа.

**/Тухайн жил 50 хувь /
/Өссөн дүнгээр 12.5 хувь /**

1.11.6. Соёлын аялал жуулчлалыг хөгжүүлж, гар урчуудын бүтээлийг зах зээлд гаргах маркетингийн асуудлыг шийдвэрлэх /2013-2016/

Аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүнийг сурталчилах зорилгоор сумдад бэлэг дурсгалын дэлгүүрийг нээн ажилуулах санал хүргүүлсэн бөгөөд Хишиг-Өндөр сум орон нутагтаа гар урлал, хүнсний бүтээгдэхүүнээрээ үзэсгэлэн худалдаа зохион байгуулан сурталчилж байна. Сумдад орон нутгийн брэнд бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэгч, гар урлал, соёлын бүтээлч үйлдвэрлэлийг дэмжих зорилгоор сум хөгжүүлэх сангаас иргэдэд зээл тусламжид хамруулж байна. .

Булган аймгийн 16 сум “Хангай бүсийн түншлэл -2013” үзэсгэлэн худалдаанд бренд бүтээгдэхүүнээ сурталчлан амжилттай оролцсон.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22.5 хувь /**

Зорилт 1.12. Байгалийн үзэсгэлэнт болон түүх, соёлын дурсгалт газар, рашаан сувилал, дэд бүтэц зэрэг давуу талаа түшиглэн аялал жуулчлалын маршрут гаргаж, салбарын үйлчилгээний чанар стандартыг сайжруулж, ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Байгальдаа ээлтэй, аяллын тав тухтай орчин бүрдэнэ. Аялал жуулчлалын брэнд бүтээгдэхүүнийг бий болгоно.

1.12.1.Өвөрхангай, Архангай, Хөвсгөл аймгийн чиглэлийн зам дагуу аялагчдын түр буудаллаж амрах цэгүүдийг бий болгож, үйлчилгээний чанар стандартыг сайжруулах, ажлын байрыг нэмэгдүүлэх/**2013-2016/**

Хил залгаа аймгуудтай аялалын дайран өнгөрөх 4-н чиглэлийн маршрутыг гаргасан. Аялалын замын түр будаллах цэгүүдийг Хутаг-Өндөр сум, Рашаант сум, Дашинчилэн сумдад тодорхойлон ССАЖЯманд хүргүүлснээр цаашид баригдах түр буудаллах цэгийн улсын хэмжээний төлөвлөгөөнд тусгуулаад байна.

Мөн Бүрэгхангай сум ССАЖЯманд түр буудаллах цэгийг орон нутагтаа байгуулах саналыг уламжлан холбогдох мэрэгжилтэнүүд 12 сар ирхээр болоод байна.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

1.12.2. Хөрш зэргэлдээ улсуудтай аялал жуулчлалын чиглэлээр идэвхитэй хамтран ажиллах, хил орчмын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх/**2013-2016/**

Хөрш зэргэлдээ улс орнуудтай хамтран ажиллах гэрээний дагуу Солонгос улсын Дүнгү дүүрэг, БНХАУ-ын И Ян мужтай соёлын болон хөдөө аж ахуй, аялал жуулчлалын чиглэлээр хамтран ажиллаж байна.

**Тухайн жил 50 хувь/
/Өссөн дүнгээр 12.5 хувь/**

1.12.3. Түүхийн үнэт олдвор болох “Шороон бумбагар”, “Цогтын цагаан байшин” зэрэг газруудад музей байгуулж, аялал жуулчлалын сүлжээнд хамруулах/**2013-2016/**

“Цогтын цагаан байшин”, “Хар бухын балгас”, “Чин толгой”, “Шороон бумбагар” зэрэг түүх соёлын дурсгалт газруудыг холбосон авто аялалын маршрутыг гаргаж Архангай аймагтай холбосон сүлжээнд холбож ССАЖЯ-нд маршрутыг хүргүүлээд байна.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь /**

1.12.4. Булган сумын “Цагаан суврага”-ыг сэргээн босгох ажлыг дуусгаж, “Диваажин сүм”-ийг босгох ажлыг эхлүүлэх /**2013-2016/**

Диваажин сүмийн сэргээн засварлах зураг төсөв хийлгэж экспертизээр оруулж, сэргээн засварлахад шаардагдах 1.2 тэрбум төгрөгийн хөрөнгийг шийдвэрлүүлэхээр ССАЖЯ-нд санал тавиад байна.

Цагаан суваргаруу 75,0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар цахилгааны шугамыг татаж, “Конконсалтинг” ХХК-аар шинэчилсэн зураг төсвийг хийлгэж байна.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь /**

1.12.5.Могодын “Хулжийн рашаан”, Баян-Агтын “Хануй”, “Цагаан гол”-ын рашаан, Хутаг-Өндөрийн “Их булаг”, Сайхан сумын “Хунт”-ын рашаан болон бусад үзэсгэлэнт газруудыг түшиглэсэн аялал жуулчлалын сүлжээг бий болгох/**2013-2016/**

“Хулжийн рашаан”, “Хануй”, “Цагаан гол”, “Их булаг”, “Хунт” зэрэг рашаануудыг түшиглэсэн аялалын 5-н маршрутыг боловсруулан гаргасан бөгөөд дээрх нөөцөд тулгуурласан маршрутыг улсын нээгдсэн сүлжээнд оруулах ажил хийгдэж байна.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь /**

1.12.6.Орхон сумын “Сээрийн амралтын газар”-ын бааз суурийг түшиглэн аялал жуулчлалын цогцолбор байгуулах ажлыг дэмжиж, Орхон, Булган сумын ахмадын болон хүүхдийн сувилал болгон өргөжүүлэх/**2013-2016/**

Орхон сумын “Сээрийн амралтын газар”-ыг үйл ажиллагааг сэргээх зорилгоор 1 га газрыг дуудлага худалдаагаар оруулан иргэнд эзэмшүүлээд байна.

**/Тухайн жил 30 хувь /
/Өссөн дүнгээр 10 хувь /**

Зорилт 1.13. Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Аялал жуулчлалын салбарын улирлын хамаарлыг багасгана.

1.13.1. Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх зорилгоор цогцолбор баазуудыг байгуулах үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх **/2013-2016/**

Орон нутгийн хэмжээнд Хангал сумын “Сэлэнгэ” амралт цанын бааз ажиллуулан амрагчид авч байна. Бугат суманд өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх зорилгоор 2,5 га газарт цанын бааз байгуулах ажлыг 17,0 сая төгрөгөөр орон нутгийн хөгжлийн сангаас санхүүжүүлэхээр шийдвэрлээд байна.

Орхон сумын “Оросын булаг” амралтын газар цанын бааз ажиллуулахаар тохижилтын ажилуудыг хийгдэж байна.

Бүрэгхангай суманд цас, мөсний баярыг зохион байгуулах зорилгоор зориулалтын байрыг тохижуулан ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь /**

1.13.2. Аялал жуулчлалын салбарыг зарим өвлийн спорт, уламжлалт соёлын арга хэмжээтэй уялдуулан хөгжүүлэх бодлого чиглэл гарган ажиллах **/2013-2016/**

Сэлэнгэ суманд “Мөсний баяр”, Бугат суманд “Цасны баяр” зэрэг арга хэмжээнүүдийг уламжлалт соёлын арга хэмжээнүүдтэй уялдуулан 2014 оноос уламжлал болгон зохион

байгуулахаар төлөвлөн ажиллаж байна.

Хутаг-Өндөр, Бугат, Бүрэгхангай, Орхон, Могод, Хишиг-Өндөр, Хангал, Хялганат зэрэг өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх бодлогыг хэрэгжүүлэх төлөвлөгөө гарган хэрэгжүүлж байна.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь /**

Дэд бүтцийн салбарт:

Хот байгуулалт, дэд бүтцийн салбарын хөгжлийг эрчимжүүлж эрүүл аюулгүй тав тухтай амьдрах орчинг бүрдүүлэхэд чиглэгдэнэ.

Зорилт 1.14. Улсын болон орон нутгийн чанартай авто замын сүлжээг сайжруулж, “Мянганы зам”-ын хэвтээ тэнхлэгийн замын ажлыг дуусгаж, аймаг, сумдын нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулна.

Хүрэх үр дүн: Аймгийн авто замын урт нэмэгдэж, авто зам, замын байгууламжийн нөхцөл, нийтийн тээврийн үйлчилгээ сайжирч, замын хөдөлгөөний аюулгүй байдал дээшилнэ.

1.14.1. Уньт-Хутаг-Өндөр-Намнангийн ар хүртэлхи чиглэлийн 88 км хатуу хучилттай авто замыг барьж дуусгах/**2013-2015/**

Уньт-Хутаг-Өндөр-Намнан чиглэлийн хатуу хучилттай замын гүйцэтгэгчээр БНСУ-ын “Бэк сок констракшн” ХХК ажиллана. *Óã çàì ùí àæëë 2012 îí ù 04 дүгээр ãàðààñ ýõýëсэн бөгөөд 2014 îí ù 08 дугаар ãàðä äóóõããàðàä äýäýýí ä ò óãããããñàí . Монгол улсын Ерөнхий сайд Алтанхуяг авто зам, замын байгууламжийн ажилтай танилцан 2013 оны 11 сард хүлээлгэн өгөх үүрэг даалгавар өгөв.*

Орон нутгаас элс, хайрга, даланд ашиглагдах материалын карьер ашиглуулах асуудлаар АЗДТГ-ын ХБХ-ийн дарга, ТАЗГ-ын дарга, БОГ-ын мэргэжилтэн нар газар дээр нь ажиллаж асуудлыг шийдвэрлэсэн.

Нийт төсөвт өртөг 33486.7 мянган ам доллар ба 2013 оны эхний 6 сарын байдлаар 8260.4 сая төгрөг, 2863.9 мянган ам долларын санхүүжилт олгогдсон байна.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 70 хувь /**

1.14.2. Сэлэнгэ мөрнийг гатлах явган зорчигчийн 2 хэсэг 422,5 метр урттай гүүрийг үргэлжлүүлэн барьж, ашиглалтад оруулах/**2013-2014/**

Сэлэнгэ мөрнийг гатлах явган зорчигчийн гүүрийг үргэлжлүүлэн барьж байгаа бөгөөд 2843.0 сая төгрөгийн ажил хийгдэхээс 1093.0 сая төгрөгийн ажил хийгдсэн. Ажлын гүйцэтгэл 38.6 хувьтай.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 45 хувь /**

1.14.3. Сайхан-Могод сумыг холбосон Орхон голын “Сөрдөг гарам” орчимд төмөр бетон гүүр барих/**2013-2016/**

Орхон гол дээр гүүр барих газрын байршлыг тогтоож, зураг төсвийг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэж, бэлэн болгосон.

Гүүр барихад шаардагдах 5.9 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалтыг шийдвэрлүүлэхээр Зам, тээврийн яам, Эдийн засгийн хөгжлийн яаманд хүсэлт тавьсан.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

1.14.4. Нутгийн удирдлагын ордны дэргэдэх авто машины 2240 м2 зогсоол, 116.55 метр хатуу хучилттай авто замыг барих **/2013/**

Орон нутгийн хөгжлийн сангийн хөрөнгө оруулалтаар авто машины зогсоол, хатуу хучилттай авто зам барихаар төлөвлөсөн боловч Нутгийн удирдлагын ордны барилга угсралтын ажил дуусаагүй, Булган сумыг “Булган хот” болгох болдого баримтлан автомашины зогсоол, авто замын зураг төсвийг өөрчлөх, шинээр авто зам барихаар ажлын даалгавар, тойм зураг боловсруулагдаж байгаатай холбогдуулан 2014 онд гүйцэтгэхээр хойшлуулсан.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь /**

1.14.5. Булган сумын 3 дугаар багийн 12 дугаар гудамжнаас А1002 улсын чанартай авто зам хүртэл 1.8 км хатуу хучилттай авто зам барих/**2013/**

1.8 км хатуу хучилттай авто зам барих ажлын гүйцэтгэгчийг сонгон шалгаруулж, авто замын далан, хучилтын ажил хийгдэж дууссан. Ажлын явц 80.0 хувьтай.

**/ Тухайн жил 80 хувь /
/Өссөн дүнгээр 80 хувь /**

1.14.6. Булган сумын “Зүүн түрүү” чиглэлийн 3 км хатуу хучилттай авто замын үлдсэн хэсэг болох 1,8 км авто замыг үргэлжлүүлэн барих **/2013-2014/**

Монгол улсын төсвийн хөрөнгөөр 2012, 2013 онд хэрэгжүүлэх хөрөнгө оруулалтын төсөл, арга хэмжээ, барилга байгууламжийн жагсаалтад тусгагдсаны дагуу 1.240 км хатуу хучилттай авто замын далан, хучилтын ажил дууссан. Ажлын явц 80 хувьтай байна.

Улсын төсвийн хөрөнгөөр 2014 онд хэрэгжүүлэх хөрөнгө оруулалтын төсөл арга хэмжээ, барилга байгууламжийн жагсаалтад тусгуулах саналаа Зам, тээврийн яам, Эдийн засгийн хөгжлийн яаманд албан бичгээр хүсэлт тавьсан.

**/Тухайн жил 80 хувь /
/Өссөн дүнгээр 20 хувь /**

1.14.7. Булган сумын 5 дугаар багийн А-Б хэсгийн хоорондох 0,7 км хатуу хучилттай авто замыг барих **/2013/**

2013 оны орон нутгийн авто замын сангийн хөрөнгө оруулалтаар 0,7 км хатуу хучилттай авто зам барих ажлын гүйцэтгэгчийг сонгон шалгаруулж, авто замын далан, хучилтын ажил дууссан. Ажлын явц 80 хувьтай.

**/Тухайн жил 80 хувь /
/Өссөн дүнгээр 80 хувь /**

1.14.8. Татварын хэлтсийн зүүн талд 560,26 м² авто машины зогсоол, 14 м хатуу хучилттай авто замын гарц байгуулах **/2013/**

Орон нутгийн авто замын сангийн хөрөнгө оруулалтаар Татварын хэлтсийн зүүн талд авто машины зогсоол, хатуу хучилттай авто замын гарц байгуулав.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 100 хувь /**

1.14.9. Булган сумын Зүүн түрүүний модон гүүрийг төмөр бетонон гүүр болгон шинэчлэх /2013-2016/

Орон нутгийн хөгжлийн сангийн хөрөнгө оруулалтаар Зүүн түрүүний модон гүүрийг төмөр бетонон гүүр болгон шинэчлэх ажлын зураг төсвийг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэж байна. Зураг төсвийн ажлын явц 80 хувьтай байна.

**/Тухайн жил 80 хувь /
/Өссөн дүнгээр 20 хувь /**

1.14.10. Баян-Агт сумын “Хануй” голын “Ангархай”-н авто замыг засварлах /2013-2014/

Баян-Агт сумын “Хануй” голын “Ангархай”-н авто замыг засварлах ажлын зураг төсвийг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэсэн.

Улсын төсвийн хөрөнгөөр 2014 онд хэрэгжүүлэх хөрөнгө оруулалтын төсөл арга хэмжээ, барилга байгууламжийн жагсаалтад тусгуулах саналаа Зам, тээврийн яам, Эдийн засгийн хөгжлийн яаманд албан бичгээр хүсэлт тавьсан.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

1.14.11. Аймгийн төвийг сумдын төвтэй холбосон орон нутгийн чанартай авто замын засвар, шинэчлэлийн ажлыг ээлж дараатайгаар гүйцэтгэх/2013-2016/

Орон нутгийн авто замын сангийн 15.4 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар Сайхан, Хишиг-Өндөр, Орхон сумдын авто замыг засварлах ажлын эрхийг сумын Засаг дарга нарт шилжүүлж, замын ажлыг гүйцэтгүүлэв.

Орхон сумыг аймгийн төвтэй хатуу хучилттай авто замаар холбох ажлын зураг төсвийн үнэ 8.6 сая төгрөгийн хөрөнгийн эх үүсвэрийг шийдвэрлэж, зураг төсвийг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэж байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

1.14.12. Тэшиг сумын Энтий рүү Эгийн гол дээр гатлах онгоц барих /2014-2016/

/Хугацаа болоогүй 2014 оноос/

1.14.13.Сэлэнгэ сумын “Хулстай гурван даваа”-ны замыг засварлаж, Цүүц голд гүүр барих /2015-2016/

Сэлэнгэ сумын хөгжлийн сангаар Цүүцийн гүүрийг барьж байна. Гүүрийн барилга угсралтын ажил дуусах шатандаа явж байна.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22.5 хувь /**

1.14.14.Төв суурины шаардлагатай газруудад гэрэлтүүлэг, явган хүний зам тавих/2013-2016/

Булган сумын төв гудамж, 5 дугаар багийн “Миний голомт” дэлгүүрийн уулзвараас 3 дугаар баг “Алтан” дэлгүүрийн уулзвар хүртэл явган хүний зам, Зүүн түрүүний 44 дүгээр гудамж хүртэл авто замын гэрэлтүүлэг шинээр тавилаа.

Орон нутгийн хөгжлийн сангийн хөрөнгөөр Баян-Агт, Бугат, Бүрэгхангай, Сайхан, Хутаг-Өндөр, Хишиг-Өндөр зэрэг сум, Хялганат тосгон гэрэлтүүлэг, Бүрэгхангай сум 300 метр, Хишиг-Өндөр сум 250 метр газарт явган хүний зам тавьсан байна.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22.5 хувь /**

1.14.15. Хот, аймаг, орон нутаг хоорондын нийтийн тээврийн үйлчилгээний шинэ чиглэлүүдийг нээж, үйлчилгээг сайжруулах **/2013-2016/**

Хот хоорондын 3 чиглэл /Улаанбаатар-Рашаант, Улаанбаатар-Дашинчилэн-Гурванбулаг, Улаанбаатар-Эрдэнэт-Булган/, аймаг хоорондын /Булган-Эрдэнэт, Тэшиг-Хутаг-Өндөр-Булган-Эрдэнэт, Хялганат-Хангал-Эрдэнэт, Сэлэнгэ-Эрдэнэт/, орон нутгийн /Булган-Хутаг-Өндөр-Тэшиг, Булган-Хишиг-Өндөр-Могод, Булган-Бүрэгхангай/, Булган хот доторх болон хот орчмын такси, шугамын микро автобусны үйлчилгээнүүдийн үйл ажиллагаа тогтворжсон. Хот хоорондын нийтийн зорчигч, шуудан тээврийн үйлчилгээний гэрээг 2013 оноос эхлэн Зам, тээврийн яамны Автотээврийн үндэсний төв байгуулахаар бүтцийн өөрчлөлт хийгдсэн. Аймаг хоорондын болон орон нутгийн нийтийн зорчигч тээврийн үйлчилгээний гэрээг шинэчилж, улирал бүр дүгнэн ажиллаж байна.

Сайхан, Баян-Агт сумдын чиглэлд нийтийн зорчигч, шуудан тээврийн үйлчилгээний маршрут нээх асуудлыг судалж, 2013 оны 08 дугаар сараас эхлэн “Залманхангай” ХХК-тай гэрээ байгуулан гүйцэтгүүлж байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

Зорилт 1.15. “Сумын төвийн шинэчлэл” хөтөлбөр хэрэгжүүлж эхэлнэ.
Хүрэх үр дүн: Иргэдийн ая, тухтай амьдрах орчин, нөхцөл сайжирна.

1.15.1. Сумдын төвийн хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг хийлгэж, “Сумын төвийн шинэчлэл” хөтөлбөрт 4-өөс доошгүй сумыг хамруулах **/2014-2016/**

Бүрэгхангай, Гурванбулаг, Могод, Сэлэнгэ, Хутаг-Өндөр, Сайхан, Орхон зэрэг сумд сум хөгжүүлэх сангийн хөрөнгө оруулалтаар “Хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөө”-г мэргэжлийн байгууллагаар гэрээ байгуулан гүйцэтгүүлж байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

Зорилт 1.16. Аймгийн төв, сум суурин газрын хот байгуулалтын төлөвлөлтийг иргэдийн оролцоотой хийж, хүн амын өсөлт, хэрэгцээтэй уялдуулан, 1000 айлын орон сууц хөтөлбөрийн хүрээнд амины болон нийтийн орон сууцны шинэ хороолол барих, түүнтэй холбоотой дэд бүтцийн асуудлыг шийдвэрлэнэ.

Хүрэх үр дүн: Амины болон нийтийн орон сууцны шинэ хорооллыг байгуулж, орон сууцны хангамж, нөхцөл сайжирна.

Эхний ээлжинд Цэнгэлдэх хүрээлэнгийн урд талд баригдах шинэ сууршлын бүсийн орон сууцны цогцолбор хорооллын цахилгаан хангамжийг шийдвэрлэхээр зураг төсвийг хийлгэж, бэлэн болгосон.

**/Тухайн жил 100,0 хувь /
/Өссөн дүнгээр 10,0 хувь /**

1.16.5. Булган сумын 6 дугаар баг “Д” хэсэг дэх амины орон сууцны хорооллыг төвлөрсөн инженерийн шугамд холбох **/2014-2016/**

Булган сумын 6 дугаар баг “Д” хэсгийн амины орон сууцны хорооллыг төвлөрсөн дулаан, инженерийн шугамд холбох зураг төсвийг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэж,

Барилга, хот байгуулалтын сайдын багцаас хөрөнгийн эх үүсвэрийг шийдвэрлүүлж, Үндэсний Оудалдан авах ажиллагааны гэгээрлийн гүйцэтгэгчийг сонгон шалгаруулж, ажлын хэргийг эхлүүлээд байна. Ажлын явц 20 хувьтай.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 50 хувь /**

1.16.6. Орон сууц барихад хувийн хэвшлүүдийн хөрөнгө оруулалтыг бодлогоор дэмжих **/2013-2016/**

Булган суманд инженерийн шугам сүлжээ бүхий газруудад орон сууц барих үйлдвэрлэлд 1, 2 үйлдвэр төсөл сонгон шалгаруулалт явуулж, Өмчийн хэргийн “Бэрх Зараа” ХХК-д, Үндэсний Оудалдан авах ажиллагааны гэгээрлийн гүйцэтгэгчийн “НИК-Петровис” ШТС-ийн үйлдвэрлэлд 320 амьжиргааны туслах үйлдвэрлэлд 5 өрхөд амины орон сууц барьсан.

Булган сумын МСҮТ-ийн зүүн талд Дархан-Уул аймгийн Нүнжигт сансар ХХК 60, иргэн Мөнхжаргал 7 дугаар цэцэрлэгийн зүүн талд 60, 10 дугаар байрны зүүн талд Булган барилга ХХК 12 айлын орон сууц барихаар төсөл сонгон шалгаруулалтаар газрын асуудлаа шийдвэрлүүлсэн.

Тэшиг суманд 1 өрх, Орхон суманд төрийн албан хаагч 4 өрх, өрх толгойлсон эмэгтэй болон амьжиргааны түвшин доогуур орлоготой 5 өрхөд амины орон сууц барьсан.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

1.16.7. Үндэсний кадастрын зураглал хийх **/2013-2014/**

Булган сумын газар доорхи болон газар дээрхи цэвэр, дулаан, ариутгах татуурга, цахилгаан эрчим хүч, холбоо мэдээллийн шугам сүлжээ, түүний барилга байгууламж, мөн шугам сүлжээнд холбогдсон барилга байгууламжийн хэмжилт зураглалын ажлыг хийлээ. Уг ажилд 30.0 сая төгрөг зарцуулж, 1827 ширхэг объектийн хэмжилт зураглалын ажлыг гүйцэтгэсэн байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 100 хувь /**

1.16.8.Шинээр барих болон засвар хийж байгаа барилга байгууламж, нийтийн эзэмшлийн гудамж талбайд хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд зориулсан дэд бүтэц бүхий ээлтэй орчинг бий болгох/**2013-2016/**

Булган аймгийн Засаг даргын “Шинэ Булган” мөрийн хөтөлбөрò тусгагдсан нийгмийн салбарын барилга байгууламжийн зураг төслийн ажлыг гүйцэтгүүлж байгаа бөгөөд дээрх барилгуудад хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн орц, гарц, ариун цэврийн өрөөтэй байхаар зургийн даалгаварт тусгуулан хяналт тавьж ажиллаж байна.

2013 оны орон нутгийн төсвийн хөрөнгө оруулалтаар гүйцэтгүүлж байгаа Булган сумын 5 дугаар баг, “Миний голомт” дэлгүүрийн уулзвараас 3 дугаар баг, “Алтан” дэлгүүрийн уулзвар хүртэлх авто замын дагуу шинээр тавигдаж буй явган хүний замын зураг төсөл боловсруулах даалгаварт хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд зориулсан хөтөч хавтан, Магсаржав гудамжны авто замын дагуух явган хүний замыг шинэчлэхтэй холбогдуулан өндрийн зөрүүнээс үүссэн босго, шатлалыг налуу болгох зэрэг ажлуудыг тусган, хэрэгжүүллээ.

Орхон суманд 2013 онд шинээр баригдаж ашиглалтад орсон канад загварын 75 хүүхдийн цэцэрлэгт хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд зориулсан зам, хаалга гаргасан.

Орхон сум хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд зориулсан дэд бүтэц, ногоон байгууламжийн ажилд 30.9 сая төгрөг зарцуулсан.

2014 онд хэрэгжүүлэх барилга байгууламжийн их засвар, өргөтгөл, угсралтын ажлуудад дээрх арга хэмжээг авч ажиллахаар зураг төслийн даалгаваруудад тусгаад байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

Зорилт 1.17. Инженерийн шугам сүлжээний системийг өргөтгөж, дулаан, цахилгааны найдвартай эх үүсвэрүүдийг шинээр бий болгоно.

Хүрэх үр дүн: Инженерийн шугам сүлжээний хүчин чадал хангамж сайжирч, найдвартай ажиллагааны түвшин дээшилнэ.

1.17.а. Дулааны эрчим хүчний системийг өргөтгөнө

1.17.1.Àèì æéí ò° àèéí ò° àë° ðñ° í äóëààí òàí ààì æééã ñàéæðóóëæ, äóëààí ù станцыг ашиглалтад оруулж, хэрэгцээний халуун усаар хангах/**2013-2016/**

Дулааны станцын барилга угсралтын ажил хөрөнгө, санхүүгийн хүндрэлээс шалтгаалан зогссон.

Áóëãàí ñòí ùí äóëààí ù ø óãàì ñ¿лжýýã ° ðã° ò ã°í õýðýãëýýí èé òàëóóí óñí ù ø óãàì í ýí æ ñóóðëëóóëàòààð ò° è° àë° í çóðãã ò° ñвийг хийлгэж, БХБЯамны хөрөнгө оруулалтын хэлтэст хүргүүлсэн.

Çàñãèéí äàçðýí Оудалдан авах ажиллагааны гäçðààñ Шүүхийн зуухнаас Булган буудал хүртэлх дулаан, цэвэр ус, хэрэглээний халуун усны өргөтгөлийн ажлын гүйцэтгэгчийг сонгон шалгаруулсан.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17.5 хувь /**

1.17.2. Дулааны станц ашиглалтад орохтой холбогдон халаалтын 3 зуухны шугам сүлжээний өөрчлөлт хийх/2013/

Орон нутгийн хөгжлийн сангийн хөрөнгө оруулалтаар Дулааны станц ашиглалтад орохтой холбогдон халаалтын 3 зуухны шугам сүлжээний өөрчлөлт хийх ажилд 300.0 сая төгрөг төлөвлөсөн.

Дулааны станцын барилга угсралтын ажил зогссонтой холбогдуулан 2013-2014 оны Булган сумын өвөлжилтийн бэлтгэл хангах зорилгоор Дулаан, ус хангамжийн Булган Мээж ХХК-ийн өвөлжилтийн бэлтгэл хангах ажлын явцыг аймгийн Засаг даргын зөвлөлийн өргөтгөсөн хурлаар 3 удаа хэлэлцүүлж, халаалтын зуухны хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх, нөөц бүрдүүлэх зорилгоор 5 халаалтын тогоо, 1 яндан шинээр суурилуулахаар шийдвэрлэж, орон нутгийн хөгжлийн сангийн хөрөнгөөс 200 сая төгрөг зарцуулсан.

Уг шийдвэрийн дагуу 36 айл, 2 дугаар 11 жилийн халаалтын зууханд “БЗУИ-100” маркийн, МСҮТ, Эмнэлэгийн халаалтын зууханд “ДТХ” маркийн халаалтын тогоо шинээр суурилуулж, Шүүхийн зууханд “ДТХ” маркийн 1 тогоо, Эмнэлэгийн халаалтын зууханд яндан суурилуулах ажил хийгдэж байна.

Аоёоааí ñòí àí ä áääà í áðúí äóëääí ù ò àí ö àø èääèèò àд орохтой холбогдуулан Í Ç-1,2,3 í ýääñýí õàèääèèò ùí ò í ãí í í ù ãí è ø óääì ñçèæýí èé ø èí ý-ëýèò, ° ðã° ò ã° èèéí зураг төсвийг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэж, БХБЯамны хөрөнгө оруулалтын хэлтэст хүргүүлсэн.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17.5 хувь /**

1.17.3. Хялганат тосгоны нэгдсэн халаалтын системийн барилгын ажлыг дуусгаж, ашиглалтад оруулах/2013-2014/

Õàí äàë ñòí ùí Хялганат тосгоны нэгдсэн халаалтын тогооны барилга óãñðàèèò, гадна äóëääí ù шугам сүлжээний õí èáí òò ùí ажлын бүрэн дуусч, õàèääèèò ùí ò í ãí í í ù õí èáí èò ùí àæëü ä ãçèöýò äýæääéí à.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 90 хувь /**

1.17.4. Сэлэнгэ сумын ЗДТГ-ыг нэгдсэн халаалтын системд холбох /2013/

Орон нутгийн хөгжлийн сангийн хөрөнгө оруулалтаар Сэлэнгэ сумын ЗДТГ-ыг нэгдсэн халаалтын системд холбох ажлыг хийхээр төлөвлөн хөрөнгийн эх үүсвэрийг шийдвэрлэсэн боловч зураг төсвийн ажил удааширснаас шалтгаалан 2014 онд хийхээр хойшлогдсон.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17.5 хувь /**

1.17.5. Могод сумын сургуулийн нэгдсэн халаалтын зуух, шугам сүлжээг шинэчлэх /2014-2016/

/Хугацаа болоогүй 2014 оноос/

1.17.6. Орхон суманд нэгдсэн халаалтын систем барьж, албан байгууллагуудыг холбох /2014-2016/

Í ðõí í ñòí ùí 3ДТГ, аймгийн “Долоон бар” ХХК-тай концессын гэрээ байгуулж, ò ° áë° ðñ° í ò à è à à è ò ù í ò í à í ò, à à à í à à ò è à à í ù ø ó à à í ù í ó à ñ ð à è ò ù í à æ è ù á 180 гаруй сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар ã ç è ö ý ò à үүлж, à ø è à è à è ò ù á ò à ð è ö ö уулаí à æ è è à æ á à è í à.

Нэгдсэн халаалтад 3ДТГ, эрүүл мэндийн төв, соёлын төв, сургууль, цэцэрлэг, холбоо, цагдаагийн байр, Орхон Мандал ХХК зэрэг байгууллагууд холбогдсон.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 100 хувь /**

1.17.7. Булган сумын бохир ус татан зайлуулах станцаас лагийн талбай хүртлэх 4.5 км бохир усны даралтат шугамыг шинэчлэх/**2013-2014/**

Á ó è à à í ñ ò í ù í í à ñ í ñ í ù ñ ò à í ò à à ñ è à à è è í ò à è á à è ò ç ð ò è ý ò á í ò è ð ò ñ í ù à à ð à è ò à ò шугамын зураг төсвийг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэж, Á Õ Á Ñ à í ù í ø ð ° í á ° í ð ó ó è à è ò ù í ö ý è ò ý ñ ò ò ç ð ã ç ç è сэн. Ç à ñ à è è í à à ç ð ù í Õ удалдан авах ажиллагааны гэгç ð à à ñ ã ç è ö ý ò à ý ã :- è è á ñ í í à í í ø à è à à ð ó ó è ж, ажил гүйцэтгэх гэрээ à à è á ó ó è à à à á à è í à.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

1.17.8. Булган сумын 2 дугаар цэцэрлэгээс Музейн зүүн хойд талын бохир усны төв худаг хүртэл шугам хоолой шинээр тавих/**2014-2016/**

2 дугаар цэцэрлэгээс 4 дүгээр цэцэрлэг хүртэл бохир усны шугам шинээр тавих ажлын зураг төсвийг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэж, бэлэн болсон.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

1.17.9. Á ó è à à í ò í ò ù í ö ý á ý ð è ý ò à à è à ð ó è à à à è è á ° ð ã ò ã ò, ø è í ý ý ð ò ° è ° à è ° æ ñ ý ð à ý í засварлаж сайжруулах/**2013-2016/**

Á ó è à à í ñ ò í ù í í à í í à à è à à à è à à è è í ò à è á à è í ø è í ý :- è ý í à è í è í à è è í ö ý á ý ð è ý ò байгууламж барих ажлын даалгаварыг боловсруулсан.

Бèí è í à è è í ö ý á ý ð è ý ò à à è á ó ó è à à æ á à ð è ð ç ó ð à à ò ° ñ è è è í ñ ó à è è à à à í ù à æ è ù á Á Õ Á Ñ à í ù í Í Í Á Á Á Õ Ç ã ç à ð ò à é ò à í ò ð à í хэрэгжүүлж, ç ó ð à à ò ° ñ вè è í à æ è ù í ç à ð à è ù á 2014 í í ù ò è ñ ù í ò ° ñ ° à ò ò ó ñ à ó ó è à ò à à ð ø è è á à ý ð è ý в.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 10 хувь /**

1.17.10. Булган сумын дулааны шугам, сүлжээг өргөтгөх ажлыг ээлж дараатай хийх/**2014-2016/**

2013-2016 í í à Á ó è à à í ñ ò í ù í è í æ à í à ð è è í ø ó à à í ñ ç è æ ý ý à ý á á ç ò ò è è í ° ð ã ° ò à ° è, ø è í ý :- è ý è ò è è í 21 ажлыг ò ° è ° á è ° í зураг төсвийг хийлгэж, á зè ý í á í è госон.

Á ý ý ð ò ç ó ð à à ò ° ñ è è è í à æ è à à ñ 2013 í í à Õ ç ç ö ý à ç à è ö ó :- ó ó à ù í í à ð è, Á ó è à à í ñ ò í ù í 6-р багийн “Д” хэсгийн амины орон сууцны хорооллын инженерийн шугам сүлжээ барих ажил хийгдэж байна.

Á ó è à à í ñ ò í ù í á í ò è ð ò ñ í ù í à ñ í ñ í ù ñ ò à í ò à à ñ è à à è è í ò à è á à è ò ç ð ò ý è 4.5 è í á í ò è ð ò ñ í ù à à ð à è ò à ò ø ó à à í, Ø ç ç ò è è í ò à è à à è ò ù í ò í à í í í í ñ Á ó è à à í á ó ó à è ò ç ð ò ý è ð

/Хугацаа болоогүй 2014 оноос/

1.17.17. Рашаант сумын Тарна, шинэ хороололд 10/0,4 кВт-ын цахилгаан дамжуулах агаарын шугам тавих **/2014-2016/**

/Хугацаа болоогүй 2014 оноос/

1.17.18. Хутаг-Өндөр сумын Тээл, Тэшиг сумын Хужирт, Орхон сумын Халиун багийг цахилгаан эрчим хүчинд холбох **/2014-2016/**

/Хугацаа болоогүй 2014 оноос/

1.17.19. Булган сумын Хүүхэд залуучуудын паркийг цахилгааны найдвартай эх үүсвэрээр хангах **/2013-2014/**

Хүүхэд залуучуудын паркийг цахилгаанаар хангах ажлын зураг төсвийг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэж, цахилгааны кабель татах ажлыг гүйцэтгэж байна.

/Тухайн жил 70 хувь /

/Өссөн дүнгээр 17.5 хувь /

Зорилт 1.18. Орон нутагт мэдээлэл холбооны үндсэн сүлжээг өргөтгөж шинж техник технологи нэвтрүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Холбоо мэдээллийн сүлжээний чанар хүртээмж дээшилнэ.

1.18.1. Өндөр хурдны сүлжээнд холбогдсон бүх сумын ЗДТГ, эмнэлэг, сургуулиудад шилэн кабель татаж интернетэд холбох **/2013-2016/**

Өндөр хурдны сүлжээнд холбогдсон Дашинчилэн, Орхон, Рашаант, Сайхан, Хишиг-Өндөр сумын Засаг даргын тамгын газар, эрүүл мэндийн төв, сургууль, Хутаг-Өндөр сумын сургууль зэрэг байгууллага руу шилэн кабель татаж, интернетэд холбогдсон.

Хөдөөгийн сумдыг интернетжүүлэх ТН-03/12 төслөөр Баян-Агт, Бүрэгхангай, Могод, Хангал, Тэшиг, Сэлэнгэ сумдын эрүүл мэндийн төв, сумын ЗДТГ-руу шилэн кабель татаж, өндөр хурдны интернет авах нөхцлийг бүрдүүлсэн.

Сумдын Засаг даргын тамгын газрыг интернетэд холбох, видео хурал хийх боломжийг бүрдүүлэхээр судалж байна.

/Тухайн жил 100 хувь /

/Өссөн дүнгээр 25 хувь /

1.18.2. Аймгийн төвд цахим хурлын иж бүрэн төхөөрмжтэй болж, “On-line” сургалт явуулах боломжийг бүрдүүлэх **/2013/**

МХС ТӨХК-ийн Булган аймгийн газрын хурлын зааланд цахим хурлын иж бүрэн төхөөрөмж суурилуулж, Улаанбаатараас On-Line сургалт явуулах нөхцөлийг бүрдүүлсэн. Гамшгаас хамгаалах иж бүрэн сургалтын үед шилэн кабельд холбогдсон Сайхан, Гурванбулаг, Бүрэгхангай, Рашаант, Дашинчилэн сумдтай Skype программаар холбогдож, цагийн байдал шууд мэдээлж ажилласан.

/Тухайн жил 100 хувь /

/Өссөн дүнгээр 100 хувь /

1.18.3. Аймгийн төвд шинээр 8 км шилэн кабель татаж, оператор компаниудад интернэтийн бөөний үйлчилгээ үзүүлэх **/2013-2016/**

Булган сумын Засаг даргын тамгын газар, ХХААЖДҮГ, ГХБХБГ, Соёл, спорт аялал жуулчлалын газар, БСГ, Эрүүл мэндийн газар, ОБГ, УЦУОШГ, НДХ, Халамжийн хэлтэс, Хөдөлмөрийн хэлтэс, Хүүхэд гэр бүлийн хөгжлийн хэлтэс, Татварын хэлтэс, Улсын бүртгэлийн хэлтэс, Булган Мээж ХХК, ЭБЦТС ТӨХК-ийн Булган салбар, Булган АЗЗА ТӨХК, ДЗОУБ, Авто тээврийн үндэсний төвийн Булган аймаг дахь салбар зэрэг байгууллагуудад нийт 8 км шилэн кабель татаж, өндөр хурдаар интернет авах нөхцлийг бүрдүүлсэн.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 100 хувь /**

1.18.4. Өндөр хурдны сүлжээгээр телевизийн сигнал дамжуулах, “IPTV”технологи нэвтрүүлэх боломж бүрдүүлэх**/2013-2016/**

Өндөр хурдны сүлжээ ашиглан 2013 онд “Сансар тур” ХХК-ийн телевизийн нэвтрүүлэгийг Скайнэтворкс ХХК-ийн шилэн кабелиар, Булган Мэдээлэл кабелийн телевиз нь Мэдээлэл холбооны сүлжээ ТӨХК-ийн шилэн кабелиар тус бүр тоон телевизийн нэвтрүүлэг авч байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

Нийгмийн халамж, хамгааллын салбарт:

Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжин ажил идэвхитэй хайж байгаа хөдөлмөрийн насны иргэнээ ажлын байраар хангана.

Зорилт 1.19.“Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих аймгийн хөтөлбөр”-ийг хэрэгжүүлж, нийт 6000-аас доошгүй ажлын байрыг бий болгож, мэргэжилгүй 2000-аас доошгүй иргэдийг сургалтанд хамруулан тэдгээрийн 60-аас доошгүй хувийг ажлын байраар хангана.

Хүрэх үр дүн: Ажилгүйдлийн түвшин 2012 оныхоос буурсан байна.

1.19.1.“Ажлын байр бий болгох аймгийн хөтөлбөр”-ийг хэрэгжүүлэх **/2013-2016/**

“Ажилтай орлоготой-Булганчууд аймгийн хөтөлбөр”-ийн төслийг боловсруулан Иргэний танхим болон аймгийн “Хөдөлмөрийн бага чуулган”-аар хэлэлцүүлэн нийт 1000 гаруй иргэдээс санал авч ажиллалаа.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

1.19.2.Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн хэмжээг нэмэгдүүлж, зээлийн хэрэгжилтэнд хяналт шинжилгээг жил бүрхийх **/2013-2016/**

Аймгийн ХЭДС-ийн зээлийн хэрэгжилтэнд Хөдөлмөрийн яамнаас хяналт шинжилгээг хийж хэрэгжилтэнд хяналт тавьж ажиллалаа.

Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас нийт 10 багц ажил үйлчилгээнд 729,4 сая төгрөг төлөвлөснөөс 523,0 сая төгрөгийн санхүүжилтийг олгоод байна.

*/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /*

1.19.3.Хөдөлмөрийн хэлтсийг конторын барилгатай болгоно /2013-2016/

Аймгийн Хүүхэд гэр бүлийн хөгжлийн хэлтэс нь ДЗОУБ-ын Хүний хөгжлийн төв"-ийн байранд шилжин байрлах болсонтой холбогдуулан тус хэлтсийн барилгыг Хөдөлмөрийн хэлтэст шийлжүүлэн өгөхөөр шийдвэрлэлээ.

*/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 45 хувь /*

1.19.4. Өрхийн орлогыг нэмэгдүүлэх, ажлын байр бий болгох, ЖДҮ-ийг дэмжих чиглэлийн “Хөдөөгийн эмэгтэйчүүдийн бүлэг давамгайлсан бэлчээрийн менежментийн удирдлагын хөгжлийн төсөл“-ийг хэрэгжүүлэх **/2013-2015/**

Хөдөөгийн иргэдийн орлогыг нэмэгдүүлэх бөгөөд эмэгтэйчүүдийн бичил бизнесийг дэмжих дэд бүрэлдэхүүн хэсгийн хүрээнд эмэгтэйчүүдийн бүлэг байгуулах, төслийн хүрээнд бүлгийн гишүүдэд бүлэг байгуулах, бизнес төлөвлөгөө зохиох, санхүүгийн боловсрол олгох зэрэг анхан шатны сургалтууд зохион байгуулж тэднийг бичил зээл болон зээлийн батлан даалтанд хамрагдахад нь туслах зорилгоор НҮБ-ын Хөдөө Аж Ахуйг хөгжүүлэх олон улсын сангийн санхүүжилтээр “ Зах зээл ба билчээрийг удирдлагын хөгжил“ төсөл манай аймагт 2012 оны 07 дугаар сараас хэрэгжиж эхэлсэн.

Тус хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэн ажиллаж 2013 онд Хутаг-Өндөр 11, Сайхан 6д, Хишиг-Өндөр 6 Булган 7 нийт 30 бүлэг шинээр байгуулагдан шаталсан сургалтуудыг зохион байгууллаа.

*/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /*

Зорилт 1.20. “Хөдөлмөрийн бирж” байгуулж, “Хөдөлмөрийн нэг цэгийн үйлчилгээ”-г бий болгоно.

Хүрэх үр дүн: Хөдөлмөр эрхлэлт, ажлын байртай холбоотой мэдээллийн нэгдсэн сүлжээ бий болно.

1.20.1.Хөдөлмөр зуулчлалын онлайн сүлжээг нэвтрүүлж, нэг цэгийн үйлчилгээг бий болгох **/2013-2016/**

Иргэдэд нийтлэг шуурхай үйлчилгээ үзүүлэх зориулалтаар Нэг цонхны ба цахим мэдээллийн самбар, E биржийн үйл ажиллагааг нэвтрүүлэн Хөдөлмөрийн хэлтэст байршуулан үйл ажиллагааг эхлүүлээд байна. 2013 онд багтаан Хангал, Сайхан, Баян-Агт, Хутаг-Өндөр зэрэг 8 суманд E биржийн үйл ажиллагааг нэвтрүүллээ.

Электрон биржээр 620 иргэд үйлчлүүлсэнээс 1814 ажил хайгч, 303 ажил олгогч иргэнийг хөдөлмөр эрхлэлтийн мэдээллийн санд бүртгэсэн ба 1062 ажил хайгч ажлын байранд зуучлагдан ажилтай болоод байна. Нэг цэгийн үйлчилгээгээр 300 гаруй иргэнд хөдөлмөр эрхлэлтийн талаар мэдээлэл өгч, 20 иргэнд хөдөлмөрийн хууль тогтоомжийн талаар, зөвлөгөө, мэдээлэл өгч ажиллалаа.

*/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /*

1.20.2."Хөдөлмөрийн яармаг" –ийг зохион байгуулах /2013-2016/

"Хөдөлмөр хөгжлийн үндэс 2013" Хөдөлмөрийн яармагийг Булган суманд 2, Хялганат тосгонд, Тэшиг суманд тус тус амжилттай зохион байгуулж тус арга хэмжээнд Булган, Хангал, Бугат, Сэлэнгэ сум, Хялганат тосгон, Тэшиг, Хутаг-Өндөр, Сайхан, Баян-Агт сумын ажил олгогч, үйлдвэрчний эвлэлийн төлөөлөл, ажил хайгч иргэд болон хувиараа бизнес эрхлэгчид оролцлоо.

Яармагт 90 гаруй аж ахуйн нэгж байгууллага, иргэдийн 213 нэр төрлийн бүтээгдэхүүний үзэсгэлэн, худалдааг зохион байгуулан 1537 хүнд зөвлөгөө, мэдээлэл өгч 6000 гаруй гарын авлага материалаар хангалаа.

Ерөнхий боловсролын сургуулийн төгсөх ангийн 144 сурагчид ажил мэргэжлээ хэрхэн сонгох талаар бүлгийн зөвлөгөө өгч хэлэлцүүлэг зохион байгуулан 1500 гаруй иргэдийн санал хүсэлтийг сонсож үйл ажиллагаандаа хэрэгжүүлэн ажиллалаа.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

1.20.3. Шинээр ажлын байр бий болгосон ажил олгогчийг урамшуулах, 40-өөс дээш насны ажилгүй иргэдийг ажлаар хангасан ажил олгогчийг дэмжих хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх **/2013-2016/**

Шинээр ажлын байр бий болгосон ажил олгогчыг урамшуулах арга хэмжээнд Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас 3369,6 мянган төгрөг зарцуулж, 4 аж ахуй нэгж, байгууллагыг Хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад бүртгүүлэн, ажил идэвхтэй хайж байгаа боловч 6 сараас дээш хугацаагаар ажилгүй байгаа иргэнийг ажилд авч, 12 сараас доошгүй хугацаагаар ажлын байраар хангасан 9 иргэнд 15.1 сая төгрөгийг олгоод байна.

40-өөс дээш ажилгүй иргэний судалгааг явуулж одоогоор 100 гаруй хүн бүртгэгдээд байгаа бөгөөд тус иргэдийг ажлын байраар хангасан ажил олгогчийг 30,6 сая төгрөгийн санхүүжилтээр дэмжлэг үзүүлэхээр төлөвлөж байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

Зорилт 1.21. Хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт нийлүүлэлттэй уялдуулан элсэгчдийг ажил олгогчийн захиалгаар МСҮТ-д элсүүлж, төгсөгчдийн 70,0 аас доошгүй хувийг ажлын байраар хангана.

Хүрэх үр дүн: МСҮТ-ийн төгсөгчдийн 70,0-аас доошгүй хувийг ажлын байраар хангасан байна.

1.21.1.МСҮТ-ийн элсэлтийг ажил олгогчийн захилгаар зохион байгуулах, төгсөгчдийг ажлын байраар хангах, нийгмийн түншлэлийг хөгжүүлэх **/2013-2016/**

2013 оны эхний хагас жилийн байдлаар МСҮТ-ийг сантехникч, оёдол, зөөгч, цахилгаан ба хийн гагнуурчний зэрэг 10 мэргэжлээр 154 оюутан, Х.а.а-н МСҮТ-ийг ойжуулагч, хүнсний ногооны фермер тракторын жолооч зэрэг 6 мэргэжлээр 224 оюутан төгслөө.

2013-2014 оны хичээлийн жилийн элсэлтийг Х.А.А-н МСҮТ-нь жимс жимсгэнэ, хүнсний ногоо, ойжуулагч зэрэг 10 чиглэлээр, МСҮТ-нь үсчин, авто замын засварчин, тогооч, барилгын мужаан зэрэг 15 чиглэлээр элсэлтийг мэргэжилтэй ажилтан бэлтгэж байна.

МСҮТөвийн “Оюу толгой” ХХК-ны хөрөнгө оруулалтаар Үндэсний мэргэжилтэй ажилтан бэлтгэх сургалтанд суралцсан 73 оюутны 16,4 хувийг “Гурван цардуулт хоршоо”, “Монполимет” групп, УБ хотын “Цонхот” ХХК, “Булган –ундрага” ХХК, Хутаг –өндөр сумын “Хонгор –Агро” ХХК зэрэг аж ахуй нэгжүүдэд зуучлан шууд ажлын байраар хангасан.

Х.а.а-н МСҮТ-ийн мэргэжлийн ангийн суралцагчид болох нийт 36 суралцагч ХАА-н 4 мэргэжлээр төгссөн ба үүнээс шууд ажлын байран дээр 10 төгсөгч гараад байна.

ХАА-н МСҮТ нь хангайн бүсийн аймгуудаас оюутнууд элсүүлэн ХАА-н 6 мэргэжлээр суралцуулан төгсгөсөн бөгөөд, нийт төгсөгчдийн 78 хувь нь ямар нэгэн ажил эрхэлж, 4 оюутан ХААИС-д урилгаар дэвшин суралцаж байна. Япон улсын Фукуока хотын ОУ-ын “OISKA” байгууллагатай хамтран ажилласнаар 1 төгсөгч тус улсад 1 жилийн тэтгэлэгтэй сургалтанд хамрагдаж байна.

Мөн Ойжуулагч мэргэжлийн 2 багш Германы ОУ-ын хамтын ажиллагааны нийгэмлэгийн шугамаар ХБНГУ-д 3 сарын хугацаатайгаар туршлага судлах хөтөлбөрт хамрагдах гэж байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

1.21.2. Мэргэжлийн боловсрол, сургалтыг 2013-2016 онд хөгжүүлэх стратеги төлөвлөгөө, “Түншлэл-ур чадвар” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, “Эрэлт-сургалт-ажлын байр” гэрээ байгуулан төр-хувийн хэвшлийн түншлэлийг хөгжүүлэх **/2013-2016/**

МУ-ын Хөдөлмөрийн сайдын 2013 оны А/104 тоот тушаалаар батлагдсан МБСБ-ын үлгэрчилсэн дүрэм, бүтцийн жишиг загварын дагуу сургуулийн бүтэц зохион байгуулалтыг оновчтой болгох, стратеги төлөвлөгөө боловсруулан хэрэгжүүлж байна.

Аймгийн Хөдөлмөрийн бага чуулганаар хөдөлмөрийн бага чуулганд “ЭРЭЛТ-СУРГАЛТ-АЖЛЫН БАЙР” сэдвээр илтгэл тавьж хэлэлцүүлээ.

“Оюу толгой” ХХК-ийн хөрөнгө оруулалтаар суралцах “Үндэсний мэргэжилтэй ажилтан” бэлтгэх ажлын хүрээнд 19 ажил олгоогчоос 305 ажлын байрны захиалга ирж, 13 мэргэжлээр 332 иргэнийг бүртгэн үүнээс 305 иргэн сонгон шалгаруулалтанд орж, барилгын засал чимэглэл, өрлөгчин, сантехник, ойжуулагч, тракторын жолооч-ашиглалт засварчин, жимс жимсгэний аж ахуй гэсэн мэргэжлүүдээр МСҮТ-д 107, ХАА-н МСҮТ-д 48 нийт 155 мэргэжилтэй ажилтан бэлтгэгдлээ. 2 дахь шатны элсэлтээр нийт 233 иргэн бүртгүүлснээс 43 ажил олгогч байгууллага 18 мэргэжлээр 175 иргэнтэй дөрвөлсөн гэрээ хийж сургалтыг эхлүүлээд байна.

Төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн хүрээнд энэ онд Х.а.а-н МСҮТөв нь Хонгор Агро Булган” ХХК“, “Та Мэд Эрдэнэ” ХХК“, “Ингэт толгой” ХХК, “Актив Агро” ХХК зэрэг 20 гаруй аж ахуйн нэгж байгууллагуудтай гэрээ хийж хамтран ажиллалаа.

Үүний үр дүнд сургуулийн спорт зааланд сагсан бөмбөгийн тоног төхөөрөмж авч өгөх зорилгоор “Хонгор Агро Булган” ХХК 2,0 сая төгрөгийн өртөг бүхий 4 тонн гурил хандивлаж суралцагчдын эрүүл мэнд, чөлөөт цагаа зөв өнгөрүүлэх орчинг тохижуулахад үнэтэй хувь нэмэр орууллаа.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

1.21.3. ХАА-н МСҮТ нь хангайн бүсийн аймгуудыг ХАА-н мэргэжилтэй ажилчдаар хангахаар элсэлтийг зохион байгуулж, шаардлагатай тоног төхөөрөмж, техник

хэрэгслээр хангаж, их засвар хийх, шилдэг суралцагчдыг жил бүр шалгаруулах. /2013-2016/

ХАА-н мэргэжлээр Булган аймгийн сумдуудаас гадна Орхон аймаг, Хөвсгөл аймаг, Завхан аймаг зэрэг газруудаас элсэлт авч мэргэжилтэй ажилтан бэлтгэж байгаа нь тус сургууль зөвхөн аймагтаа бус Хангайн бүсийн хэмжээнд ХАА-н мэргэжилтэй ажилтан бэлтгэх эхлэл нь тавигдаад байна.

Суралцагчдыг сургууль дээрх дадлага хийлгэх сургуулийн дадлагын бааз суурийг бэхжүүлэх зорилгоор Сүү, сүүн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн технологийн ажилтан мэргэжлийн дадлагын зориулалтаар сүүний цехэд тоног төхөөрөмжийн хүчин чадлыг нэмэгдүүлж бүх төрлийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх нөхцөл боломжийг бүрдүүллээ.

Хүнсний ногооны фермер мэргэжлийн дадлагын газар болох 0,6 га газрыг туршилтын талбай болгон тохижуулж нийт 6 төрлийн нарийн ногоо, 5 сортын төмсийг тарьж туршиж байна.

Хүлэмжийн аж ахуйн фермер мэргэжлийн анги шинээр нээхтэй холбогдуулж 2 хүлэмжийг ашиглалтанд оруулж хамгаалагдсан хөрсний нарийн ногоог тариалж байна. Тракторын жолооч, ашиглалт, засварчин мэргэжлийн онолын болон дадлагын газрыг тохижуулж байна.

Оны шилдэг суралцагч шалгаруулах уралдаан зарлан жил бүр шагнаан урамшуулж байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

Зорилт 1.22. Нийгмийн түншлэлийн гурван талт хэлэлцээр, “Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуйн хөтөлбөр”-ийг хэрэгжүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Нийгмийн түншлэлийн 3 талт гэрээний төлөвлөгөөний биелэлт 90,0-ээс дээш хувьтай байна. Үйлдвэрлэлийн осол бүүрсан байна.

1.22.1. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал эрүүл ахуйн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, үзлэгийг зохион байгуулан, сургалтыг тогтмолжуулж, үйлдвэрлэлийн ослыг бууруулах./2013-2016/

2013 оны 04 сарын 01-ээс 5 сарын 01-ыг “Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал эрүүл ахуйн сар” болгон зарлаж Онцгой байдлын газар, Хөдөлмөрийн хэлтсийн хамтарсан үзүүлэх сургуулийг зохион байгуулан хөдөлмөрийн аюулгүй байдал эрүүл ахуйн тухай хууль тогтоомжийг сурталчилан сургалт мэдээллийн ажлыг сум бүрт зохион байгууллаа.

ХАБЭА-н үзлэгийг аймгийн хэмжээнд зохион байгуулж өмчийн бүх хэлбэрийн 407 аж ахуйн нэгж хамрагдлаа. Үзлэгийн нэгдсэн дүнгээр аймгийн хэмжээнд 78,8 хувьтай дүгнэгдэв. Үзлэгийн дүнг үндэслэн цаашид хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөг боловсруулан аймгийн Засаг даргын захирамжаар сумдад үүрэг даалгавар өгч ажиллалаа.

Аймгийн “Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал эрүүл ахуйн дэд хөтөлбөрийн төсөл”-ийг боловсруулан аймгийн Хөдөлмөр эрхлэлтийн зөвлөлөөр хэлэлцүүлэн 12 сард багтаан батлан хэрэгжүүлэхээр ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь /**

1.22.2. Хөдөлмөр нийгмийн түншлэлийн гурван талт хэлэлцээрийг аймаг, суманд хэрэгжүүлж, сум орон нутаг, иргэд аж ахуйн нэгж байгууллагад сургалт сурталчилгааны ажлыг тогтмолжуулах. **/2013-2016/**

2013-2014 оны гэрээг байгуулан Хөдөлмөрийн яаманд бүртгүүлэн баталгаажууллаа. Мөн гэрээг хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөг батлан, сумдын Засаг дарга нарын үр дүнгийн гэрээнд тусгуулан сумдад 3 талт гэрээ байгуулан ажиллаж байна. Сумдын хөдөлмөр нийгмийн 3 талт салбар хорооны гишүүдийг чадавхижуулах сургалтыг Хутаг-Өндөр, Сэлэнгэ сумдад бүсчилсэн хэлбэрээр зохион байгуулж нийт 40 гаруй хүнийг хамрууллаа.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

1.22.3. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал эрүүл ахуйн салбар хороог аж ахуйн нэгж байгууллагад байгуулж, холбогдох хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх **/2013-2016/**

Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал эрүүл ахуйн гурван талт салбар хорооны бүрэлдэхүүнийг шинэчлэн батлаж ҮЭХ, АОЭХ-ны төлөөллийг оролцуулан аймгийн ИТХ-ын 27 тоот тогтоолоор 15 хүний бүрэлдэхүүнтэйгээр байгуулан хорооны дүрмийг шинэчлэн баталлаа.

Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал эрүүл ахуйн үзлэгээр аж ахуйн нэгж байгуулагуудын 50 гаруй хувь салбар хороо байгуулан хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэн ажиллаж байна.

Шалгалтын мөрөөр салбар хороо байгуулаагүй аж ахуйн нэгжид аймгийн Засаг даргын захирамжаар ажлын даалгавар өгч ажиллалаа.

Мөн сумын хөдөлмөр хэвлэл мэдээллийн ажилтнууд болон сумдын засаг дарга нарын нэгдсэн сургалтаар салбар хороог шинэчлэн байгуулж, үйл ажиллагааг нь эрчимжүүлэх талаар чиглэлийг өгсөний үр дүнд аж ахуйн нэгж байгууллагын 80 гаруй хувь нь салбар хорооны үйл ажиллагааг эрчимжүүлэн ажилла байна.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь /**

Зорилтот бүлгүүдэд чиглэсэн нийгмийн халамжийн бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

Зорилт 1.23. Нийгмийн халамж, даатгалын үйлчилгээг өргөжүүлж, өрхийн амьжиргааны түвшинг тодорхойлох судалгаа хийж, 800-аас доошгүй өрхийн амьжиргааг дээшлүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Амьжиргааны баталгаажих түвшингээс доогуур орлоготой өрхийн нийт өрхөд эзлэх хувь бүүрнэ.

1.23.1. Нийгмийн даатгал төлөгч ажил олгогчдыг нэмэгдүүлж, сайн дурын даатгалд хамруулах ажлыг өргөжүүлж, нөлөөллийн ажлыг тогтмолжуулах **/2013-2016/**

Энэхүү ажлын хүрээнд татварт бүртгэлтэй аж ахуй нэгжүүдийн судалгааг гаргаж 85 аж ахуйн нэгжийг хамруулаад байна. Сайн дурын даатгалд хамрагдалтыг нэмэгдүүлэх зорилгоор сум бүрт сайн дурын даатгуулагчийн нэмэгдүүлэх арга хэмээ авч өмнөх оноос 2233 даатгуулагч болж өссөн байна..

Хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээгээр нийгмийн даатгалын шимтгэл төлдөг 135 аж ахуйн нэгжүүдийг бодит цалингаар нийгмийн даатгалд хамруулах үүрэг даалгаврыг байцаагч нарт өгснөөр нийт 95 аж ахуйн нэгж, байгууллагууд бодит цалингаар буюу хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс дээгүүр нийгмийн даатгалд хамрагдаад байна.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь /**

1.23.2. “Өрхийн амьжиргааны түвшинг тодорхойлох судалгаа”-г хийж, ядуурлын түвшинг тогтоох./2013-2016/

Өрхийн амьжиргааны түвшин тогтоох судалгааг 2013 оны 11 дүгээр сард явуулахаар бэлтгэл ажлыг ханган өрхийн жагсаалт, өрхийн байршлын зураг бэлтгэх сургалтанд 65 хүнийг хамруулан аймгийн хэмжээний өрхийн жагсаалт, өрхийн байршлын газрын зураг бэлтгэх ажлыг хийж гүйцэтгэлээ. Судалгааны багт ажиллах багийн ахлагч, шивээгч, тоологч нийт 140 хүнийг сонгон шалгаруулж 2 дахь шатны сургалтанд хамруулах ажлыг зохион байгуулж байна. Судалгаанд зарцуулах 191276,6 мянган төгрөгийн төсвийг аймгийн ИТХ-ын тэргүүлэгчдээр хэлэлцүүлэн төсөв бүрдүүлэх арга хэмжээ аван судалгаа явуулах бэлтгэл ажлыг хангаад байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 90 хувь /**

1.23.3. Жил бүр амьжиргааны баталгаажих түвшингээс доогуур орлоготой 200-аас доошгүй өрхийн амьжиргааг дэмжиж, “Өрхийн хөгжлийн төлөвлөгөө”-г хэрэгжүүлэн ядуурлаас гаргах ажлыг шат дараатайгаар зохион байгуулах /2013-2016/

Аймгийн хэмжээнд 2013 онд амьжиргааг дээшлүүлэхээр сонгосон 338 өрхийн амьжиргааг дээшлүүлэхээр сум, багийн иргэд, төрийн болон төрийн бус байгууллага, олон улсын байгууллагатай хамтран ажиллаж “Өрхийн хөгжлийн төлөвлөгөө”-г боловсруулан амьжиргааны түвшинг үнэлэхийн зэрэгцээ давхардсан тоогоор малжуулах төсөлд 42, хүнс тэжээл хөтөлбөрт 138, хуц ухна маллуулах замаар малтай болгоход 64, төрийн болон тарийн бус байгууллага, айлд хөлсөөр мал маллуулах ажилд 24, өвс хадлан бэлтгэх, ямаа самнах болон нийтийг хамарсан ажилд 32 өрхийг хамруулан тусламж үзүүлэх арга хэмжээ авч ажилласнаар байнгын болон түр ажлын байраар 136 иргэнийг хангалаа.

Мөн нийгмийн даатгалын дэвтэртэй болгож, ЭМД, НДШимтгэлийг төлүүлж, ажилласан жил нөхөн тооцуулахаар зорилтот бүлгийн 56 өрхийн 125 иргэний бичиг баримтыг бүрдүүлэн өгч нөхөн тооцуулах арга хэмжээ авлаа.

Хүнс тэжээлийн дэмжлэг үйлчилгээнд 271 өрхийн 1571 иргэнийг хамруулж, 117,7 мянган төгрөгний хүнсний дэмжлэг, эрүүл мэндийн эрхийн бичгийн үйлчилгээнд 819 иргэнийг хамруулж, хөнгөлөлттэй эм тариа болон эмнэлгийн үзлэг үйлчилгээнд 11321,3 мянган төгрөг, боловсролыг дэмжих үйлчилгээнд 2427 хүүхдэд 22 нэр төрлийн 36279 ширхэг ном сурах бичиг олгох ажлыг хийлээ.

Эдгээр арга хэмжээний үр дүнд амьжиргааг нь дээшлүүлэхээр сонгосон 338 өрхийн 86,0 хувь буюу 291 өрхийн амьжиргаа дээшилсэн байна.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь /**

1.23.4. Цөөн малтай болон огт малгүй иргэдийг “Малжуулах хөтөлбөр”-т хамруулах /2013-2016/

Цөөн малтай болон огт малгүй иргэдийг “Малжуулах хөтөлбөр”-хүрээнд Бугат, Хангал, Бүрээхангай, Баян-агт, Орхон сумдын 25 иргэнийг сонгон авч сумын 15 өрхөд нийт 1507 толгой малыг 100,0 сая төгрөгөөр худалдан авч малжууллаа.

Мөн Орхон Баяннуур сумын малчин ажил олгогч 2 иргэнд 2,0 сая төгрөгийн санхүүгийн дэмжлэгийг үзүүлээ. Бугат, Хутаг-Өндөр сумдын 25 малчин өрхийг

1.23.7.1995-2000 онд ажил хөдөлмөр эрхлээгүй, НДШ нь төлөгдөөгүй иргэдийн ажилласан жил, тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг нөхөн тооцох ажлыг зохион байгуулж хугацаанд нь бүрэн хамруулах/**2013-2014/**

Аймгийн хэмжээнд ажилласан жил, тэтгэвэрийн даатгалын шимтгэлийг нөхөн тооцох хуулийн хэрэгжилтэнд нийт 13512 иргэнийг хамрууллаа. Ажилласан жил нөхөн тооцохтой холбогдуулан санд 896,8 сая төгрөгийг төвлөрүүлэхээс 774,9 сая төгрөг буюу 86,4 хувийг нь төвлөрүүлээд байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 100 хувь /**

Зорилт 1.24. Ахмадаа халамжилж, хүүхэд, эмэгтэйчүүд, залуучууд, Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хөгжлийг хангаж, “Хүүхдэд ээлтэй орон нутаг”-ийг хөгжүүлж, жендерийн эрх тэгш байдлыг хангана.

Хүрэхүрдүн : Хүн амын өсөлт 2,0 хувьд хүрнэ

1.24.1. Байгууллага бүр ахмадын сан байгуулан сумын “Ахмадын өргөө”-г тохижуулж, ахмадын өвөл, зуны сувилалын барилгад их засвар хийж, ахмад мэргэжилтнүүдийн мэдлэг, ур чадварыг ашиглах үндэсний сүлжээнд нэгдэх./**2013-2016/**

Сум орон нутагт “Ахмадын сан байгуулах тухай “ журмыг сумын ИТХ-ын Тэргүүлэгчдийн хурлаар авч хэлэлцүүлэн батлаж төр, төсвийн байгууллагуудад ахмадын санг байгуулан ажиллаж байна.

Сумдад “Ахмадын өргөө”-г сумын дотоод нөөц бололцоог ашиглан тохижуулж чийрэгжүүлэх болон нөхөн сэргээх техник хэрэгсэлээр хангах, өргөөг засварлах зэрэг ажлуудыг зохион байгуулан нийт 50,0 гаруй сая төгрөгийг зарцуулсан байна.

Ахмадын эмчилгээ, сувилгааны цогцолбор төвийг шинээр барих барилгын зургийн даалгаварыг гарган УБ-хотын “ӨРХ” ХХК-аар зураг төсвийг хийлгэж дууслаа.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь /**

1.24.2"Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийг нөхөн сэргээх нийгэмшүүлэх төв" байгуулан, Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд, хүүхдийн аймгийн чуулганыг зохион байгуулах /**2013-2016/**

"Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийг нөхөн сэргээх нийгэмшүүлэх төв" -ийг байгуулахад иргэдээс санал авч санхүүжилтийг 2014 оны улсын төсөвт тусгуулахаар болоод байна.

Аймгийн Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хөгжил хамгааллыг сайжруулах “Оролцоог бодит болгоё” сарын аяныг зарлаж, ээлжит чуулганыг зохион байгууллаа. Чуулганд 17 сум, АХБИХолбооны нийт 80 гаруй төлөөлөл оролцож, тэдний өмнө тулгамдаж байгаа асуудлын талаар хэлэлцүүлэг, ярилцлага зохион байгуулан хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хийсэн бүтээлийн үзэсгэлэн гаргалаа. Үзэсгэлэнд нийт 20 гаруй иргэдийн бүтээл оролцож, Сайхан, Бүрэгхангай, Хутаг-Өндөр сумдын иргэдийн хийсэн бүтээлүүд шалгарч үндэсний чуулганд оролцлоо.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн “Хамтдаа хөгжицгөөе-2” чуулганыг зохион байгуулж, чуулганд аймгийн удирдлагууд, бүх сумын ИТХ-ын дарга, Засаг дарга, ХТЗ-ийн дарга, бүх сумдаас 30 хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн төлөөлөл, 15 ХБХ-ийн эцэг эхийн төлөөлөл, 17 нийгмийн ажилтан, харьяа агентлаг байгууллагын

албан тушаалтнууд, нийт 115 төлөөлөгч ДЗОУБ-ын БОНХХ-ийн санхүүгийн дэмжлэгээр оролцлоо.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

1.24.3.Хүүхдийн “Жаргалант” зусланг стандартад нийцүүлсэн ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төсөв хийлгэж, хэсэгчилсэн зураг, төсвийн дагуу шинэчлэн тохижуулах/2013-2016/

Аймгийн хүүхдийн Жаргалант зусланг барих ерөнхий төлөвлөгөөг иргэний таним, эцэг эхчүүд, хүүхдүүдийн төлөөлөл болон аймгийн Засаг даргын зөвлөлийн хурлаар хэлэлцүүлэн санал авч, аймгийн Засаг даргын захирамжаар зөвлөх үйлчилгээний тендер зарлан УБ-хотын “Эрхэт Констракшн” шалгарч зураг төсвийн ажлыг гүйцэтгэлээ.

Зураг төлөвлөлтийн төсөлд олон нийтийн саналыг авах ажлыг зохион байгуулж хүүхэд, шийдвэр гаргагчид, иргэдийн саналыг авах хэлэлцүүлэгийг хийлээ.

Хүүхдийн Жаргалант зуслангийн амрагч 60 шахам хүүхдүүдийг хамруулан “Хүүхдийн асуудал сонсох өдөр”-ийг зохион байгуулан хэлэлцүүлэг хийж, “Жаргалант хотхон”-ыг эхлэн барьж байгуулах саналын дагуу хэсэгчилсэн зураг төсвийг хийлгэн 2014 оны ОНХС-аас дэмжлэг авахаар саналаа өгөөд байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

1.24.4.Хүүхдийн эрхийг хангах стратеги төлөвлөгөө/ 2013-2016/-г эрэгжүүлж, аймаг, суманд “Хүүхдийн парламент” –ийг зохион байгуулах /2013-2016/

Хүүхэд хамгааллыг сайжруулах аймгийн хөтөлбөрийг боловсруулан аймгийн ИТХ-ын 2013 оны 120-тоот тогтоолоор батлан хэрэгжүүлж байна.

Аймгийн хүүхдийн парламентийг 2013 оны 11-р сарын 15-ны өдөр “Ногоон хөгжил-хүүхдийн оролцоо” сэдвээр зохион байгуулахаар бүх сумдад холбогдох агентлагуудад Засаг даргын албан тоотыг хүргүүлэн ажиллаж байна.

Хүүхдийн парламентийг угтан бага, дунд, ахлах ангийн хүүхдийн дунд эссэ, гар зураг, фото зургийн уралдаан, Булган сумын сургуулиудын дунд “Дэвжээ” тэмцээнийг зохион байгуулж байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

1.24.5.Хүүхэд, залуучуудын урлаг, спортын наадмыг зохион байгуулах /2013-2016/

Хүүхэд өсвөр үеийнхэнд ардын урлагийг өвлүүлэх, ирээдүйн ардын авъяастныг нээн хөгжүүлэх, тодруулах, урамшуулан сурталчилах зорилготой Аймгийн Засаг Даргын ивээл дор “Булган хангайн хүүхдүүд-2013” ардын урлагийн наадмыг зохион байгуулж, шилдэг хүүхдүүдийн “Гала” тоглолтыг зохион байгууллаа.

Ардын урлагийн наадамд Булган сумын ерөнхий боловсролын суруулиуд, ХГБХХ, ХЖТ, Соёлын ордонь дуу, бүжгийн дугуйлангийн хүүхдүүд, Бугат, Бүрээгхангай, Баяннуур, Баян-Агт, Дашинчилэн, Могод, Орхон, Рашаант, Сайхан, Сэлэнгэ, Тэшиг, Хутаг-Өндөр, Хишиг-Өндөр, Хялганат тосгон зэрэг 14 сум 1 тосгоны 499 хүүхдүүд 4 насны ангиллаар ардын урлагийн наадмын 5 төрөлд өөрсдийн авъяас, ур чадвараараа өрсөлдөн оролцож шилдэг хүүхдүүдийг өргөмжлөл, медалиар шагнаж урамшуулан, шилдэш 33 хүүхдийг хүшүүдийн Жаргалант зусланд 5 хоног

амрах эрхийн бичгээр шагнаж, амжилттай оролцсон 3 сумыг шалгаруулж өргөмжлөл дурсгалын зүйл хадгалууллаа.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 50 хувь/**

1.24.6.Хүн амын хөгжил, Жендэрийн тэгш байдлыг хангах аймгийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх /2013-2016/

“Аймгийн хүн амын хөгжлийг хангах хөтөлбөр”-ийн төслийг боловсруулах ажлын хэсгийг аймгийн Засаг даргын А/253 тоот захирамжаар 18 хүний бүрэлдэхүүнтэй байгуулан ажиллаж байна. Тус хөтөлбөрийн судалгааны ажлыг эхлүүлээд байна.

Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах аймгийн хөтөлбөр”-ийн төслийг боловсруулан иргэний танхим болон Шүүх, Цагдаагийн хэлтэс, ШШГА зэрэг хуулийн байгууллагын эмэгтэйчүүдийн дунд хэлэлцүүлэг зохион байгуулан ажиллалаа. Хөтөлбөрийн төслийг 12 сард багтаан ИТХ-ын Тэргүүлэгчдийн хурлаар батлуулан хэрэгжүүлнэ.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

1.24.7.Хүүхэд залуучуудын паркийн тохижилтын ажлыг үе шаттай зохион байгуулах /2013-2016/

Хүүхэд залуучуудын паркийн тохижилтын ажлыг хийж гүйцэтгэх “Соёл амралтын хүрээлэн” ХХК-ны дүрмийг боловсруулан, паркийн ерөнхий төлөвлөгөөний дагуу хэсэгчилсэн зургийг хийж аймгийн Байгаль хамгаалах сангийн 1,4 тэр бум төгрөгийн санхүүжилтээр тохижилтын ажлыг эхлүүлээ.

Паркийн инженерийн шугам сүлжээний зураг төсвийг УБ-хотын “Мон кузбас” ХХК 12,2 сая төгрөгөөр хийлгэж, зөвлөх үйлчилгээний тендэр зарлан “Булган Мээж” ХК-тай гэрээ байгуулан паркийн гадна дулаан, цэвэр бохир усны инженерийн шугам сүлжээний угсралтын ажлыг 423,0 сая төгрөгийн санхүүжилтээр хийж, ажлын явц 90,0 хувьтай байна.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь/**

1.24.8.Нийгмийн бүлгүүдийн хөгжлийн асуудлаар чуулган зөвлөгөөн зохион байгуулах /2013-2016/

Аймгийн Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хөгжил хамгааллыг сайжруулах “Оролцоог бодит болгоё” сарын аяныг зарлаж, ээлжит чуулганыг зохион байгууллаа. Чуулганд 17 сум, АХБИХолбооны нийт 80 гаруй төлөөлөл оролцож, тэдний өмнө тулгамдаж байгаа асуудлын талаар хэлэлцүүлэг, ярилцлага зохион байгуулан хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хийсэн бүтээлийн үзэсгэлэн гаргалаа. Үзэсгэлэнд нийт 20 гаруй иргэдийн бүтээл оролцож, Сайхан, Бүрээхангай, Хутаг-Өндөр сумдын иргэдийн хийсэн бүтээлүүд шалгарч үндэсний чуулганд оролцлоо.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн “Хамтдаа хөгжицгөөе-2” чуулганыг зохион байгуулж чуулганд аймгийн удирдлагууд, бүх сумын ИТХ-ын дарга,Засаг дарга, ХТЗ-ийн дарга, бүх сумдаас 30 хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн төлөөлөл, 15 ХБХ-ийн эцэг эхийн төлөөлөл, 17 нийгмийн ажилтан, харьяа агентлаг байгууллагын албан тушаалтнууд, нийт 115 төлөөлөгч ДЗОУБ-ын БОНХХ-ийн санхүүгийн дэмжлэгээр оролцлоо.

Нийгмийн түншлэлийн гурван талын төлөөлөлийг оролцуулан ажил олгогч, үйлдвэрчний эвлэлийн хамтын ажиллагааг сайжруулах, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч болон нөхөрлөл хоршоог дэмжин ажлын байрыг нэмэгдүүлэх, төр хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг нэмэгдүүлэх зорилгоор “Ажилтай орлоготой Булганчууд” хөдөлмөрийн бага чуулганыг зохион байгууллаа. Чуулганд Хөдөлмөрийн яам, Монголын Үйлдвэрчний эвлэлийн холбооны төлөөлөгчид сумдын засаг дарга, хөдөлмөр хэвлэл мэдээллийн ажилтнууд, холбогдох агентлаг хэлтсийн дарга нар нийт 110 гаруй хүн хамрагдлаа. Тус чуулганаас үндэсний чуулганд хүргүүлэх санал зөвлөмжийг боловсруулан гаргаж, “Ажилтай орлоготой Булганчууд” аймгийн хөтөлбөрийн төслийг хэлэлцүүлэн санал авлаа.

**Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

1.24.9. Хишиг-Өндөр суман дахь “Хишиг-Өндөр тур” сувилалын үйл ажиллагааг дэмжиж, үйлчилгээг өргөжүүлэх **/2013-2016/**

“Хишиг-Өндөр тур” сувилалын үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор тус сувилалын ор хоногийн үнийг эрүүл мэндийн даатгалын сангаас санхүүжүүлэх асуудлыг судлан үзэж шийдвэрлүүлэхээр ЭМЯ, ХАХНХЯ болон Нийгмийн даатгалын Ерөнхий газарт албан тоотоор хүсэлт гаргаад байна.

**/Тухайн жил 50 хувь /
/Өссөн дүнгээр 12,5 хувь/**

Төсөв санхүүгийн чиглэлээр:

Аймгийн төсөв, санхүүгийн чадавхийг нэмэгдүүлж, орон нутгийн хөгжлийг дэмжинэ.

Зорилт 1.25. Татварын бааз суурийг өргөтгөх, татвар ногдуулах, хураах үйл ажиллагааг шинэ шатанд хүргэн төсвийн орлогыг нэмэгдүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Төсвийн орлогын төлөвлөгөө биелж, орлого нэмэгдсэн байна.

1.25.1.Хуулиар тогтоосон эрхийн хүрээнд зарим төрлийн татварын хувь хэмжээг орон нутгийн онцлогт тохируулан тогтоож, татварын бааз суурийг нэмэгдүүлэн стандарт түвшинг хангаж ажиллах**/2013-2016/**

Монгол улсын үл хөдлөх албан татварын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1-д заасныг үндэслэн аймгийн ИТХ-ын тэргүүлэгчдийн 2013 оны 04 тоот тогтоолоор аймгийн хэмжээнд мөрдөгдөх үл хөдлөх албан татварын хувь хэмжээг 0,6 хувиар тогтоож, мөрдөж ажиллаж байгаа ба үл хөдлөх албан татварын орлогоор 133,9 сая төгрөгийн орлого орууллаа.

Татварын ерөнхий газраас 2013 оныг “Татварын суурийг өргөжүүлж, татварт хамрагдалтын түвшинг нэмэгдүүлэх жил” болгон зарласан.

Тайлант хугацаанд ХХК-62, нөхөрлөл-12, Хоршоо-18, төрийн бус байгууллага 14, олон нийтийн байгууллага-5, иргэн1634, нийт 1745 ААН, иргэнийг шинээр бүртгэж татварын бааз суурийг нэмэгдүүллээ. Татвар төлөгч ААНБ 1234 болж оны эхнээс 10,2 хувиар, иргэн 27012 болж 6,4 хувиар өслөө.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь/**

1.25.2.Сумын татварын улсын байцаагч нарыг мэдээллийн нэгдсэн сүлжээнд холбож, түргэн шуурхай, бүтээмжтэй, үр ашигтай татварын мэдээллийн нэгдсэн сантай болох **/2013-2016/**

Сумдын ТУБ нараас графикт тайлан мэдээг цаг хугацаанд нь шалган хүлээн авч, мэдээллийн сангийн үзүүлэлтүүдийг баяжуулж шаардлагатай мэдээллээр ханган ажиллаж байна. Сумдын байцаагч нарыг принтерээр хангаж, интернетэд холбогдсон сумтай мэдээллийг цахим хэлбэрээр солилцон ажиллаж байна.

Сумдын ТУБ нарыг нэгдсэн хаягтай болгож татварын орлогын мэдээ болон бусад мэдээллийг цахимаар авч байна. “Цахим татварын алба” болж байгаатай холбоотойгоор лавлагаа тодорхойлолтыг цахимаар авч байгаагаас гадна Голомт банк, Хаан банк, Төрийн банкуудаар дамжуулан татвараа цахимаар төлөх нөхцлийг бүрдүүллээ.

**/Тухайн жил 30 хувь/
/Өссөн дүнгээр 10 хувь/**

1.25.3.Татвар ногдуулах, төлөх, тайлагнах үйл ажиллагааг цахим хэлбэрт бүрэн шилжүүлж, татвар төлөгчид үйлчлэх цаасгүй орчинг бий болгох**/2013-2016/**

Татварын хэлтэс нь 2010 оны 10 сараас эхлэн цахим хэлбэрээр тайлан хүлээн авч эхэлсэн бөгөөд энэ оны 3 улирлын байдлаар 725 ААН буюу 90,3 хувь нь цахим хэлбэрээр тайлангаа өгсөн байна. Цахим гарын үсгийн тухай хуулийн дагуу “Тоон гарын үсэг хэрэглэх гэрээ”-г 765 аж ахуйн нэгж байгууллагатай байгуулсан нь аж ахуйн нэгж байгууллагын 62,5 хувь байна.

**/Тухайн жил 80 хувь/
/Өссөн дүнгээр 20 хувь/**

1.25.4.Татварын хууль тогтоомжийн хэрэгжилтэд тавих хяналтыг боловсронгуй болгож далд эдийн засаг дахь нуугдмал орлогыг багасгаж эрсдлийн удирдлагыг нэвтрүүлэх**/2013-2016/**

3 улирлын байдлаар татвар ногдох орлогоо нуун дарагдуулсан 17 татвар төлөгчийн 2359,4 сая төгрөгийн зөрчилд 106,5 сая төгрөгийн хүү торгууль, нөхөн төлбөр алдангийг ТУБ-ын актаар ногдууллаа. Борлуулалтын орлогоо дутуу тайлагнасан 31 татвар төлөгчийн 351,1 сая төгрөгийн зөрчилд 16,1 сая, бараа материалын хасагдах зардалд үндсэн баримтгүйгээр оруулж татвар ногдох орлогыг бууруулсан 23 татвар төлөгчийн 102,4 сая төгрөгийн зөрчилд 6,3 сая, үл хөдлөх хөрөнгийн албан татвар ногдуулж төлөөгүй 18 татвар төлөгчийн 290,3 сая төгрөгийн үнэлгээтэй эд хөрөнгөд 8,9 сая төгрөгийн нөхөн татвар, хүү торгуулийг ногдуулан төлүүллээ.

**/Тухайн жил 90 хувь/
/Өссөн дүнгээр 22.5 хувь/**

Зорилт 1.26. Орон нутгийн төсвийн эх үүсвэрийг хөгжлийн бодлого, зорилго зорилттой уялдуулан хамгийн оновчтой, үр ашигтай хуваарилж хэрэгжүүлэх, төсвийн ил тод, тунгалаг байдлыг хангана.

Хүрэх үр дүн:Төсвийн үр ашиг ашиг дээшилж, төсөв ил тод болсон байна.

1.26.1.Төсвийн төсөл боловсруулах, түүнийг хэлэлцэж батлах, гүйцэтгэлийг зохион байгуулах, хянаж үнэлэх шатанд иргэд олон нийтийн оролцоог хангаж ажиллах **/2013-2016/**

Аймгийн төсвийн Ерөнхийлөн захирагчийн 2012 оны төсвийн гүйцэтгэлийг аймгийн ИТХ-ийн ээлжит хуралдаанаар иргэдэд нээлттэй хэлэлцүүлж батлуулсан. “Төсвийн тухай” хуулийг хэрэгжүүлж 2014 оны аймгийн ОНХСанаар хэрэгжих төсөл арга хэмжээний саналыг сумдад нээлттэй хэлэлцүүлэн санал авч аймгийн ЗДЗ, ИТХ-д хэлэлцүүлэхээр бэлтгэж байна. Аймгийн 2013 оны батлагдсан төсөв, хурлын тогтоол, сар бүрийн төсвийн гүйцэтгэлийн мэдээ зэргийг аймгийн www.bulgan.gov.mn вэб сайт, Булганы мэдээ сонин, Шинэ Булган мэдээллийн эмхэтгэлд байршуулан иргэд олон нийтэд хүргэж байна.

**/Тухайн жил 80 хувь/
/Өссөн дүнгээр 20 хувь/**

1.26.2.Төсвийн төлөвлөлтийн нэгдсэн мэдээллийн систем нэвтрүүлэх **/2013-2016/**

Төсвийн шинэчлэлийн 2 дахь шатны хүрээнд бүх шатны төсөв боловсруулах, төсвийн гүйцэтгэл, нягтлан бодох бүртгэл, тайлагналтыг төсвийн мэдээллийн нэгдсэн сүлжээгээр дамжуулан хэрэгжүүлэх зорилт тавин “Төсвийн төлөвлөлтийн удирдлага мэдээллийн систем /PBIS”-ийг Сангийн яамны Төсвийн бодлого зохицуулалтын газарт боловсруулж байна. Тус програм хангамжийн эхлэл болгон Төсвийн төлөвлөлтийн FISCAL программ хангамжид 2013 оны батлагдсан төсвийн төлөвлөгөө, 2012 оны төсвийн гүйцэтгэлийн хамт шивж орууллаа.

Орон нутгийн хөгжлийн сангийн системийн сургалтыг санхүүгийн хэлтэс, сумдын төрийн сангийн төлөөлөгчдөд хийж, тус сангаас хэрэгжүүлж буй төсөл арга хэмжээний явцыг бүрэн хянах боломж бүрдлээ.

**/Тухайн жил 50 хувь/
/Өссөн дүнгээр 12.5 хувь/**

1.26.3.Төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн төсвийн хөрөнгө, өр төлбөр, орлого, зарлага, хөтөлбөр, арга хэмжээ, хөрөнгө оруулалтад санхүүгийн хяналт шалгалт хийж, үнэлэлт, дүгнэлт, зөвлөмж гаргах, эрсдэлийн удирдлагаар хангах чиглэлээр тухайн байгууллагын үйл ажиллагааг сайжруулахад дэмжлэг үзүүлэх **/2013-2016/**

Төсвийн тухай хуулийн дагуу төсвийн Ерөнхийлөн захирагч бүр хууль тогтоомжийн хэрэгжилтэд хяналт тавих, төсвийн хөрөнгө, өр төлбөр, орлого, зарлага, хөтөлбөр, арга хэмжээ, хөрөнгө оруулалтад санхүүгийн хяналт шалгалт хийж, үнэлэлт, дүгнэлт, зөвлөмж гаргах, эрсдэлийн удирдлагаар хангахад чиглэсэн Дотоод аудитын албыг байгуулж ажиллуулахаар хуульчлагдсан. Өнөөдрийн байдлаар аймгийн ЗДТГ-ын бүтэц орон тоо, төсөв батлагдаж ирээгүй учраас Дотоод аудитын албыг байгуулаагүй байна.

**/Тухайн жил 10,0 хувь/
/Өссөн дүнгээр 0.0 хувь/**

1.26.4.Тендер шалгаруулалтын ил тод байдлыг хангаж, худалдан авах ажиллагааны хуулийн хүрээнд цахим худалдан авах ажиллагааг шат дараатай нэвтрүүлэх/**2013-2016/**

Худалдан авах ажиллагааны ил тод байдлыг хангах зорилгоор аймгийн Засаг даргаар батлагдсан тухайн жилийн төлөвлөгөө, түүнд үндэслэсэн гүйцэтгэлийн мэдээ тайлан, НТШ журмаар болон хуульд заасан бусад аргаар зохион байгуулагдаж байгаа тендерийн зарыг Засгийн газрын худалдан авах ажиллагааны цахим хуудас www.e-procurement.mn, Булган аймгийн цахим хуудас www.bulgan.gov.mn хаягаар нийтлэхийн зэрэгцээ Монголын өдөр тутмын сонин хэвлэлүүдэд тухай бүр нь тогтмол хэвлэн мэдээлж байна. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийн дагуу ИТХ-аас томилсон иргэдийг үнэлгээний хороонд тогтмол оролцуулан ажиллаж байна.

Сангийн сайдын 2013 оны 01 сарын 11-ний өдрийн 01 тоот тушаалаар батлагдсан “Цахим тендер шалгаруулалт зохион байгуулах”, 2013 оны 04 сарын 19-ний өдрийн 84 дүгээр тушаалаар батлагдсан “Цахим тендер шалгаруулалтын урилга, үр дүнг нийтлэх” журмын дагуу худалдан авах ажиллагааны тухайн жилд батлагдсан төсөл арга хэмжээний 20-ээс доошгүй хувийг цахим худалдан худалдан авах ажиллагаагаар зохион байгуулахаар бэлтгэл ажлыг эхлүүлээд байна.

**/Тухайн жил 50 хувь/
/Өссөн дүнгээр 12.5 хувь/**

1.26.5.Худалдан авах ажиллагааг бие даасан алба байгуулах **/2013-2016/**

“Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай” хуулийн дагуу Засгийн газрын 2012 оны 144 дүгээр тогтоолоор Худалдан авах ажиллагааны албыг аймгийн Засаг даргын дэргэд 4 орон тоотойгоор байгуулж, үйл ажиллагааны зардлыг 72,8 сая төгрөгөөр тооцож орон нутгийн төсөвт тусгаж баталлаа.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 100 хувь/**

Зорилт 1.27. Нягтлан бодох бүртгэл, аудит, дотоод хяналтын тогтолцоог олон улсын жишигт нийцүүлэх, аж ахуйн нэгж байгууллагын бүртгэл хөтлөлт, тайлан гаргалтыг сайжруулах замаар төсвийн орлогын бүрдүүлэлт, зарлагын хэмнэлтэнд эерэг нөлөө үзүүлэх, бvх шатны удирдлагад санхүү, эдийн засгийн оновчтой шийдвэр гаргахад арга зvй, зохион байгуулалтын туслалцаа үзүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Нягтлан бодох бүртгэлээр тавих хяналт сайжирсан байна.

1.27.1.Аж ахуйн нэгжид нягтлан бодох бүртгэлийн хуулийн хэрэгжилтийг хангуулж, бүртгэлийн ажилтнуудын боловсролын түвшинг ахиулах/**2013-2016/**

Нягтлан бодох бүртгэлийн тухай хуулийн дагуу аж ахуйн нэгжийн 2012 оны жилийн эцсийн санхүүгийн тайланг 666 байгууллагаас хүлээн авч 93.1 хувийг хамрууллаа. Мэргэшсэн нягтлан бодогчийн эрх олгох сургалт шалгалтыг зохион

байгуулж 28 нягтлан бодогч хамруулан 8 хүн хөнгөлөлт авч, 1 мэргэшсэн нягтлан бодогчтой боллоо. Нягтлан бодох бүртгэлийг хөгжүүлэх сантай хамтран хувийн хэвшлийн 127 аж ахуйн нэгж байгууллагын захирал нягтлан бодогч нарт санхүүгийн тайлан гаргалт олон улсын стандарт нэвтрэлтийн талаар 2 өдрийн сургалт зохион байгуулж сертификат олголоо.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

1.27.2.Нягтлан бодох бүртгэлийн стандартын нэвтрэлтийг эрчимжүүлэх/2013-2016/

Сангийн сайдын 2012 оны 75 тушаалаар батлагдсан улирал, жилийн эцсийн санхүүгийн тайлангийн А, Б маягыг хэвлүүлж аж ахуйн нэгжид хүргүүллээ. Шинэчлэгдсэн нягтлан бодох бүртгэлийн “И-Баланс” программд 2012 оны жилийн эцсийн үлдэгдлийг шивж орууллаа. 3-р улирлын 482 ААНБ-ын санхүүгийн тайланг хүлээн авч, Сангийн яаманд интернэтээр дамжууллаа. Санхүүгийн маягт зааваар журмын талаар аж ахуйн нэгж, байгууллагад зааварчлага өгч ажиллаа.

**/Тухайн жил 50,0 хувь/
/Өссөн дүнгээр 12,5 хувь/**

1.27.3.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн эд хөрөнгийн бүртгэл мэдээллийн нэгдсэн баазыг ашиглан хөрөнгийн ашиглалт зарцуулалтад тавих хяналтыг сайжруулж, мэдээллийн ил тод байдлыг хангах/2013-2016/

Орон нутгийн өмчит 16 сум 1 тосгоны 168 байгууллагын хөрөнгийн тооллогын материалыг хүлээн авч санхүүгийн тайлантай тулгаж нэгтгэснээр 118,8 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө тоологдсон нь өмнөх оноос 18,4 тэрбум буюу 18,3 хувиар өсчээ. Эхний хагас жилийн байдлаар орон нутгийн өмчит байгууллагаас хөрөнгө худалдаж авах, актлах, дуудлага худалдаагаар оруулах зэрэг саналыг судлан аймгийн ИТХ-ын тэргүүлэгчдийн 14 удаагийн хурлаар давхардсан тоогоор 78 байгууллагын 840.0 сая төгрөгийн хөрөнгийн асуудлыг шийдвэрлэлээ. Үүнээс 37.0 сая төгрөгийн хөрөнгө бэлтгэн, 67.0 сая төгрөгийн хөрөнгө акталж данснаас хассан, 715.3 сая төгрөгийн балансаас балансад шилжүүлж, 20.7 сая төгрөгийн хөрөнгийг дуудлага худалдаагаар худалдах шийдвэр гаргуулж, хэрэгжилтийг тооцож ажиллаж байна.

ТӨХ “Тауэрсофт” ХХК-тай хамтран орон даяар төрийн болон орон нутгийн өмчийн мэдээллийн систем бүхий программ хангамжийг “онлайн”-аар ашиглах боломжийг бүрдүүлэн үнэ төлбөргүй ашиглуулахаар шийдвэрлэсэн. Тус мэдээллийн системд орон нутгийн өмчит 168 байгууллага, төрийн өмчит 25 байгууллага хамрагдахаар боллоо.

**/Тухайн жил 80 хувь/
/Өссөн дүнгээр 20 хувь/**

1.27.4.Санхүүгийн удирдлагын мэдээллийн нэгдсэн системд зарим төсвийн байгууллагыг холбож, төрийн сангийн үйлчилгээ авах боломжийг бүрдүүлэх /2013-2016/

Төсвийн байгууллагуудад нягтлан бодох бүртгэлийн програм хангамжийг бүрэн нэвтрүүлж, улирал, жилийн санхүүгийн тайланг Төрийн сангийн нэгтгэлийн Plastic програмд электрон файлаар 17 сумын нэгдсэн тайлан болон шууд харъяа байгууллагын тайланг хүлээж авч нэгтгэн Сангийн яаманд электрон файлаар хуулийн хугацаанд хүргүүлээ. Төрийн сангийн үйлчилгээ авч буй төсвийн байгууллага нь “Онлайн тайлан”-гийн системийг ашиглаж төсвийн хөрөнгийг үр ашигтай удирдах боломжийг олгоод байна.

**/Тухайн жил 30 хувь/
/Өссөн дүнгээр 10 хувь/**

1.27.5.Төрийн сангийн нэгжийн үйл ажиллагаанд санхүүгийн дотоод хяналтын үйл ажиллагааг хэрэгжүүлж, холбогдох хууль тогтоомжийн биелэлтийг ханган ажиллах **/2013-2016/**

Санхүү төрийн сангийн хэлтэс нь орон тоондоо багтаан төрийн сангийн дотоод хяналт хариуцсан ажилтанг томилон Сангийн яамнаас зохион байгуулсан сургалтад хамрууллаа. Төрийн сангийн төлбөр тооцоог өдөр тутам хянаснаар орлогын дансны үлдэгдлээс хэтрүүлж санхүүжилт хийсэн Булган, Орхон, Сайхан, Хутаг-Өндөр сумын алдааг залрууллаа.

**/Тухайн жил 50 хувь/
/Өссөн дүнгээр 12.5 хувь/**

Зорилт 1.28. Санхүүгийн зах зээлийг хөгжүүлэх бодлого боловсруулах, хэрэгжүүлэхэд бүх талын зөвлөгөө, дэмжлэг үзүүлэх, бодлогын удирдамжаар хангана.

Хүрэх үр дүн: Санхүүгийн зах зээлийг хөгжүүлэх бодлогын удирдамжаар хангаж ажилласан байна.

1.28.1.Арилжааны даатгалын компаниудын өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх, аж ахуйн нэгж байгууллага, иргэдэд учирч болох эрсдэлийг бууруулах, даатгалын ач холбогдлыг сурталчлан даатгуулагчдын тоог нэмэгдүүлэх ажлыг өргөжүүлэх**/2013-2016/**

Тус аймагт Монгол даатгал, Номин даатгал, Практикал даатгал, Миг даатгал, Ард даатгал, Бодь даатгал, Тэнгэр даатгал, Хаан даатгал, Соёмбо даатгалын салбарууд ажиллаж байна. Эхний хагас жилийн байдлаар тус даатгалын салбарууд гэнэтийн осол, эд хөрөнгө, тээврийн хэрэгсэл, жолоочийн хариуцлагын даатгал зэрэг төрлүүдээр даатгалын үйлчилгээ үзүүлж 3609 иргэн, 286 хуулийн этгээдийг хамруулан 114,8 сая төгрөгийн орлого орж өмнөх оноос 2,6 дахин өсч, иргэн, хуулийн этгээдэд 12,3 сая төгрөгийн нөхөн олговор олгосон байна. Санхүүгийн зохицуулах хороо, Албан журмын даатгаагчдын холбоотой хамтран сургалт зохион байгуулсан. Албан журмын даатгаагчдын холбооны орон нутаг хариуцсан менежерийг томилуулж, сургалтад хамруулан үйл ажиллагааг нь эхлүүллээ. Тус салбар нь аймгийн Цагдаагийн газрын Замын цагдаагийн тасаг болон даатгалын компаниудтай хамтран аймгийн хэмжээнд “Жолоочийн даатгалын тухай” хуулийн хэрэгжилтийг хангуулах сарын аяныг зарлан ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 100,0 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25,0 хувь/**

1.28.2.Брокерын компани, бичил санхүүгийн /банк бус санхүүгийн байгууллага, хадгаламж зээлийн хоршоо/ үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллах /2013-2016/

Тус аймагт Булган брокерын пүүс үйл ажиллагаагаа явуулж байна. Тус брокерт 13557 данс эзэмшигч байгаа бөгөөд үүний 1089 нь Таван толгой ХК-ны хувьцаа эзэмшигч байна.Энэ онд 50 ХК-ны 120,0 мянган хувьцаа борлууллаа.Хувьцааны ногдол ашгийн мэдээлэл, тархалтын судалгаа, үнэт цаасны арилжааны мэдээлэл хангалтгүй байна. Хас банкны Булган салбартай хамтран ажиллаж Хутаг-Өндөр суманд “Хан намнан хөгжил” ХЗХ, Гурванбулаг суманд “Хөгнөхон хөгжил” ХЗХ, Дашинчилэн суманд “Цогтын хишиг” ХЗХ үйл ажиллагаа явуулж байгаа ба гишүүдийн тоо өсч зээлийн багцын чанар сайжран үйл ажиллагаа тогтмолжоод байна. НББ-ын Genus программыг нэвтрүүлэн санхүүгийн тайланг Санхүүгийн зохицуулах хороонд хүргэлээ. Санхүүгийн зохицуулах хорооноос ирүүлсэн Хадгаламж зээлийн хоршооны үйл ажиллагааны зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийн дүнг ХЗХ-д хүргүүлж, үр дүнд дүгнэлт хийж ажиллах чиглэл өгч ажиллаа.

**/Тухайн жил 70,0 хувь/
/Өссөн дүнгээр 17.5 хувь/**

Зорилт 1.29. Статистикийн үйл ажиллагааны хараат бус бие даасан байдлыг бэхжүүлж, албан ёсны статистикийн мэдээ мэдээллийн тогтолцоог боловсронгуй болгож, үнэн бодит шуурхай, ил тод байдлыг хангана.

Хүрэх үр дүн:Статистикийн хараат бус, бие даасан байдал хангагдаж, мэдээллийн түгээлт, хүртээмжийг нэмэгдүүлсэн байна.

1.29.1.“Монгол улсын статистикийн салбарыг 2011-2015 онд хөгжүүлэх үндэсний хөтөлбөр”-ийн хэрэгжилтийг хангаж аймгийн мастер төлөвлөгөөг батлуулах /2013-2016/

“Монгол улсын статитсикийн салбарыг 2011-2015 онд хөгжүүлэх үндэсний хөтөлбөр”-ийг аймгийн ИТХурлын тэргүүлэгчдийн 2013 оны 06-р сарын 12 өдрийн хурлаар батлуулан хэрэгжүүлэн ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 50 хувь /**

1.29.2.Хүн амын статистикийн бүртгэл мэдээллийн сангийн бүрдүүлэлт, ашиглалтыг сайжруулан түүвэр судалгааны төрлийг нэмэгдүүлэх/2013-2016/

Баяннуур, Дашинчилэн, Гурванбулаг, Сэлэнгэ, Хангал, Хялганат, Булган сумдын Хүн Амын Өрхийн Бүртгэлийн дэвтэр хөтлөлт, мэдээллийн сангийн бүрдүүлэлт, ашиглалтад хяналт шалгалт хийж, бүх сумдын ХАӨБ-ийн дэвтрийн программыг дахин шинээр компьютерт суулган ашиглалтыг сайжруулан ажиллаж байна. Дээрх сумдуудад хийсэн шалгалтаар гарсан нийтлэг алдаа болон, бусад алдаа дутагдлыг тухай бүр нь газар дээр нь засуулж, зарим дутагдлыг бүрэн арилгах хугацаатай үүрэг даалгавар өгөн ажиллалаа. ХАӨБД-ийн зурагжуулалт, хаягын хэсэг, баталгуужуулалт хангалтгүй байсан Баяннуур сумын 2 баг, Хангал сумын 4 баг, Булган сумын 1-р багийн Засаг даргад хугацаатай үүрэг даалгавар өгсөн. 2013 оны жилийн эцсийн “Хүн амын, өрх”-ийн мэдээ тайланг ХАӨБ-ийн мэдээллээс шууд авахаар

бэлтгэл ажлыг ханган сургалт семинарыг 2013 оны 11-р сарын 22 нд хийхээр төлөвлөн ажиллаж байна. Энэ ажлын үр дүнд ХАӨБүртгэлээс жилийн эцсийн хүн амын холбогдолтой бүх мэдээлэлийг гарган дүн шинжилгээ хийн хэрэглэгчдэд тархаан, Мөн шат шатны хяналтыг хийснээр хүн амын давхардал, хаягын давхардал арилна. 2013 ондоо багтаан үлдсэн сумдад ХАӨБДэвтэр, мэдээллийн сангийн бүрдүүлэлтэд хийх хяналт шалгалтыг бүрэн хийж дуусна.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь /**

1.29.3.Статистик мэдээний хүрээг өргөжүүлж, түгээлт, хүртээмжийг сайжруулах/2013-2016/

Статистикийн албан ёсны болон захиргааны мэдээллийг хүрээг өргөжүүлэх анхан шатны нэгжийн мэдээний хамралтыг сайжруулах зорилгоор мэргэжилтэн бүр салбар бүрийн тайлан мэдээнд ирц хөтлөн, шинээр бий болсон аж ахуйн нэгжийг тухай бүр нь мэдээнд хамруулах ажлыг зохион байгуулан ажиллалаа.

Албан ёсны болон захиргааны мэдээллийн чанарыг сайжруулах зорилгоор төрийн байгууллагуудын саналыг аван ажиллаж байна. Авсан саналаа нэгтгэн хэрэглэгчдэд хэрэгтэй байгаа мэдээллийг сар бүрийн танилцуулгад гарган мэдээлж байна.

**/Тухайн жил 80 хувь /
/Өссөн дүнгээр 50 хувь/**

ХОЁР. ЭРҮҮЛ ЧИЙРЭГ БУЛГАНЧУУД

Нийгмийн эрүүл мэнд давамгайлсан эмнэлгийн тусламж үйлчилгээг чанартай, хүртээмжтэй хүргэх замаар хүн амын эрүүл мэндийг сайжруулж, хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.

Зорилт 2.30. Нэгдсэн эмнэлгийг орчин үеийн оношлогооны төв болгож, шаардлагатай тоног төхөөрөмжөөр хангаж, телемедицины Үндэсний сүлжээнд холбоно.

Хүрэхүрдүн: Нэгдсэн эмнэлгийн хоног болоогүй нас баралтыг 20,0-оос доошгүй хувиар бууруулсан байна.

2.30.1.Орчин үеийн оношлогооны төвтэй болгож, эмчилгээ оношлогооны болон эх хүүхдийн эрүүл мэндэд нэн шаардлагатай өндөр хүчин чадал бүхий тоног төхөөрөмж, техник хэрэгсэл /компьютер-томограф, 3, 4D эхосонографи, тархины цахилгаан бичлэг, суурин болон зөөврийн дижитал флюорографи аппаратууд, шүдний борын иж бүрдэл, иж бүрэн тоноглогдсон явуулын амбулаторын үйлчилгээний автомашин/-ээр хангаж Телемедицины Үндэсний сүлжээнд холбон, сумдад телемедицины сүлжээг оруулах **/2013-2014/**

Эрүүл мэндийн салбарын тогтолцооны шинэчлэлийн ажлын хүрээнд аймгийн Нэгдсэн эмнэлгийг орчин үеийн оношлогооны төв болгох зорилгоор бүтэц зохион байгуулалтын шинэчлэл хийх бэлтгэлийг ханган, 2.0 тэрбум төгрөгийг улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтанд тусгуулсан болно.

Нэгдсэн эмнэлгийн Шүдний кабинет, Сэтгэц наркологийн тасаг, Яаралтай тусламж, Төрөх, эмэгтэйчүүдийн тасагт нэн шаардлагатай 323,4 сая төгрөгийн тоног төхөөрөмжөөр хангасан.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь /**

2.30.2. “Нарийн мэргэжлийн эмчийн тусламж үйлчилгээ үзүүлэх нүүдлийн баг”-ийг байгуулан сум, багт улирлын чанартай ажиллуулах **/2013-2016/**

Орон нутагт нарийн мэргэжлийн эмч нарын урьдчилан сэргийлэх үзлэг, тусламж үйлчилгээ үзүүлэх ажлыг аймгийн “Засаг даргын нэрэмжит нүүдлийн амбулатори” хэлбэрээр зохион байгуулж, үзлэгийн график, төлөвлөгөөг боловсруулан, хуваарийн дагуу Бугат, Хутаг-Өндөр, Сайхан, Бүрэгхангай зэрэг сумдын 698 иргэдэд дотор, мэдрэл, эмэгтэйчүүд, шүд, эхо, хүүхдийн чиглэлээр оношлогоо, эмчилгээ хийлээ. Үүнээс 314 иргэдэд эхо үзлэг, шинжилгээ хийж, мэргэжил арга зүйн зөвлөгөө өглөө.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь /**

2.30.3. Гэмтлийн тасаг, физик эмчилгээ-нөхөн сэргээлтийн төв, сэтгэцийн эмгэг архи дан согтуурахтай тэмцэх кабинетыг байгуулан шаардлагатай тоног төхөөрөмжөөр хангах **/2013-2016/**

Аймгийн Нэгдсэн эмнэлэгт Гэмтлийн кабинет байгуулан гэмтлийн эмч орон тоогоор, мэс заслын тасагт 1 эмчийг гэмтлийн чиглэлээр ажиллуулж байна.

Нэгдсэн эмнэлгийн Сэтгэц наркологийн тасгийг ЭМД сангаас 3,4 сая төгрөгийн сургалтын тоног төхөөрөмж, тасгийн тохижилтод зориулсан хэрэгслээр хангаж, эмчлүүлэгчид ээлтэй орчинг бүрдүүлсэн.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22.5 хувь /**

2.30.4. Эмнэлгийн яаралтай тусламж, хүлээн авах тасгийг стандартын дагуу зохион байгуулан шаардлагатай тоног төхөөрөмжөөр хангах **/2013-2014/**

Эрүүл мэндийн сайдын 2012 оны 375-р тушаалын дагуу аймгийн Нэгдсэн эмнэлгийн Яаралтай тусламж, хүлээн авах тасгийн стандартын хэрэгжилтэнд хяналт үнэлгээ хийж, мэргэжил арга зүйн зөвлөгөө өгч, өрөө тасалгааг тохижуулсан.

Аймгийн Нэгдсэн эмнэлгийн Яаралтай тусламж, хүлээн авах тасаг 20 нэр төрлийн 38 ш, 82,7 сая төгрөгийн тоног төхөөрөмжөөр хангагдлаа.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

2.30.5. Эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнүүдийн хөгжлийн төв байгуулж, мэргэжил дээшлүүлэх сургалтанд хамруулах **/2013-2016/**

2013 оны эхний 10 сарын байдлаар Эрүүл мэндийн яам болон бусад байгууллагуудаас зохион байгуулсан эмнэлгийн мэргэжилтний мэдлэг ур чадварыг дээшлүүлэх 80 төрлийн сургалтанд 347 мэргэжилтэн хамрагдаж мэдлэг ур чадвараа дээшлүүлээд байна.

Эрүүл мэндийн газраас эмнэлгийн мэргэжилтнүүдийг чадваржуулах дотоодын сургалтыг 16 сэдвээр зохион байгуулж, 610 Эрүүл мэндийн ажилтаныг хамруулаад байна

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22.5 хувь /**

Зорилт 2.31. Сум, өрхийн ЭМТ-ийг боловсон хүчин, оношлогоо-эмчилгээний нэн шаардлагатай тоног төхөөрөмжөөр хангах ажлыг үе шаттайгаар хийнэ.

Хүрэх үр дүн: СДЭ, сум, өрхийн эрүүл мэндийн төвүүдийн стандарт хангалтыг 93.0 хувьд хүргэнэ.

2.31.1. СДЭ, сум, өрхийн ЭМТ-дийг оношлогоо-эмчилгээний орчин үеийн тоног төхөөрөмжөөр үе шаттай хангах, эхний ээлжинд дижитал эхо, зүрхний цахилгаан бичлэгийн аппарат, лабораторийн шинжилгээний иж бүрдлээр, СДЭ-ийг дижитал рентген аппаратаар хангах **/2013-2016/**

Сумдын Эрүүл мэндийн төвүүдийг Япон улсын биохимийн анализатароор хангаж, ЭМТ-ийн дарга, лаборант нарын оношлогооны чадавхийг сайжруулах сургалтад хамрагдсан.

Сумын Эрүүл мэндийн төвүүдийг биохимийн анализатороор хангасанаар анхан шатны эмнэлгээр иргэдэд үзүүлэх эмнэлгийн тусламж үйлчилгээнд чанарын ахиц гарлаа.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь /**

2.31.2. СДЭ, сум, өрхийн ЭМТ-д “Яаралтай тусламж үйлчилгээний нэгж”-ийг байгуулах **/2013-2016/**

Анхан шатны Эрүүл мэндийн байгууллагуудад “Яаралтай тусламж үйлчилгээний нэгж”-ийг Эрүүл мэндийн сайдын 2012 оны 375-р тушаалын дагуу зохион байгуулж, хүлээн авах хэсэгт эрэмблэн ангилах самбарыг байршуулсан.

Яаралтай тусламж үйлчилгээний нэгжид алсын болон яаралтай тусламжийн дуудлагын цүнх, биксийг байрлуулан бэлэн байдлыг ханган ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь /**

2.31.3. Багийн хөгжлийн төвд хүний бага эмчийн ажлын өрөөг бий болгож, зайлшгүй шаардлагатай эм, тоног төхөөрөмжөөр хангах **/2013-2016/**

Багийн эмчид шаардлагатай тоног төхөөрөмжийн судалгааг нэгтгэн гаргасан ба Булган сумын багийн хөгжлийн төвд 1 их эмч, сувилагчийг ажиллуулж байна.

Сумдын багийн эмч нар эмийн эргэлтийн сантай хамтын ажиллагааны гэрээ байгуулан гэрээний дагуу хүн амыг зайлшгүй шаардлагатай эмээр үйлчилж байна.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь /**

2.31.4. АНЭ, бүх сумдын Эрүүл мэндийн төвүүдэд стандартын шаардлага хангасан цогцос хадгалах өрөө /морг/ барих, засварлах, шаардлагатай тоног, төхөөрөмжөөр хангах **/2013-2016/**

Аймгийн Нэгдсэн эмнэлгийн цогцос хадгалах өрөөг шинэчлэх зураг төсвийн дагуу сэргээн засварлаж, шаардлагатай тоног төхөөрөмжийн судалгааг гаргасан.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

2.31.5. Өрхийн ЭМТ-ийг их эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнээр бүрэн хангаж, санхүүжилтийн эх үүсвэрийг нэмэгдүүлж, унаажуулах **/2013-2016/**

Булган суманд үйл ажиллагаа явуулж буй Өрхийн Эрүүл мэндийн төвүүдийн их эмчийн хангалт 100% , эмнэлгийн мэргэжилтний хангалт 100 хувьтай байна.

2013 онд өрхийн Эрүүл мэндийн төвүүдийн төсөв 13,1 сая төгрөгөөр батлагдан ирсэн нь өмнөх оныхоос 36915 мянган төгрөгөөр нэмэгдсэн байна.

2010 онд “Булган Энэбиш сан”-гийн дэмжлэгээр өрхийн Эрүүл мэндийн төвүүдэд автомашин олсгосон.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22.5 хувь /**

Зорилт 2.32. Эх, нялхасын эндэгдэл, сүрьеэ, бруцеллёз, халдварт шар, БЗДХӨ-ийг тууштай бууруулж, хувийн эрүүл мэндийн байгууллагын өрсөлдөөнийг бий болгож, үйл ажиллагааг дэмжин бүх шатанд эмчилгээ оношлогоог чанаржуулна.

Хүрэх үр дүн: Эхийн эндэгдэлгүй ажиллаж, нялхасын эндэгдэл, сүрьеэ, бруцеллёз, халдварт шар, БЗДХӨ-ийг улсын дундажаас бууруулна.

2.32.1 “Эх нярайн эрүүл мэнд” аймгийн стратеги төлөвлөгөө /2013-2016/-г хэрэгжүүлэх

“Эх нярайн эрүүл мэнд” аймгийн стратегийг хэрэгжилтийг эрчимжүүлэх ажлын төлөвлөгөө боловсруулан, хэрэгжилтэнд хяналт тавин ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь /**

2.32.2 Нөхөн үржихүйн насны эмэгтэйчүүдийг жил бүр нарийн мэргэжлийн эмчийн үзлэг, шинжилгээнд хамруулж, эмчлэн эрүүлжүүлэх ажлыг шат дараатай зохион байгуулах. / 2013-2016/

Нөхөн үржихүйн насны эмэгтэйчүүдийн дийлэнх хувь нь ямар нэг эрхтэн тогтолцооны өвчлөлтэй байгаа нь эхийн эндэгдлийн шалтгаан болж байна.

Орон нутагт амьдарч байгаа нөхөн үржихүйн насны эмэгтэйчүүдэд “Нүүдлийн эмнэлэг”-ээр дамжуулан нарийн мэргэжлийн эмчийн үзлэг, шинжилгээг зохион байгуулж, нөхөн үржихүйн эрүүл мэнд, гэр бүл төлөвлөлттэй холбоотой сургалт сурталчилгааг зохион байгуулж 100 гаруй эмэгтэйчүүдийг хамрууллаа.

Хөхний эмнэлзүйн шинжилгээнд 2906 эмэгтэй, умайн хүзүүний өмөнгийн эрт илрүүлэг үзлэгт 2864 эмэгтэйг хамруулж, хамрагдвал зохих эмэгтэйчүүдийн 3280 эмэгтэйгээс 88,5%-ийг хамруулан, өвчтэй илэрсэн эмэгтэйчүүдийг эмчлэн эрүүлжүүлэх ажлыг шат дараатай зохион байгуулж байна.

Аймгийн хэмжээнд “Охид” үзлэгийг зохион байгуулж, нийт 1257 охидыг үзлэг шинжилгээнд хамруулан, өвчтэй илэрсэн 13 хүүхдийг эмчлэн, эрүүлжүүлсэн.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22.5 хувь /**

2.32.3 Эх барих эмэгтэйчүүд, хүүхдийн эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнүүдэд мэргэжил олгох, дээшлүүлэх сургалтанд хамруулах / 2013-2016/

2013 оны эхний хагас 10 сарын байдлаар эх барих, эмэгтэйчүүд хүүхдийн чиглэлээр 10 мэргэжилтнийг мэргэжил дээшлүүлэх сургалтанд төрийн санхүүжилтээр суралцуулж байна.

Энэ оны 4-р улиралд Эх нялхасын эрүүл мэндийн төвтэй хамтран ажлын байрны сургалтыг “Нярайн тусламж үйлчилгээ” сэдвэр зохион байгуулж 25 мэргэжилтнийг хамруулахаар бэлтгэлийг хангаад байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

үзүүлэх ээлтэй орчинг бүрдүүлэхэд анхаарч, дотоод тохижилт хийж, магадлан итгэмжлэлд амжилттай хамрагдлаа.

ХХЭ-үүдийн эмч, мэргэжилтнүүд урьдчилан сэргийлэх үзлэг шинжилгээнд нийт 100 гаруй иргэдийг хамруулан ажиллаж, иргэдийн эрүүл мэндийн боловсролыг дээшлүүлэхэд оролцоогоо нэмэгдүүлэн ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 90.0 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22.5 хувь /**

2.32.8 Уламжлалт анагаах ухаан нөхөн сэргээх эмчилгээ үйлчилгээг орчин үеийн багаж тоног төхөөрөмжөөр хангах **/2013-2016/**

Аймгийн Нэгдсэн эмнэлгийн уламжлалт анагаах ухаан нөхөн сэргээх тасагт хэргэцээтэй эмчилгээний тоног төхөөрөмжийн судалгааг орон нутгийн хөгжлийн сан хөтөлбөрт 80.0 сая төгрөгийн төсвийн санхүүжилттэй төсөл хүргүүлэн ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 50 хувь /
/Өссөн дүнгээр 12.5 хувь /**

2.32.9 Сувилахуйн тусламж үйлчилгээний удирдамжийг хэрэгжүүлж, “Гэрээр үйлчлэх баг”-ийг байгуулж, гэрийн асаргааг хөгжүүлэх. **/2013-2016/**

Аймгийн хэмжээнд гэрийн сувилахуйн тусламж үйлчилгээг ерөнхий болон төрөлжүүлсэн хэлбэрээр үзүүлэн, асаргааны иж бүрдлүүдийг бэлтгэн тусламж үзүүлж байна.

Аймгийн Нэгдсэн эмнэлгийн “Сувилгааны алба”, Дашинчилэн, Хялганат, Сэлэнгэ, Баян-Агт сумын Эрүүл мэндийн төвүүд, Хутаг-Өндөр сумын сум дундын эмнэлэг “Гэрээр үйлчлэх сувилахуйн баг”-ийг байгуулан, архаг хууч өвчтэй, ганц бие, өндөр настан нийт 42 хүнд гэрийн сувилахуйн тусламжийг үзүүлсэн байна.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22.5 хувь /**

2.32.10 “Архи тамхины шалтгааныг судлах эмнэл зүйн кабинет”-ийг байгуулж, мэдээлэл сургалт сурталчилгаа, эмчлэн эрүүлжүүлэх, олон нийтийн оролцоотой нэгдсэн үйл ажиллагаа явуулах **/2013-2016/**

Аймгийн Нэгдсэн эмнэлгийн Сэтгэц наркологийн тасгийн үйл ажиллагаан дээр түшиглэн “Архи тамхины шалтгааныг судлах эмнэл зүйн кабинет”-ийг байгуулж, үйл ажиллагааг нь тогтмолжуулсан. Тус кабинетаар иргэдэд ээлтэй үйлчилгээ үзүүлэх талаар мэргэжил арга зүйн зөвлөмж хүргүүлсэн.

Архи тамхины шалтгааныг судлах эмнэл зүйн кабинет”-ийг байгуулах талаар аймгийн ИТХ-аар хэлэлцүүлж, тус кабинетэд зориулан 3,4 сая төгрөгийн тоног төхөөрөмж, техникийн хэрэгслээр хангаж, кабинетийн тохижуулалт хийгдэж, эмчлүүлэгчид ээлтэй орчинг бүрдүүлсэн.

“Архигүй Булган” хөтөлбөрийн хүрээнд аймгийн Нэгдсэн эмнэлгийн Сэтгэц наркологийн тасагт болон Хутаг-Өндөр, Сэлэнгэ сумдад архидалтын эсрэг эмийн болон сэтгэл зүйн эмчилгээг 80 хүнд үзүүлсэн.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22.5 хувь /**

2.32.11 Сүрьеэ, халдварт шар, БЗДХӨ-ийг бууруулах хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх /2013-2016/

“Халдварт өвчинтэй тэмцэх аймгийн хөтөлбөр”, “Шинэ болон дахин сэргэж буй халдварт өвчинтэй тэмцэх стратеги” төлөвлөгөөг боловсруулж Засаг даргын зөвлөлийн хурал, ИТХ-аар хэлэлцүүлж *ᠴᠠᠭᠠᠨ ᠠᠶᠢᠨ ᠨᠠᠭᠤᠯᠤᠰᠤ ᠶ᠋ᠢᠨ ᠬᠤᠷᠢᠭᠡᠵᠡᠭᠦᠯᠡᠬᠡ*.

Хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг эрчимжүүлэх талаар удирдлага зохион байгуулалтын нэгдсэн арга хэмжээ авч, бүх сумдын ЭМБ-*ᠡᠮᠦᠪᠡᠨ ᠡᠮᠦᠨᠡᠯᠭᠡᠢᠨ ᠰᠠᠯᠪᠠᠷ*.

Хүн мал эмнэлгийн салбарт “Нэг дэлхий-нэг эрүүл мэнд” зарчмыг хэрэгжүүлэх “Хүн, мал эмнэлгийн салбар дундын зөвлөл”-ийг байгуулсан байна.

Вирусны гепатит өвчинтэй тэмцэх сэргийлэх чиглэлээр Дашинчилэн, Баяннуур, Гурванбулаг, Баян-Агт, Бүрэгхангай суманд мэргэжлийн баг ажиллаж, халдварт өвчний голомтонд хавьтал болсон 35 иргэн, дотуур байрны 98 хүүхдийг эрүүл мэндийн үзлэгт хамруулан, үйлчилгээний 51 байгууллагад урьдчилан сэргийлэх халдваргүйтгэл хийж, голомтын зураглал гаргалаа.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22.5 хувь /**

Зорилт 2.33. Донорын хөдөлгөөн өрнүүлж, цусны аюулгүй байдал, зохистой хэрэглээг бий болгоно.

Хүрэх үр дүн: Цусны аюулгүй байдал, зохистой хэрэглээ төлөвшиж, хүн амын 1,0 хувь нь донор болсон байна.

2.33.1 Донорын цус цусан бүтээгдэхүүний хангамжийг сайжруулах аюулгүй байдлыг хангах аймгийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх. **/2013-2016/**

“Донор цус, цусан бүтээгдэхүүний хангамжийг сайжруулах аюулгүй байдлыг хангах аймгийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх талаар ажлын төлөвлөгөө гарган хэрэгжүүлэн ажиллаж байна. Төлөвлөгөөний хэрэгжилт 92 хувьтай байна.

Аймгийн Нэгдсэн эмнэлгийн “Цусны салбар банк”-ны Донор, цус, цусан бүтээгдэхүүний аюулгүй байдал, зохистой хэрэглээний өнөөгийн байдал, цаашид авах арга хэмжээний тухай мэдээллийг аймгийн ИТХ-аар хэлэлцүүлж тодорхой асуудлуудыг шийдвэрлүүлэн ИТХ-ын 2013 оны 121 дүгээр тогтоол батлуулж, тогтоолын хэрэгжилтийн хангах талаар бэлтгэл ажлын ханган ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22.5 хувь /**

2.33.2 Донорын цус, цусан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэхэд шаардлагатай тоног төхөөрөмжөөр хангаж, донорын хөдөлгөөн өрнүүлэх, донор сум, байгууллага шалгаруулах.**/2013-2016/**

Аймгийн Нэгдсэн эмнэлгийн “Цусны салбар банкны цус, цусан бүтээгдэхүүнийг хадгалах, чанар аюулгүй байдал, нөөцийг бүрдүүлэх, доноруудад ээлтэй орчин бий болгоход 137 сая төгрөгийн тоног төхөөрөмжөөр хангахаар төрийн болон төрийн бус байгууллагатай хамтран ажилласан.

“Цусны донорын дэлхийн өдөр”-ийг 2013 онд “Амьдрал бэлэлзэе” хүмүүнлэгийн сайн үйлсийн аяны хүрээнд донорын хөдөлгөөн өрнүүлж, 28 байгууллагад үзлэг шинжилгээ зохион байгуулж, 120 хүнийг хамруулснаас 15 хүн шинээр донор боллоо. Сум орон нутагт донор бэлтгэх ажлыг эрчимжүүлэх талаар тодорхой ажлуудыг зохион байгуулж, донорын эгнээг өргөтгөлөө.

Цусны донорын дэлхийн өдөр"-ийг тохиолдуулан 100 гаруй иргэдэд цусны донорын ач холбогдол, авлагагүй донорын талаар мэдээлэл хийж, цусны "Хүндэт донор"-уудыг шагнаж, урамшуулах алдаршуулах ажлыг зохион байгууллаа.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22.5 хувь /**

Зорилт 2.34. Эмийн чанар аюулгүй байдлыг хангаж, иргэдэд чанарын өндөр шаардлага хангасан эмээр үйлчилнэ.

Хүрэх үр дүн: Эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээнд аюулгүй, чанарын баталгаатай, эм биобэлдмэл, уламжлалт эмээр хангагдаж, эмийн зохистой хэрэглээний талаар олон нийтийн мэдлэг дээшилнэ.

2.34.1 Хүн амыг чанарын баталгаатай эм, эмнэлгийн хэрэгслээр тасралтгүй хангах, хөнгөлөлттэй эмийн зардлыг жил бүр нэмэгдүүлж, эмийн зохистой хэрэглээг төлөвшүүлэх, эмийн гаж нөлөөг бүртгэн мэдээлэх, мэдээллийн сан бүрдүүлэх. **/2013-2016/**

Аймгийн хэмжээнд зайлшгүй шаардлагатай эмийн хангамж 88 хувьтай байна
Эрүүл мэндийн даатгалын сангаас жил бүр хөнгөлттэй эмийн зардлыг нэмэгдүүлэн ажиллаж байгаа ба 2012 онд 108,0 сая 2013 онд 161,0 сая төгрөгийг төсөвлөсөнөөс эхний 10 сарын байдлаар санхүүжилтийн гүйцэтгэл 85%-тай байна.

Аймгийн Засаг даргын зөвлөлийн хурлаар "Эрүүл мэндийн даатгалтай иргэдэд хөнгөлттэй эмээр үйлчилж байгаа байдал, цаашид авах арга хэмжээний тухай" мэдээллийг хэлэлцүүлж, аймгийн Засаг даргын 2013 оны А/421 тоот захирамжаар батлуулсан.

Салбарын хэмжээнд эмийн зохистой хэрэглээг хянах зорилгоор эмийн гаж нөлөөг бүртгэж, мэдээлэх ажил тогтмолжсон ба эмийн гаж нөлөөг бүртгэн ЭМЯ-д улирал тутам хүргүүлж ажиллалаа.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22.5 хувь /**

2.34.2 Эрүүл мэндийн газрын дэргэд эм эмнэлгийн хэрэгслийн зориулалтын агуулах барих. **/2013-2016/**

/Хугацаа болоогүй 2014 оноос/

2.34.3 "Нянгийн эсрэг эмийн зохистой хэрэглээг төлөвшүүлэх стратеги"-ийг батлуулан хэрэгжүүлэх. **/2013-2014/**

"Нянгийн эсрэг эмийн зохистой хэрэглээг төлөвшүүлэх стратеги"-ийг Эрүүл мэндийн сайдын 2012 оны 448 дүгээр тушаалаар баталсан бөгөөд, тушаалын хэрэгжилтийг эрчимжүүлэх чиглэлээр зохион байгуулах ажлын төлөвлөгөө боловсруулан ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь /**

Зорилт 2.35. Эмч, мэргэжилтнүүдийн мэргэжлийн ур чадвар, мэдлэг, боловсролыг дээшлүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Эмч, мэргэжилтнүүдийн 30-аас доошгүй хувь мэргэжлийн зэрэгтэй болно.

2.35.1 Эмнэлгийн мэргэжилтнүүдийг төгсөлтийн дараах сургалтанд хамруулах хэрэгцээг тодорхойлон 5 жилийн сургалтын төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэн, үр дүнг тооцон ажиллах. /2013-2016/

Эмнэлгийн мэргэжилтнүүдийн хөгжлийн төлөвлөгөөг 5 жилээр боловсруулсан ба төлөвлөгөөнд тусгагдсаны дагуу 2013 онд төрийн санхүүжилтээр 18 төрлийн мэргэжлээр 49 эмнэлгийн мэргэжилтнийг мэргэшүүлэх болон, мэргэжил дээшлүүлэх сургалтанд хамруулсан.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

2.35.2 Мэргэжлийн нийгэмлэгүүдтэй хамтран ажиллах гэрээ байгуулан, мэргэжлийн зэрэгтэй эмч эмнэлгийн мэргэжилтнүүдийн тоог нэмэгдүүлэх/2013-2016 он/

2013 онд эмнэлгийн мэргэжилтнүүдийн мэргэжлийн зэрэг горилох шалгалтанд оролцохоор саналаа ирүүлсэн 34 эмнэлгийн мэргэжилтний материалыг журмын дагуу бүрдүүлэн мэргэжлийн нийгэмлэг холбоодод хүргүүлэн ажилласан. Мэргэжлийн зэрэг горилох шалгалтанд оролцсон нийт мэргэжилтнүүдээс 15 мэргэжилтэн шалгалтанд тэнцэж мэргэжлийн тэргүүлэх болон ахлах зэрэгтэй болох эрх аваад байна.

Ингэснээр нийт мэргэжилтнүүдийн дунд мэргэжлийн зэрэгтэй эмнэлгийн мэргэжилтний тоо 85, эзлэх хувь 16.6% болж өмнөх оноос 3,6%, 2010 онтой харьцуулахад 10%-иар нэмэгдсэн байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

2.35.3 Эмнэлгийн мэргэжилтнүүдийг ажлын байрны солилцох сургалтанд хамруулж, үр дүнг тооцох /2013-2016/

Эмнэлгийн мэргэжилтнүүдийг ажлын байрны солилцох сургалтанд хамруулах чиглэлээр Халдварт өвчин судлалын үндэсний төв, Орхон аймгийн Бүсийн оношлогоо, эмчилгээний төвтэй хамтран ажиллах гэрээ байгуулан ажиллаж байна.

2013 оны эхний 9 сарын байдлаар нийт 32 эмнэлгийн мэргэжилтэн халдварт, хүүхэд, дотор, хог хаягдлын менежментын чиглэлээр Халдварт өвчин судлалын үндэсний төв, Орхон аймгийн Бүсийн оношлогоо эмчилгээний төв, аймгийн Нэгдсэн эмнэлэгт ажлын байрны солилцох сургалтанд хамрагдсан.

Халдварт өвчин судлалын үндэсний төвд Бугат сумын Эрүүл мэндийн төвөөс 1 мэргэжилтэн, Орхон аймгийн Бүсийн оношлогоо эмчилгээний төвд Бугат сум, Хялганат тосгоны Эрүүл мэндийн төвийн 15 мэргэжилтэн, аймгийн Нэгдсэн эмнэлэгт Орхон, Бүрэгхангай сумын Эрүүл мэндийн төв, Хишиг-Өндөр сум дундын эмнэлгийн 17 эмнэлгийн мэргэжилтэн тус тус хамрагдсан байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

Зорилт 2.36. Эрүүл мэндийн салбарт шаардлагатай шинэ барилгыг барьж, их засвар хийх ажлыг үе шаттайгаар хийнэ.

Хүрэх үр дүн: Эрүүл мэндийн байгууллагуудын ажиллах орчин стандартын түвшинд хүрсэн байна

2.36.1 Эрүүл мэндийн газрын конторын барилгыг шинээр барих /2013-2016/

Аймгийн Эрүүл мэндийн газрын конторын шинэ барилга 2013 оны төлөвлөгөөнд тусгагдаагүй.

/Хугацаа болоогүй 2015 оноос/

2.36.2 Нэгдсэн эмнэлгийн 50 ортой төрөх эмнэлгийг ашиглалтанд оруулан халдварт, сүрьеэгийн 30 ортой эмнэлгийг барьж ашиглалтанд оруулах/**2013-2016/**

Аймгийн Нэгдсэн эмнэлгийн 50 ортой төрөх эмэгтэйчүүдийн эмнэлгийн барилгын ажлын гүйцэтгэл 2013 оны 10 сарын байдлаар барилгын ажил нийт 70 орчим хувьтай байна. Уг барилгын халаалтын шугамд холбогдох техникийн нөхцөл гарвал 50 ортой төрөх эмэгтэйчүүдийн барилгыг энэ онд хүлээлгэж өгөхөөр ажиллаж байна.

Халдварт, сүрьеэгийн 30 ортой эмнэлгийн барилгын хөрөнгийн эх үүсвэр 2013 оны төсөвт тусгагдаагүй болно.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь /**

2.36.3 Цоожэд өрхийн ЭМТ-д өргөтгөл, Орхон, Могодод тус бүр 10, Дашинчилэнд 20 ортой ЭМТ-ийн барилга, Хантай, Хужирт багт бага эмчийн салбар, Баяннуур, Хангал суманд ЭЭС-гийн барилга шинээр барих. **/2013-2016/**

“Цоожэд” өрхийн Эрүүл мэндийн төвийн өргөтгөлийн барилгын 85 сая төгрөгний өртөгтэй зураг төсвийн ажил хийгдсэн ба барилгын ажлыг 2014 онд эхлүүлэхээр шийдвэрлсэн.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь**

2.36.4 Нэгдсэн эмнэлэг, Бүрэгхангай, Сэлэнгэ, Гурванбулаг, Рашаант, Баяннуур, Баян-Агт, Хишиг-Өндөр, Тэшиг сумын ЭМТ-ийн их засварыг хийх **/2013-2016/**

Гурванбулаг, Бүрэгхангай, Хангал сумын Эрүүл мэндийн төвүүдийн барилгын их засварын ажил бүрэн дуусч, улсын комисст хүлээлгэн өгсөн. Сэлэнгэ сумын их засварын ажлыг гүйцэтгэх шатандаа явж байна.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22.5 хувь /**

2.36.5 Түргэн тусламжийн автомашиныг үе шаттай, Нэгдсэн эмнэлгийн Яаралтай тусламжийн тасгийг С ангилалаар тоноглогдсон автомашинаар хангах. **/2013-2016/**

Улсын онцгой комиссын 42,6 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар Баяннуур, Дашинчилэн сумын, ЭМЯ-ны 48.3 сая хөрөнгө оруулалтаар Тэшиг, Рашаант, Хангал сумын Эрүүл мэндийн төвүүдэд түргэн тусламжийн автомашины парк шинэчлэлт хийгдээд байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

Зорилт 2.37. Нийгмийн эрүүл мэндийн талаар төрөөс баримтлах бодлого, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг орон нутагт эрчимжүүлэн, эрүүл мэндийг дэмжигч орчин бүрдүүлэн, эрүүл зан үйлийг төлөвшүүлэх

Хүрэх үр дүн: Эрүүл мэндийг дэмжигч байгууллагын тоог 45 болгон нэмэгдүүлнэ

2.37.1 “Цахим-эрүүл мэнд”, “Эрүүл чийрэг Монгол хүн”, “Эрүүл хүүхэд-Монголын ирээдүй”, “Иргэдийн Эрүүл мэндийн боловсролыг дээшлүүлэх”, “Хүн амын амны хөндийн эрүүл мэндийг сайжруулах”, “Тэгш дүүрэн”, “Эрүүл мэндийн салбарын хүний нөөцийг 2013-2016 онд хөгжүүлэх” аймгийн хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлэх. **/2013-2016/**

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь /**

2.37.5 Иргэдэд эрүүл мэндийн боловсрол олгох сургалт, сурталчилгааг суурин ба хөдөлгөөнт хэлбэрээр зохион байгуулах **/2013-2016/**

Эрүүл мэндийн сургалт сурталчилгааны ажлыг өргөжүүлэн, төрийн болон төрийн бус байгууллагуудтай хамтран ажиллах гэрээ байгуулан иргэдэд эрүүл мэндийн мэдлэг, дадал, хандлага олгох 37 удаагийн сургалтанд 18 байгууллагын 3914 албан хаагч, иргэдийг хамруулсан байна.

Иргэдэд эрүүл мэндийн боловсрол олгох хөдөлгөөнт сургалтыг 16 суманд зохион байгуулж, 3200 иргэдийг хамруулсан.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22.5 хувь /**

2.37.6 Эрүүл мэндийн байгууллагуудыг эмнэлгийн гаралтай хог хаягдлыг халдваргүйжүүлэх автоклаваар хангаж, байгаль орчинд аюулгүйгээр зайлуулан устгах **/2013-2016/**

Аймгийн Нэгдсэн эмнэлгийн “Эмнэлгийн гаралтай хог хаягдлыг цуглуулах, хадгалах, халдваргүйтгэх, тээвэрлэх түр цэг”-ийн барилгын тендерийг зарлан, Цонхот ХХК гүйцэтгэгчээр шалгарч барилгын ажлын гүйцэтгэсэн. Барилгын ажлыг аймгийн Нэгдсэн эмнэлгийн удирдлагууд хүлээн авсан.

Ø ààðààãààð ò ï ï ï ã ò ° ò ° ò ï æ í è è è ç ç è ý õ à æ è è ò á í à à ð è è í ø à ò à í à à à ý à æ à à è í à.

Эрүүл мэндийн сайдын 2010 оны 165 дугаар тушаалын дагуу 2013 онд Ðàø à à ò ò , Ñà è õ à í ñ ò ï ù í Ýì Ò ç ç à í ù õ ï ã ò à ý à à è ù í ò ç ð ò à à à à è à ò à à è ð ù ã ø è í ý ð à à ð ù æ à ø è è à è ò à í à í ð ò ò è à í í à í í ã í ð í è è ò 9 ñ ò ï ù í Ýì Ò ò ç ð ò à à à à è à ò à à è ð ò à è à í è ñ í í

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь /**

Иргэдийн нийтийн биеийн тамир, спортоор тогтмол хичээллэх орчин бүрдүүлэн, нийтийн биеийн тамир, их спортыг хөгжүүлнэ.

Зорилт 2.38. Цана, тэшүүр, гар бөмбөг, буудлага, жуд-до, үндэсний сурын спортыг түлхүү хөгжүүлж өсвөр үеийн шигшээ баг хичээллүүлэн, шинэ спортыг хөгжүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Тив дэлхий, олон улсад амжилт гаргах тамирчид төрөн гаргах, алдартай тамирчдын хойч үеийг бэлтгэх аймагт хөгжсөн онцлог спортын төрлүүдийг олон нийтийн хүртээл болгох

2.38.1. Өсвөрийн шигшээ баг хичээллүүлэх хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх, хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлж, шаардлагатай тоног төхөөрөмжөөр хангах, материаллаг баазыг нэмэгдүүлэх **/2013-2016/**

Ø è à ø ý ú à à ò è - ý ú è ý õ ý á шаардлагатай байгаа техник хэрэгсэлийн судалгааг авч ñудалгааны дүнã үндэслэн техник хэрэгслээр үе шаттайгаар хангах арга хэмжээ авахаар холбогдох байгууллагуудад санал тавин хамтран ажиллаж байна.

Өà è è è í ñ í ð ò ù ã õ ã æ ç è ý õ ç í ð è è ã í ð Япон улсаас өвлийн спортын хэрэглэл ì à ò à ð è à è ò ó è ù í ò à ì à 142ø , ò ð à è à à à ì ù ò à ì à 51ø , ñ í í ó á í ð à 13ø , ò ý ø ç ç ð 40 õ í ñ , ò à ì ù í à ò ò à è 65 õ í ñ , ñ í í ó á í ð à ì ù í à ò ò à è 2 õ í ñ ò ò ñ ò ò ñ ò ç è ý ú ý á à à ç , замын зардалд 10 гаруй сая төгрөг зарцуулаад байна.

Үндэсний бөхийн спортыг хөгжүүлэхэд анхаарч “Хөдөөгийн хүчтэн” УАШТэмцээнд багаараа мөнгөн медаль хүртэж улсын болон аймгийн баяр наадамд барилдсан бөхчүүдийн бэлтгэл сургалтын зардал туслалцаа үзүүллээ.

“Морьтон монгол” гиннессийн дээд амжилтанд бүртгүүлэх 11125 и î ðüò î í î í î ãî ë-óóäüí î ð ããñààë, 4249 î î ðüäüí î ðàëëääàî ä Áóëääî àèî äààñ 697 î î ðü ããñààë 564 î î ðü ðàëëäñàî á°ä°ä Äàýí î ðóð ñòî òàî äëéí î ëí î î ðü ããñààñàî áàéí à.

**/Тухайн жил 90 хувь/
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь/**

Зорилт 2.39. “Шатар” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ

Хүрэх үр дүн: Шатрын спортын амжилт ахисан байна.

2.39.1. “Шатар” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэн, Шатрын клубуудын үйл ажиллагааг дэмжих **/2013-2016/**

Өсвөрийн шигшээ баг, хүүхэд багачуудын шатрын спортоор хичээллэхэд онцгой анхааран ажиллаж байгаа шатрын “Сөрт” клубыг хэрэглэл материалаар хангах ажлыг зохион байгууллаа. Клубын үйл ажиллагааг дэмжиж стандарт шатар 10, стандарт цаг 10, нөүтбүүк, иж бүрэн компьютер, принтер олголоо.

Хөтөлбөрийн хүрээнд сум болгонд стандарт шатар, стандарт шатрын цаг тус бүр 2-ыг олгосноос гадна сумдууд өөрсдөө шатрын клуб сонирхогчдын баг байгуулан ажиллаж байгаагаас гадна төрийн болон төрийн бус байгууллагууд өөрсдийн ажилчдын амралт болон чөлөөт цагийг өнгөрөөх өрөө тасалгаандаа шатартай, шатар тоглох нөхцөл бололцоог бүрдүүлэн ажиллаж байна. Сумдад шатрын клуб байгуулагдаж 1560 õ¿õüä ø àò ðààð òë-ýýëëýæ áàéãàà нь 2013 онд дэвшүүлсэн нийт суралцагчдын 15% хүргэнэ гэсэн зорилтоос 1.4% аар илүү үзүүлэлттэй байна.

**/ Тухайн жил 90 хувь/
/Өссөн дүнгээр 22.5 бувь/**

2.39.2 Өсвөр үеийн Шатрын шигшээ багийг хичээллүүлэх, шигшээ багийн болон сургагч багш нарыг сургах, бэлтгэх, мэргэшүүлэх **/2013-2016/**

Сумдын сургагч багш, сургуулийн сургагч багш, цэцэрлэгийн ахлах бүлгийн сургагч багш бэлтгэх сургалтыг зохион байгуулан 70 сургагч багшийг бэлтгэн тэдэнд орчин үеийн шатрын программ бүхий сд, ном товхимол, гарны авлага, сэтгүүл зэргийг олголоо

Шатраар гүнзгийрүүлэн хичээлэгч хүүхдүүд, сургагч багш нарын зуны сургалтыг “Жаргалант” хүүхдийн зусланд зохион байгуулан 22 сурагч, 5 багш хамрагдлаа.

Сөрт клубт өсвөрийн шигшээ багт орох тамирчдыг бэлтгэж байгаа бөгөөд шигшээ багийг байгуулах, үйл ажиллагаа явуулахад шаардагдах зардлыг 2014 оны төсөвт тусгуулахаар санал хүргүүлсэн

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

2.39.3. Шатрын шигшээ багийн тамирчдыг улс, бүс, орон нутгийн тэмцээнүүдэд тогтмол оролцуулах **/2013-2015/**

Өсвөр үе, “Цодгор хүү”, насанд хүрэгчид хагас шигшээ, “Рapid” шатрын, Түргэн тоглолтын, “Монгол туургатан”, Сэлэнгэ, Дархан-Уул, Орхон аймгуудад болсон

тэмцээнүүдэд тамирчдаа оролцуулж анх удаа сонирхогчдын шатрын төрлөөр Б.Янжинлхам Дэлхийн аваргын алтан медалийг авчирлаа.

“Өсвөр үе”, “Насанд хүрэгчид”, “Үнэмлэхүй аварга” гэсэн төрлүүдээр аймгийн аварга шалгаруулах тэмцээн, Үндсэн хуулийн өдрийн, “Шатар” хөтөлбөрийн нээлтэнд зориулсан 100 шатарчдын зэрэг тоглолт, Үндэсний их баяр наадамд зориулсан тэмцээн, нэрт шатарчин Түгж агсаны нэрэмжит тэмцээн, Булган сумын багийн аварга шалгаруулах тэмцээн, Монос Группын нэрэмжит тэмцээн, Монгол улсын Их хурлын ивээл дор зохион байгуулагдах насанд хүрэгч сонирхогчдын аймгийн аварга шалгаруулах тэмцээнүүдийг тус бүр зохион байгууллаа.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

2.39.4. 2013-2015/

Шатар хөтөлбөрийн үр дүнгээр 2016 онд 1000 шатарчдын баяр зохион байгуулах бөгөөд 2013 онд давхардсан тоогоор 1400 гаруй тамирчид тэмцээн уралдаанд оролцоод байна.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

Зорилт 2.40. Сум бүр /ЕБС/-т ногоон байгууламж бүхий чийрэгжүүлэлт, биеийн тамир, спортын болон хөл бөмбөг / мөсөн гулгуур/ -ийн талбай, гүйлт, дугуйн зам байгуулна.

Хүрэх үр дүн: Сумдын хүүхэд залуучууд, ард иргэдийн чөлөөт цагийг зөв боловсон өнгөрөөх, дасгал хөдөлгөөн хийх зориулалтын талбайтай болж иргэд өөрсдийн санаачлагаар идэвхитэй дасгал хөдөлгөөнийг хийж хэвшинэ.

2.40.1 Ногоон байгууламж бүхий алхалт, гүйлт, дугуйн зам байгуулах **/2013-2016/**

Хутаг-Өндөр 350-ийн 2 цэцэрлэгт хүрээлэнд алхалт, гүйлт, дугуйн замын хэмжилт хийн зураг төсөв гаргах, Сум бүр ногоон байгууламж бүхий алхалт гүйлтийн талбай байгуулах ажлыг амжилттай гүйцэтгэж, өөрсдийн санаачлагаар идэвхитэй дасгал хөдөлгөөнийг хийж хэвшинэ.

**Тухайн жил 50,0 хувь/
/Өссөн дүнгээр 12,5 хувь/**

2.40.2 Хөл бөмбөг, мөсөн гулгуурын талбай байгуулах **/2014-2015/**

Өөрсдийн санаачлагаар идэвхитэй дасгал хөдөлгөөнийг хийж хэвшинэ.

Зорилт 2.41. Усан бассейн байгуулж, бүх нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлж байгууллага, аж ахуйн нэгжүүд, “Чийрэгжүүлэх фитнес төв”-тэй болох, спортын холбоод, хамтлагуудын үйл ажиллагааг дэмжих, амжилт гаргасан тамирчид, дасгалжуулагчдыг урамшуулна.

Хүрэх үр дүн: 16-аас дээш насны хүн амын 60.0 хувь нь нийтийн биеийн тамираар хичээллэдэг болно.

2.41.1 Кино театр, усан бассейн бүхий хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн цогцолбор байгуулах **/2013-2016/**

Кино театр усан бассейн бүхий хүүхэд залуучуудын хөгжлийн цогцолборыг барих газрын асуудлыг аваргуудын хөшөөний зүүн талд барихаар шийдвэрлэж Ойаи бассейны барилгын ажлын зураг төслийн холболтын ажлын зургийг “Нийслэлийн зураг төслийн хүрээлэн”-ò үе айуу айааоооаи айеюуò айеаааеи à.

**/Тухайн жил 50 хувь/
/Өссөн дүнгээр 12.5 хувь/**

2.41.2 Булган суманд биеийн тамир чийрэгжүүлэлтийн төв байгуулах

Булган сумын хэмжээнд ССАЖГ-ын дэргэдэх “Power full” фитнес клуб бө-:ууеюи 150 бдауа, 30 бжжбуйа бәи бәааасан байна.

Биеийн тамир чийрэгжүүлэлтийн төв барих асуудлыг сумын удирдлагатай ярилцаж 2014 онд зураг төсвийг хийхээр болсон.

**/Тухайн жил 30 хувь/
/Өссөн дүнгээр 10 хувь/**

2.41.3 Байгууллага, аж ахуйн нэгжүүд “Чийрэгжүүлэх фитнес төв”-тэй болох хөдөлгөөн өрнүүлэх, Тэргүүний үлгэр жишээ фитнес төв шалгаруулах /2013-2016/

Аймгийн хэмжээнд байгууллага, аж ахуйн нэгжүүдэд ажилчдынхаа чөлөөт цагийг зөв боловсон өнгөрүүлэх, эрүүл мэндэд нь анхааран амралтын өрөө, теннис, чийрэгжүүлэлтийн танхим 18, нийт 50 гаруй чийрэгжүүлэлтийн танхим үйл ажиллагаагаа явуулж байна.

16 суманд “Тэргүүний чийрэгжилтийн танхим” шалгаруулах болзлыг оаебдәәи аеәә бжжбуйеюи 12 сард дүгнэхээр төлөвлөгдөж байна.

**/Тухайн жил 70 хувь/
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь/**

2.41.4 Спортын холбоодын ажлыг дүгнэх журам гарган хэрэгжүүлэх /2013-2016/

Спортын холбоодыг үнэлж дүгнэх, санхүүжүүлэх, урамшуулах журмын төслийг гарган холбогдох газрууд, спортын холбоод, биеийн тамирын багш дасгалжуулагчдаас санал авах хэлэлцүүлэх ажил хийгдэж байгаа бөгөөд хэлэлцүүлэн батлуулахад бэлтгээд байна.

**/ Тухайн жил 50 хувь/
/Өссөн дүнгээр 12,5 хувь/**

2.41.5 Нийтийн биеийн тамирын хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, сум, байгууллагын биеийн тамирын арга зүйчдийг мэргэшүүлэх, сургах, бэлтгэх /2013-2015/

И еөд ееи аеәәеи о аи бдуй о о еә о бөеә буйуааежжәеи дйи о и и и и аои бдәә ççе-еә, биеийн тамирын багш, эрүүл мэндийн арга зүйчдийг хамарсан “Биеийн тамир, чийрэгжилт” сэдэвтэй сургалтыг амжилтай зохион байгуулан 16 сум аймгийн о о аеи 60 бж бәи бәоооәә.

Аймгийн Засаг даргын шийдвэрээр Монгол улсын ерөнхийлөгчийн 53 дугаар зарлигийг хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулан хүн амын бие бялдрын хөгжил чийрэгжилтийн сорил судалгааг авч ССАЖЯамны санхүүжилтээр төсөл хэрэгжүүлж байна

**/Тухайн жил 90,0 хувь/
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь/**

“Олуулаа ном уншъя” аяныг зохион байгуулан хүүхдийн зохиолч Нацагдорж, Сундуй, Булган аймгийн хүүхдийн зохиолч Ц.Чинбат, ахмад багш Н.Дагвадорж, Бад нартай уулзалт зохион байгуулж аймгийн “Оюунлаг сурагч”-дийг шалгаруулан “Манай Ирээдүй” сониноор сурталчиллаа.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

3.42.2. СӨБ, бага, суурь боловсролын хамран сургалтыг нэмэгдүүлж, “Хөдөөгийн нүүдэлчин болон шилжин суурьшсан иргэдийн хүүхдүүдэд сургуулийн өмнөх боловсрол” олгох төслийг хэрэгжүүлэх **/2013-2016/**

СӨБ, бага, суурь боловсролын хамран сургалтыг тооцон ажиллаж байна. 2013 онд 12 сумын 14 багт “Гэр цэцэрлэг” ажиллуулж 420 хүүхэд хамрууллаа. Гэр цэцэрлэгийн багш бэлтгэх сургалтын 2-р шатны сургалтыг Боловсролын хамтын ажиллагааны нийгэмлэгтэй хамтран зохион байгуулж 30 хүнийг, тогооч 15 хүнийг Үндэсний хоол судлалын хүрээлэнтэй хамтран тус бүр 48 цагийн сургалтад хамрууллаа.

Гэр цэцэрлэгт хамрагдаж буй хүүхдийн эцэг эхэд зориулсан “Цаг гаргаж хүүхдээ хөгжүүлье”, “Хамтдаа хөгжье” сэдвээр сургалтыг 2 удаа зохион байгуулж 52 хүнийг хамрууллаа.

Хөдөөгийн багт ажиллах 10 гэр цэцэрлэгийн иж бүрэн тавилгын хамт нэмэн авч сумдад хуваарилан тэдгээрт ажиллах багшийг бэлтгэн ажиллаж байна. Эдгээр цэцэрлэгт 200 хүүхэд хамрагдах боломжтой боллоо.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

3.42.3. Ерөнхий боловсролын сургалтанд олон улсын стандартыг хэрэгжүүлж, туршлагыг бусад сургуульд түгээн дэлгэрүүлэх **/2013-2016/**

Бага, дунд боловсролын олон улсын шинэчилсэн стандартыг хэрэгжүүлэх чиглэлээр тодорхой ажлуудыг зохион байгууллаа. Үүнд: Математик, байгаль шинжлэлийн хичээлээр 1-5 дугаар ангийн 10 бүлгийн 315 сурагчид туршилтын хичээлийг заасан нь бага ангийн нийт сурагчдын 48.2 хувийг эзэлж байна.

Математикийн хичээлээр дунд ангийн 4 бүлгийн 116 сурагчдад туршилт хичээлийг амжилттай зохион байгуулж, хичээлийн хэрэглэгдэхүүнийг цахимжууллаа.

Бага, дунд боловсролын стандарт, шинэчилсэн сургалтын хөтөлбөр, хичээлийн судалгаа хийх арга зүй сургалтанд багш, удирдах ажилтныг үе шаттай хамруулан ажилласнаар ээлжит болон нэгж хичээлийн хөтөлбөрийг багаар боловсруулан турших, хичээлийн хэлэлцүүлгийг хийж, хөтөлбөрөө засан сайжруулахад тодорхой ахиц гарлаа. Байгалийн ухааны хичээлүүдийн стандарт хангалтыг суралцагчдын чадварын ахицаар үнэлэх арга хэрэглэсэн бөгөөд багш нар тусгай дэмжлэг шаардлагатай суралцагчдад ганцаарчилсан давтлага өгч илэрч байгаа өөрчлөлт ахицаар нь үнэлсэн нь үр дүнтэй боллоо.

Лаборатори сургуулиас өөрсдийн нөөц бололцоонд тулгуурлан олон улсын шинэчилсэн хөтөлбөрийн туршилтын 5 хичээлийн 500 гаруй сурах бичгийг цахим хэлбэрээр татан авч, сургалтын үйл ажиллагаанд ашиглаж байна.

“Хүүхэд нэг бүрийг сургах арга зүй” чиглэлээр аймгийн сургагч багш нарыг бэлтгэлээ.

Хишиг-Өндөр өндөр сумын сургууль Лаборатори сургууль болсноор аймгийн хэмжээнд 2 сургууль олон улсын стандартыг туршин бусад сургуулиудад нэвтрүүлэх

загвар сургууль боллоо. Лаборатори сургуулиудын бага ангийн багш нарыг 2 удаагийн сургалтад хамрууллаа.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

3.42.4. Масс сургалтыг сайжруулах аймгийн чиглэлийг хэрэгжүүлж, амжилт гаргасан сургууль, багш нарыг урамшуулах/**2013-2016/**

Аймгийн хэмжээнд Бага боловсролыг хөгжүүлэх “Хамтдаа хөгжье” хөтөлбөрийг батлуулан хэрэгжүүлэн ажиллаж байна. 2013-2016 онд Монгол хэлний сургалтыг төлөвлөгөөг батлуулан хэрэгжүүлж, Математик, Гадаад хэлний сургалтыг сайжруулах аймгийн дэд хөтөлбөр, төлөвлөгөөг шинэчлэн боловсруулан ажиллаж байна.

Анги, хамт олны дунд явагддаг эчнээ олимпиадуудыг Унших бичиг, Монгол хэл, Бутархай, Англи хэлний хичээлээр зохион явуулж амжилт гаргасан сургууль, багш нарыг нийтэд сурталчилан ажиллалаа.

Аймгийн Төрөлжсөн олимпиадыг 14 хичээлийн 46 төрлөөр зохион байгуулж 340 гаруй хүүхэд багш нар оролцлоо.

2013 онд 15 сургуульд зөвлөн тусалж, Дашинчилэн, Сэлэнгэ сумын ерөнхий боловсролын сургуулийн үйл ажиллагаа, Хутаг-Өндөр сум, Хялганат тосгоны ерөнхий боловсролын сургуулийн дүйцсэн хөтөлбөрийн сургалтад хяналт шинжилгээ, үнэлгээ хийлээ.

ЕБС-ууд сургуулийн хэмжээнд масс сургалтыг сайжруулах чиглэлээр ахмад багш нартай хамтран ажиллаж, анги нийтийн сурлагыг сайжруулах олон төрлийн бүтээлч ажлуудыг зохион байгуулж байна. Монгол улсын гавьяат багш Д.Ганчимэг, Хишиг-Өндөр сумын сургуулийн бага ангийн багш Ц.Хишигсүрэн нарын “Тайлбартай дасгалын арга”-аар заасан хичээлүүдийг цахим хэлбэрт орууллаа.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

3.42.5. Бага анги, математик, монгол хэл, гадаад хэлний сургалтыг сайжруулах хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх **/2013-2016/**

Бага ангийн багш нарын “Хамтдаа хөгжье” зөвлөгөөнийг зохион байгуулж “Уриалга” гарган “Бага боловсрол”-ыг хөгжүүлэх аймгийн хөтөлбөр, төлөвлөгөөг аймгийн Засаг даргын 2013 оны А/193 тоот захирамжаар батлуулан хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулан ажиллаж байна.

2013 онд давхардсан тоогоор бага ангийн 774 багшийг мэргэжил дээшлүүлэх сургалтанд хамрууллаа.

Математик, гадаад хэлний сургалтыг сайжруулах хөтөлбөрийг шинэчлэн боловсруулах ажлыг зохион байгуулж, багш нар, нэгж байгууллагуудаас санал авч нэгтгэлээ.

Монгол хэлний сургалтыг сайжруулах төлөвлөгөөг батлуулан хэрэгжүүлж, Хишиг-Өндөр суманд аймгийн Монгол хэлний багш нарын сургалтыг зохион байгууллаа.

“Уулзвар бүсийн Математикийн олимпиад”-ыг аймгийн ИТХ-ын даргын нэрэмжит болгон Рашаант суманд зохион байгууллаа.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

3.42.6. Дугуйлан, секц, гэрийн багш, шавь сургалтаар хүүхдийн авьяасыг хөгжүүлэн “Залуу зохион бүтээгчдийн клуб” байгуулах/**2013-2016/**

Хүүхэд залуучуудын техник сэтгэлгээ, зохион бүтээх авьяас чадварыг хөгжүүлэх зорилгоор “Залуу зохион бүтээгч” аймгийн хөтөлбөрийг боловсруулах аймгийн ажлын хэсгийг Засаг даргын 2013 оны А/158 тоот захирамжаар байгуулан хөтөлбөрийн төслийг боловсруулан багш нараас санал авч нэгтгэлээ.

Аймгийн Технологийн 17-р олимпиадын үеэр “Булган” МСҮТ-ийг түшиглэн “Залуу зохион бүтээгч” уралдааныг зохион явууллаа.

Тус уралдаанд Хишиг-Өндөр, Баяннуур, Рашаант, Гурванбулаг, Хутаг-Өндөр, Бүрэгхангай, Булган сумын 1-р сургуулийн сурагчид өөрсдийн бүтээлүүдээр оролцож, 2 дугаар шатны уралдааныг 9-р сард МСҮТ-тэй хамтран зохион байгууллаа.

Техник технологийн улсын олимпиадад оролцсон багш, суралцагчдыг орон нутгийн хөгжлийн сангаас 300,0 мянган төгрөгийн дэмжлэг үзүүлэн ажиллалаа.

Булган сумын 1-р сургуулийн багш Ж.Мөнхгэрлийг сургалтанд хамруулан “Нисэх загвар”-ын сургагч багшаар бэлтгээд байна.

ЕБС-ийн Технологийн багш нарын сургалтыг зохион байгуулж, сургалтын үеэр “Залуу зохион бүтээгч” уралдааны 2-р шатны тэмцээнийг явуулж, тэргүүн байранд шалгарсан Рашаант, 1-р сургууль, Гурванбулаг сумын сургуулиуд улсын тэмцээнд оролцох эрх авлаа.

Сургагч багш Ж.Мөнхгэрэл “Нисэх загварын сургалт”-ыг 11 сургуулийн 26 багшийг хамруулан зохион байгууллаа.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

3.42.7. Бүх сурагчдыг дүрэмт хувцастай болгож, хүүхдийн хүмүүжил төлөвшилд багш, эцэг эх, нийгмийн ажилтны хамтын ажиллагааг сайжруулж, “Хүн болох багаасаа” аяныг зохион байгуулж, хүүхдийн хүмүүжил, төлөвшлийн асуудлаар зөвлөгөөн хийх/**2013-2016/**

ЕБС-ийн Сурагчдын дүрэмт хувцасны жишиг загварыг аймгийн Боловсролын газрын даргын 2013 оны 34 тоот тушаалаар баталж, ЕБС-ийн сурагчдын биеийн хэмжээг хүүхэд тус бүрээр авч нэгтгэн БШУЯ-нд хүргүүлсэн ажиллалаа.

Сурагчдын дүрэмт хувцас нийлүүлхээр тендерт шалгарсан “Эрд сүлж” ХХК-тай сургуулиуд гэрээ байгуулан ажиллаж 1-3 дугаар ангийн сурагчдын 83 хувь нь дүрэмт хувцсаа аваад байна.

ЕБС-ийн сурагчдын дунд “Хүн болох багаасаа” аяныг зохион байгуулж, хүүхдийн хүмүүжил, төлөвшлийн асуудлаар уулзалт, ярилцлага зохион байгууллаа.

Хүүхэд болгоныг “Зөв монгол хүн” болгон төлөвшүүлэх “Ёс зүйн сургалт”-уудыг Гурванбулаг, Сайхан сумын сургуулийн багш, нийгмийн ажилтан, эцэг, эх суралцагчдад зохион байгуулж тус сургуулиудын багш, нийгмийн ажилтаныг Өвөрхангай аймгийн “Ёс зүйн загвар сургууль”-уудын туршлагыг судлууллаа.

Сургуулиудын Нийгмийн ажилтнуудыг мэргэшүүлэхээр Утга зохиол нийгмийн ажилтны дээд сургуульд 10 хүнийг түргэвчилсэн сургалтанд хамруулахаар ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 90 хувь/
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь/**

Зорилт: 3.43 Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдэд нийгэм-хамт олонд түшиглэн сургуулийн өмнөх болон бага, суурь боловсрол эзэмшүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Цэцэрлэгт сурч байгаа ХБХ-дийн тоо 10.0 хувиар, сургуульд сурч байгаа ХБХ-ийн тоо 5.0 хувиар нэмэгдэж, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд суралцах орчин бүрдсэн байна.

3.43.1. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн судалгаа, оношлогоог хийх **/2013-2016/**

НХҮХ, БСГ, ЭМГ, ХГБХХ-тэй хамтран “Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн аймгийн зөвлөгөөн”-ийг зохион байгууллаа.

Аймгийн хэмжээнд 2-16 насны Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн судалгааг шинэчлэн гаргаж, Боловсрол, Эрүүл мэнд, Нийгмийн халамж үйлчилгээний газрын хамтарсан ажлын хэсэг байгуулан оношлогоо хийх ажлыг зохион байгуулж дүнг нэгтгэлээ.

16 сум, 1 тосгонд Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн оношлогоог хийхэд 2,8 сая төгрөгийг аймгийн Хөгжлийн сангийн хөрөнгөнөөс санхүүжүүлээ.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

3.43.2.Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй ажиллах арга зүйн сургалт хийж, багш бэлтгэх **/2013-2016/**

Сургуулийн өмнөх боловсролын 20, бага ангийн 29 багшийг хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй ажиллах арга зүйн сургалтанд хамрууллаа.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

3.43.3. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүдийг ердийн цэцэрлэг сургуульд сургах хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх **/2013-2016/**

Өнөөгийн байдлаар сургуулийн өмнөх боловсролд 37, ЕБС-д 203 хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд ердийн ангид суралцаж байна.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

Зорилт 3.44. “Үдийн цай” хөтөлбөрийн хэрэгжилтэнд мэргэжлийн байгууллага, эцэг эхийн хяналтыг тогтмолжуулж, эрсдлээс урьдчилан сэргийлнэ.

Хүрэх үр дүн: “Үдийн цай” хөтөлбөр хэрэгжиж, хүнсний аюулгүй байдлын эрсдэл гараагүй байх

3.44.1. “Үдийн цай” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх, Дашинчилэн сумын сургуулийн туршлагыг түгээн дэлгэрүүлэх**/2013-2016/**

2013 онд Ерөнхий боловсролын 19 сургуульд “Үдийн цай” хөтөлбөр хэрэгжүүлж 388.1 сая төгрөгийн санхүүжилт хийгдэж 4250 хүүхэд хамрагдаж байна. Үдийн цайг сургуулийн гал тогоогоор 17сургууль, 2 сургууль аж ахуйн нэгж байгууллагатай айдуй ааеаооёаа оудуйааеае 5 ои и и аеае 3-5 оа о дд и у баеаооо ои и е оае хэшилээ.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

3.44.2.“Үдийн цай” хөтөлбөрт мэргэжлийн байгууллага, эцэг, эхийн хяналтын зөвлөлийн ажлыг тогтмолжуулж, эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авах.

/2013-2016/

Сургуулиудад“Үдийн цай” хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд хяналт тавих хяналтын зөвлөл тогтмол ажиллаж хэвшсэн. Өдөр бүр 1-5 эцэг эхийн төлөөлөл болон сургуулийн эмч, жижүүр багш нар хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд хяналт тавин ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

3.44.3. Дотуур байр болон цэцэрлэгийн гал тогооны тоног төхөөрөмжийг шинэчлэн сайжруулах.**/2013-2016/**

Дотуур байр болон цэцэрлэгт шаардлагатай байгаа гал тогооны тоног төхөөрөмж, хэрэгслийн судалгааг сургуулиудаас авч нэгтгэн БШУЯ-д хүргүүлэн ажиллаж байна.

БШУЯ-ны хөрөнгө оруулалтаар Хялганат тосгоны сургууль, Рашаант сум орон нутгийн хөрөнгөөс 6.0 сая төгрөг гаргаж сургуулийн гал тогоог иж бүрэн тоног төхөөрөмжөөр ханган ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 70 хувь/
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь/**

Зорилт: 3.45. Сургууль, цэцэрлэгийн гадаад, дотоод орчны бие засах газар, ариун цэврийн өрөөг стандартын шаардлагад нийцүүлэн сайжруулж, Эрүүл мэндийг дэмжигч сургууль, цэцэрлэг болох хөдөлгөөн өрнүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Нэг угаалтуур, нэг суултуурт ноогдох хүүхдийн тоо 2012 оны үзүүлэлтээс 15-аар буурсан байна.

3.45.1. Сургууль, цэцэрлэгүүдийн бие засах газар, ариун цэврийн өрөөний хүчин чадлыг нэмэгдүүлж, стандартыг хангаж, нэг угаалтуур, суултуурт ноогдох хүүхдийн тоог бууруулах/**2013-2016/**

ЕБС-уудын нөөц $\hat{a} \hat{i} \hat{o} \hat{o} \hat{o} \hat{d} \hat{a} \hat{a} \hat{e} \hat{d} \hat{i} \hat{u} \hat{2} \hat{7} \hat{o} \hat{o} \hat{a} \hat{u} \hat{i} \hat{u} \hat{o} \hat{a} \hat{e} \hat{o} \hat{o} \hat{i} \hat{o} \hat{n} \hat{o} \hat{a} \hat{e} \hat{a} \hat{i} \hat{e} \hat{a} \hat{a} \hat{o} \hat{n} \hat{a} \hat{a} \hat{i} \hat{u} \hat{n} \hat{o} \hat{i} \hat{u} \hat{i} \hat{o} \hat{a} \hat{e} \hat{o} \hat{o} \hat{i} \hat{o} \hat{n} \hat{a} \hat{a} \hat{d} \hat{z} \hat{e} \hat{e} \hat{z} \hat{e} \hat{e} \hat{a} \hat{2} \hat{1} \hat{.} \hat{0} \hat{o} \hat{o} \hat{a} \hat{u} \hat{i} \hat{u} \hat{a} \hat{i} \hat{o} \hat{d} \hat{i} \hat{i} \hat{a} \hat{e} \hat{a} \hat{z} \hat{a} \hat{n} \hat{a} \hat{o} \hat{a} \hat{a} \hat{z} \hat{a} \hat{d} \hat{o} \hat{a} \hat{e} \hat{a} \hat{i} \hat{e} \hat{i} \hat{i} \hat{d}$ байна. Булган сумын 3,7 дугаар, Баян-Агт сумын цэцэрлэгт 30 суултуур, 30 угаалтуур шинээр суулгалаа. 24 гэр цэцэрлэгт 48 энгийн угаалтуур, 48 “Био- бие засах төхөөрөмж”-ийг жилийн хэрэгцээний “Био” шингэний хамт татан авч нийлүүллээ.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

3.45.2. Эрүүл мэндийг дэмжигч сургууль, цэцэрлэг шалгаруулан, эрүүл мэндийн олимпиадыг зохион байгуулж, эрүүл мэндийн боловсрол олгох сургалтын хөтөлбөрт орон нутгийн онцлогыг тусган, СӨБ, ЕБС-д эрүүл мэндийн хичээл заадаг багш нарыг чадавхижуулах/**2013-2016/**

Аймгийн хэмжээнд “Эрүүл аж төрөхүй” олимпиадыг зохион байгуулах журмыг боловсруулж, багш, удирдах ажилтнуудаас санал авч нэгтгэлээ. Эрүүл мэндийн хичээлийг хими, биологи, биеийн тамирын багш нар сургалтын хөтөлбөрийн дагуу 7 хоногт 1 цагаар зааж байна.

ЭМГ-тай хамтран СӨБ, ЕБС-д эрүүл мэндийн хичээл заадаг багш нарт зориулсан чадавхижуулах сургалт зохион байгууллаа.

ЕБС-ын сурагчдын дунд “Эрүүл мэндийн зохион бичлэг”-ийн уралдааныг зохион байгууллаа.

**/Тухайн жил 90 хувь/
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь/**

3.45.3. Ундны болон ариун цэврийн усан хангамжийн асуудлыг шийдвэрлэж шаардлагатай сургууль, цэцэрлэгийн дэргэд гүний худаг гаргах/**2013-2016/**

Дашинчилэн сумын сургуульд 15.2 төгрөгөөр ус цэвэршүүлэх төхөөрөмж суурилууллаа. Тэшиг сумын цэцэрлэг сум хөгжүүлэх сангийн 15,0 сая төгрөгийн хөрөнгөөр Гүний худагтай боллоо. Сургууль, цэцэрлэгийн дэргэд гүний худаг гаргах судалгааг авч нэгтгэн хөрөнгийн асуудлыг холбогдох газруудад санал тавин ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 90 хувь/
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь/**

Зорилт: 3.46. Сум бүр “Гэгээрэл төв”-ийг ажиллуулан албан бус боловсролыг насан туршийн боловсролын хэлбэрт шилжүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Бичиг үсгийн боловсрол олгох сургалтанд 160, дүйцсэн хөтөлбөрийн сургалтанд 1500, амьдрах ухааны сургалтанд 6000 хүн суралцсан байна.

3.46.1. Насан туршийн боловсролын хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, бичиг үсгийн болон дүйцсэн хөтөлбөрөөр олгох сургалтыг бүх суманд зохион байгуулах/**2013-2016/**

Дүйцсэн хөтөлбөрийн сургалтанд хамрагдах суралцагчдын тоог шинэчлэн гаргаж 2012-2013 оны хичээлийн жилд АББ-ын сургалтанд 256 хүн суралцснаас 57 иргэн суурь боловсролын гэрчилгээ, 36 иргэн бүрэн дунд боловсролын үнэмлэх авлаа.

2013-2014 оны хичээлийн жилд бага боловсролд 79, суурь боловсролд 151, бүрэн дунд боловсролд 113 хүн дүйцсэн хөтөлбөрийн сургалтанд хамрагдаж байна.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

3.46.2. Сумын Гэгээрэл төвийг тохижуулах, АББ-ын арга зүйч багшийг ажиллуулах /**2013-2016/**

Аймгийн хэмжээнд 17 “Гэгээрэлтөв” ажиллаж, 2013 онд дүйцсэн хөтөлбөрийн санхүүжилтэнд 58273.8 мянган төгрөгийн санхүүжилт төсөвлөгдөн зарцуулагдаж байна.

Албан бус боловсролын 17 арга зүйч ажиллаж байгаагаас 8 нь үндсэн орон тоогоор, 9 нь ажил хавсарсан орон тоогоор ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

Зорилт: 3.47. “Боловсролын байгууллагын менежментийн мэдээллийн систем”-ийг байгуулан сургууль, цэцэрлэгийг интернэтэд бүрэн холбож, мэдээллийн технологийг сургалтанд ашиглаж, боловсролын салбарын хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх

Хүрэх үр дүн: Цэцэрлэгийн ор 650, дотуур байрны ор 225, хичээлийн байрны суудал 1220-иор нэмэгдэж, бүх сургууль, дотуур байр интернэтэд холбогдсон байна.

3.47.1. “Боловсролын удирдлага, мэдээллийн үндэсний систем”-ийг байгуулах /**2013-2016/**

БШУЯ-наас улсын хэмжээнд нэгдсэн зохион байгуулалтаар хийх “Боловсролын удирдлага, мэдээллийн үндэсний систем” зохиогдож туршигдаж эхлээд байна. Уг систем ашиглалтад орох үед аймгийн багш ажиллагсадын мэдээллийг оруулахад бэлтгэж байна. Аймгийн хэмжээнд мэдээллийн технологийн суурь дэд бүтцийг бий болгох, бүрдүүлэх талаар төлөвлөгөө гарган ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 90 хувь/
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь/**

3.47.2. Могод, Бүрэгхангай, Хангал, Тэшиг сумын сургуулийг, бусад сумын цэцэрлэг, дотуур байрыг интернэтэд холбох/**2013-2016/**

Аймгийн хэмжээнд нийт сургуулиудын 84.0 хувь нь интернэтэд холбогдсон, 89.0 хувь нь албан ёсны цахим хаягтай, 42.0 хувь нь фэйсбүүк хаягтай боллоо. Могод, Тэшиг, Хангал, Бүрэгхангай сумдын цэцэрлэг, сургуулиудтай үүрэн холбооны операторын модемоор байнга холбогдон ажиллаж байна. 23 цэцэрлэгийн 73.9 хувь нь интернэтэд холбогдлоо.

**/Тухайн жил 90 хувь/
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь/**

3.47.3. ЕБС-иудад “Цахим сургууль-цахим сургалт” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх/2013-2016/

Интернэтэд холбогдсон сургуулиудыг түшиглэн тэдгээрийн мэдээлэл харилцааны техник хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийн хүчин чадалд тулгуурлан сургалтыг цахим хэлбэрээр явуулах судалгаа, тооцоог хийж байна.. Хишиг-Өндөр, Рашаант сумын сургуулиуд “Цахим самбар”-тай болж сургалт зохион байгуулж байна.

Булган сумын ЭӨЦС, 1 дүгээр бүрэн дунд сургуулийн бага ангийн багш нар сургалтын цахим хэрэглэгдхүүн боловсруулан “Хөдөөгийн бага боловсролын хөгжүүлэхэд цахим хэрэглэгдхүүн ашиглах нь” бүсийн уралдаанд оролцон тэргүүн байр эзэлж техник хэрэгслээр шагнагдлаа.

Эдгээр багш нарын болон Хутаг-Өндөр сумын сургуулийн англи хэлний багш Наранцэцэг сургалтын цахим хэрэглэгдхүүн боловсруулан хичээлдээ ашигладаг болсон туршлагыг бусад багш нарт сурталчилж байна.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

3.47.4. Сэлэнгэ суманд 150 ортой, Бүрэгхангай суманд 75 ортой, Хутаг-Өндөр сумын Хонгор багт 50 ортой цэцэрлэгийн барилга тус тус шинээр барих /2013-2016/

Сэлэнгэ сумын 75 ортой цэцэрлэгийн барилгын ажлын зураг төсвийг хийлгэж, хөрөнгийн асуудлыг БШУЯ болон бусад байгууллагад санал хүргүүлэн хамтран шийдвэрлүүлхээр боллоо. Бүрэгхангай сумын 75 ортой хүүхдийн цэцэрлэгийн барилга барих талбайн геологи, геодезийн шинжилгээ судалгааг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэж, барилгын зураг төсвийг хийлгэх зөвлөх үйлчилгээний тендер зарлан гүйцэтгэгч байгууллагатай гэрээ байгуулан ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

3.47.5. Гурванбулаг, Рашаант, Тэшиг, Булган сумын 3-р цэцэрлэгт тус бүр 75 ортой болгон өргөтгөл хийх/2013-2016/

Булган сумын 3-р цэцэрлэг, Гурванбулаг сумын цэцэрлэгийн 75 ортой өргөтгөлийн барилгын зураг төсвийг хийлгэх зөвлөх үйлчилгээний тендер зарлан “Өлзий иш”, Аслаан ХХК-ууд гэрээ байгуулан зураг төсвийг экспертизд хянуулахаар өгөөд байна

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

3.47.6. Булган сумын 1 дүгээр бүрэн дунд сургуулийн хичээлийн төв байрны шинэчилсэн барилга, Хутаг-Өндөр суманд 240 суудалтай хичээлийн байрны өргөтгөл, Хонгор, Сэлэнгийн Атар багт бага сургууль шинээр барих/2013-2016/

Булган сумын 1 дүгээр бүрэн дунд сургуулийн хичээлийн байрны шинэчилсэн барилга, Хутаг-Өндөр сумын сургуулийн 240 суудалтай өргөтгөл барих талбайн геологи, геодезийн шинжилгээ, судалгаа хийж, тендерт шалгарсан “Өлзий иш” ХХК зураг төсвийг бэлэн болгож экспертизд хянуулахаар өглөө.

**/Тухайн жил 90 хувь/
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь/**

3.47.7 Дашинчилэн, Рашаант суманд тус бүр 100 ортой дотуур байрны шинэ барилга, Хялганат тосгонд 75 ортой дотуур байрны өргөтгөл барих /2013-2016/

Рашаант, Дашинчилэн сумын 150 ортой дотуур байрны барилга баригдах талбайн геологи, геодезийн шинжилгээг судалгааг хийж, барилгын зураг төсвийг “Өлзий иш”, Аслаан ХХК –тай гэрээ байгуулан ажиллаж экспертизэд хянуулахаар өглөө.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25хувь/**

3.47.8 Тэшиг, Сайхан, Хишиг-Өндөр, Орхон сумын сургуульд биеийн тамирын заалны барилгыг шинээр барина. **/2013-2016/**

Сайхан сумын сургуулийн биеийн тамирын шинэ заалны барилгын зураг төсвийг хийлгэж экспертизээр хянууллаа. Орхон, Хишиг-Өндөрийн сургуулийн биеийн тамирын заалны геологи, геодезийн шинжилгээ судалгааг хийлгэж, Сайхан сумын сургуулийн биеийн тамирын заалны зураг төсвөөр холболт хийлгэхээр “Өлзий иш”, Аслаан ХХК гэрээ байгуулан зураг төсвийг экспертизэд хянуулж байна .

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

3.47.9. Гурванбулаг, Сайхан, Тэшиг, Хишиг-Өндөр, Орхон сум, Булган сумын Спортын мэргэжлийн сургуулийн дотуур байранд их засвар хийх **/ 2013-2016/**

Спортын төрөлжсөн дунд сургуулийн дотуур байрны барилгад 100,0 сая төгрөгөөр их бүрэн засвар хийлгэж, Гурванбулаг сумын сургуулийн дотуур байрны халаалтын тогоог 11,0 сая төгрөгөөр шинэчиллээ.

**/Тухайн жил 90 хувь/
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь/**

3.47.10. Хутаг-Өндөр, Хангал, Сэлэнгэ, Могод, Дашинчилэн сумын хичээлийн байр, ЭӨЦСургуулийн биеийн тамирын заал, Спортын дунд сургуулийн хичээлийн байранд их засвар хийх **/2013-2016/**

Хутаг-Өндөр сумын сургуулийн хичээлийн байрны их засварт 200.0 сая төгрөгийн хөрөнгө шийдвэрлүүлэн засварын ажлыг хийлгэлээ. Могод сумын сургуулийн хичээлийн байрны их засварын зураг төсвийг хийлгэж экспертизээр хянуулан 2014 оны орон нутгийн болон улсын төсөвт тусгуулахаар БШУЯ-нд хүргүүлээд байна.

**/Тухайн жил 90 хувь/
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь/**

3.47.11. Булган сумын 3, 4-р цэцэрлэг, Баян-Агт, Дашинчилэн сумын цэцэрлэгийн их засварыг хийх **/2013-2016/**

Баян-Агт сумын цэцэрлэгийн барилгын их засварт 100.0, Булган сумын 3-р цэцэрлэгийн барилгын их засварт 60.0 сая төгрөгийн хөрөнгө шийдвэрлүүлэн засварын ажлыг хийлгэж ашиглалтанд хүлээн авлаа.

Булган сумын 4-р цэцэрлэгийн барилгын зураг төсвийг “Өлзий иш” ХХК”тай гэрээ байгуулан ажиллаж зураг төсвийг экспертизэд хянуулж байна.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

3.47.12. 12 жилийн сургуулиудад байгалийн ухааны хичээлийн болон орон нутаг судлалын кабинет байгуулах**/2013-2016/**

ЕБС-уудын Байгалийн ухааны кабинетийн өнөөгийн байдал, шаардлагатай тоног төхөөрөмжийн судалгааг авч БШУЯ-нд хүргүүлээ. Булган сумын 1-р сургууль,

ЭӨЦС, Сэлэнгэ, Хялганат, Хутаг-Өндөр, Хишиг-Өндөр, Гурванбулаг сумын бүрэн дунд сургуулиуд орон нутаг судлах кабинеттай болж тохижуулах ажлыг хийж байна.

**/Тухайн жил 90 хувь/
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь/**

3.47.13. Сургууль, цэцэрлэгийг ухаалаг самбар, тавилга, тоног төхөөрөмж, тоглоомоор хангах/**2013-2016/**

Сургууль цэцэрлэгүүдэд шаардлагатай байгаа тоног төхөөрөмж, тавилгын судалгааг авч нэгтгэн улсын төсвийн болон БШУЯ-ны 2014 оны хөрөнгө оруулалтанд тусгуулах саналыг хүргүүллээ. Рашаант, Хишиг-Өндөр сумын сургууль ухаалаг самбартай болж сургалтанд ашиглаж байна. 24 гэр цэцэрлэгт 24,0 сая төгрөгний тоглоом нийлүүллээ.

**/Тухайн жил 90 хувь/
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь/**

3.47.14 “Багш” амралтанд 80 хүний суудалтай сургалтын танхим шинээр барьж, багш нарын зуны сургалт, амралтын бүсийн төв болгон тохижуулах **/2014/**

“Багш” амралтанд сургалтын танхим шинээр барих Төсөл боловсруулан холбогдох яам, төсөл хөтөлбөрийн газруудад санал хүргүүлэн ажиллаж байна.

Амралтын гадна талын хашааг 3,0 сая төгрөгөөр шинэчлэн тохижууллаа.

Хугацаа болоогүй

Зорилт: 3.48. Сургуулийн захиргаа, сургууль, цэцэрлэгийн зөвлөл, эцэг эхийн зөвлөлийн хамтын ажиллагааг хөгжүүлж, дүрэм, журам зөвлөмжийг хэрэгжүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Сургууль, цэцэрлэг хөгжүүлэх сангийн зарцуулалтанд олон нийтийн тавих хяналт сайжирч, эцэг эх, сургуулийн хамтын ажиллагаа сайжирна.

3.48.1 Боловсролд иргэд, олон нийтийн оролцоог нэмэгдүүлэх хөтөлбөр боловсруулж, сургууль цэцэрлэг хөгжүүлэх сангийн зарцуулалтанд хяналт тавих. **/2013-2016/**

Боловсролд иргэд, олон нийтийн оролцоог нэмэгдүүлэх хөтөлбөрийг боловсруулан ажиллаж байна. Сургууль цэцэрлэг хөгжүүлэх сангийн зарцуулалтанд эцэг эх, иргэдийн хяналт тавин ажиллаж байна

**/Тухайн жил 70 хувь/
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь/**

3.48.2. Сургууль, цэцэрлэгийн зөвлөлийн дарга нарын сургалтыг зохион байгуулах **/2013/**

Сургууль, цэцэрлэгийн зөвлөлийг шинэчлэх талаар сумдын засаг дарга, боловсролын нэгж байгууллагын удирдлагуудад албан тоот, зөвлөмж хүргүүлж чиглэл өглөө. Баяннуур, Гурванбулаг, Дашинчилэн, Могод, Рашаант, Хишиг-Өндөр сумдын сургууль, цэцэрлэгийн зөвлөлийн бүрэлдэхүүнийг шинэчлэн аймгийн Засаг даргын 2013 оны А\467 тоот захирамжаар баталгаажуулан ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 70 хувь/
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь/**

3.48. 3. Эцэг эхийн зөвлөлийн дарга нарын зөвлөгөөн уулзалтыг аймаг, суманд зохион байгуулах, зөвлөмж гаргах **/2014/**

Хугацаа болоогүй.

3.48.4. Сургуулийн захиргаа, сургууль, цэцэрлэгийн зөвлөл, эцэг эхийн зөвлөлийн хамтран ажиллах дүрэм, журам зөвлөмжийг хэрэгжүүлэх

Сургуулийн захиргаа, сургууль, цэцэрлэгийн зөвлөл, эцэг эхийн зөвлөлийн хамтран ажиллах журам зөвлөмжийг хэрэгжүүлэн ажиллаж, 2013-2014 оны хичээлийн жилд сургууль, цэцэрлэгийн эцэг, эхийн зөвлөлийг шинэчлэн байгуулан ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 70 хувь/
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь/**

Зорилт: 3.49. Дотуур байрны орчин нөхцлийг сайжруулж, халуун устай болгоно
Хүрэх үр дүн: Бүх дотуур байр халуун устай болж, хичээл давтах танхим, номын сантай болсон байна.

3.49.1. Дотуур байрны халуун усны барилгын нэг загварын зураг төсөв хийлгэж, бүх дотуур байрыг халуун усны газартай болгоно. **/2013-2016/:**

Дотуур байрны халуун усны нэг загварын зураг төсөвтэй болох зорилгоор Тэшиг, Бугат сумын дотуур байрны халуун усны зураг төсвийг хийлгэж бусад суманд энэ зураг төсвөөр холболт хийхээр ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

3.49.2. “Дотуур байрны үйлчилгээг сайжруулах жил”-ийн ажлыг зохион байгуулах **/2014/**

2014 оныг “Дотуур байрны үйлчилгээг сайжруулах жил” болгохоор сургуулиудаас санал авч жилийн удирдамжийн төслийг боловсрууллаа.

/Хугацаа болоогүй 2014 оноос/

3.49.3. Дотуур байрыг хичээл давтах тусгай техник хэрэгсэлтэй танхим, номын сантай болгох **/2013-2016/**

ЕБС-ийн бүх дотуур байранд “Хүүхэд хөгжлийн танхим” байгуулан ажиллаа. Сэлэнгэ, Рашаант сумын сургуулийн дотуур байранд цахим номын сантай болсон. Сургуулиуд дотуур байрныхаа номын санд “Ном” хөтөлбөрийн хүрээнд номын фонд баяжилт, “Шатар” хөтөлбөрийн хүрээнд байр тус бүрт 10-12 шатартай болж хүүхэд хөгжих орчин бүрдүүлэн ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

Зорилт: 3.50. Биеийн тамир, спорт заалыг тоног төхөөрөмжөөр хангаж, биеийн тамирын гаднах талбайг тохижуулна.

Хүрэх үр дүн: Биеийн тамир, спортын нэн шаардлагатай тоног төхөөрөмжөөр хангагдаж, гаднах талбайг шинэчлэн сайжруулсан байна.

3.50.1. Биеийн тамир, спортын заалнуудад нэн шаардлагатай байгаа техник хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийн жагсаалтыг гаргаж, үе шаттай хангалт хийх **/2013-2016/**

ЕБС-уудын Биеийн тамирын хичээлд нэн шаардлагатай байгаа техник хэрэгсэлийн судалгааг сургуулиудаас авч нэгтгэлээ. Судалгааны дүнд үндэслэн техник хэрэгслээр үе шаттайгаар хангах арга хэмжээ авахаар холбогдох байгууллагуудад санал тавин хамтран ажиллаж байна.

Хялганат тосгоны сургууль биеийн тамирын тоног төхөөрөмж шинээр авч Спортын дунд сургууль шинээр 4 ширхэг ширээний теннисны ширээ авч, фитнесийн кабинеттай боллоо. Гурванбулаг, Хишиг-Өндөр, Булган сумын ЭӨЦ сургуулиуд

“Авьяс” хөтөлбөрийн хүрээнд модон морь, цана, чарга, уралдааны тэшүүр, теннисны ширээ, жүдо бөхийн өмсгөл, зодог шуудаг зэргийг худалдан авлаа.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

3.50.2. Сургуулиудын биеийн тамирын гаднах талбайг шинэчлэн сайжруулах зураг төсөв гарган, түүний дагуу тохижуулах. **/2013-2016/**

ЕБС-ийн Биеийн тамирын гаднах талбайн судалгааг, кадастрын зургийн хамт авч БШУЯ-нд хүргүүлэн, гадна талбайн тохижилтийн нэгдсэн зураг төсөв боловсруулан ажиллаж байна.

Бугат, Сайхан сумын сургуулиуд дотоод нөөц бололцоонд тулгуурлан биеийн тамирын гадна талбайг тохижууллаа.

Хутаг-Өндөр, Баян-Агт сумд гадна биеийн тамирын талбайгаа шинэчлэн тохижуулж ашиглалтад орууллаа. Хутаг-Өндөр сумын сургууль сум хөгжүүлэх сангийн хөрөнгөөр гадна талбайдаа хөл бөмбөг, сагсан бөмбөгийн талбайг шинээр хийж, чийрэгжүүлэлтийн тоног төхөөрөмж суурилуулан, гэрэлтүүлэгтэй болгосноос гадна “Жигүүр гранд” компанитай хамтран ажиллаж спорт зааландаа иж бүрэн засвар, шинэчлэлийн ажил хийлээ.

**/Тухайн жил 70 хувь/
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь/**

Зорилт: 3.51. Газар хөдлөлтийн гамшгаас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авч, Газар хөдлөлтийн станцыг геофизикийн цогц орчин үеийн багаж техник хэрэгслээр хангана.

Хүрэх үр дүн: Мэдээлэл бүрдүүлэлт, дамжуулалтыг 95,0-д хүргэнэ.

3.51.1. Сургалт сурталчилгааг тогтмол зохион байгуулж, хүчтэй газар хөдлөлтөөс амжиж анхааруулах системийг боловсронгуй болгох/**2013-2016/**

Аймгийн Онцгой байдлын газар, Газрын харилцаа, барилга хот байгуулалтын газартай хамтран ЕБС-ийн сурагчид, иргэдэд сургалт зохион байгууллаа. Онцгой байдлын газартай хамтран гамшгаас хэрхэн урьдчилан сэргийлэх, эрсдэлээс өөрийгөө хэрхэн хамгаалах тухай “Аюулгүй амьдрах үндэс” гурван боть номыг бүх сургууль, цэцэрлэгүүдэд өглөө.

**/Тухайн жил 70 хувь/
/Өссөн дүнгээр 18 хувь/**

3.51.2. “GPS” станц суурилуулан тасралтгүй үйл ажиллагаанд оруулах/**2013-2016/**

Газар хөдлөлтийг бүртгэх станцад “GPS” станцыг суурилуулан үйл ажиллагаанд орууллаа.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

3.51.3. Газар хөдлөлтийг бүртгэх өргөн зурвасын станц суурилуулах

/2013-2016/

Газар хөдлөлтийг бүртгэх өргөн зурвасын станц суурилуулан тасралтгүй үйл ажиллагаанд орууллаа.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

Зорилт: 3.52. Соёл урлагийг 2012-2021 онд хөгжүүлэх Мастер төлөвлөгөөг хэрэгжүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Үндэсний өв соёлоо дээдлэн уламжилж түүнд тулгуурласан соёлын аялал жуулчлал, бүтээлч аж үйлдвэрийг хөгжүүлж соёл урлагийн салбарыг аймгийн хөгжлийн үндсэн үзүүлэлт болгож хөгжүүлнэ.

3.52.1. “Соёлын бүтээлч үйлдвэрлэл”, “Өв хамгаалагч” “Бүх нийтийн соёл урлагийн боловсролыг дэмжих” үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөг батлуулан биелэлтийг тооцох / **2013-2015** /

“Соёлын бүтээлч үйлдвэрлэл”, “Өв хамгаалагч” “Бүх нийтийн соёл урлагийн боловсролыг дэмжих” үндэсний хөтөлбөрийн төсөл ССАЖЯ, Засгийн газарт хэлэлцээгдэхээр хүлээгдэж байна. Аймгийн хэмжээнд тус хөтөлбөрүүдийг цаашид аймагт хөгжүүлэх төлөвлөгөөг гаргахад шаардагдах судалгааг соёлын байгууллага болон иргэдээс санал авч нэгтгэж, хөтөлбөрүүдийн боловсруулалтанд саналаа ССАЖЯ-нд явуулсан.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

3.52.2. Уламжлалт мэдлэг, арга ухаан тулгуурласан үндэсний өв соёлыг бүртгэх, судлах, уламжлалт арга технологи алдагдахаас хамгаалах, соёлын аялал жуулчлалтай хослуулан хөгжүүлэх ажлыг эхлүүлнэ. /**2013-2016**/

Уламжлалт мэдлэг арга ухаанд тулгуурласан үндэсний соёлын өвийг бүртгэхэд шаардагдах судалгааг бүх сумдаар гаргаж нэгдсэн бүртгэлийн ажлыг 2014 оноос хийхээр бэлтгэл ажил хийгдэж байна.

Үндэсний уламжлалт соёлын өвийг хадгалан хамгаалж, дэлхийн соёлын ололттой соёлын ололттой хослуулан хөгжүүлэх зорилгоор батлагдсан “Төрөөс соёлын талаар баримтлах бодлого”-ыг хэрэгжүүлэх ажлын төлөвлөгөө боловсруулан ИТХ-ын тэргүүлэгчид, Засаг даргын зөвлөлийн хурлаар хэлэлцүүлж батлуулахад бэлэн болсон

**/Тухайн жил 70 хувь/
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь/**

3.52.3. Дашчойнхорлин хийд, Диваажин сүм, Цагаан суваргын сэргээн засварлаж, шашин, соёл, тусгай сонирхлын аялал жуулчлалыг хөгжүүлнэ. /**2013-2016**/

Дашчойнхорлин хийдийг сэргээн засварлах зураг төсөв хийгдэж, суурийн барилга угсралтын ажил явагдаж байна.

Диваажин сүмийн сэргээн засварлах зураг төсөв хийлгэж экспертизээр оруулж, сэргээн засварлахад шаардагдах 1.2 тэрбум төгрөгийн хөрөнгийг шийдвэрлүүлэхээр ССАЖЯ-нд санал тавиад байна.

Цагаан суваргаруу 75,0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар цахилгааны шугамыг татаж, “Конконсалтинг” ХХК-аар шинэчилсэн зураг төсвийг хийлгэж байна.

**/Тухайн жил 90 хувь/
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь/**

3.52.4. Аймаг, сумын “Соёлын брэнд бүтээгдэхүүн”-ийг бий болгох /**2013-2016**/

Сумдын цаашид баримтлан хөгжүүлэх соёл, аялал жуулчлалын брэнд бүтээгдэхүүнд Бүрээхангай сум сур эдлэл, Хангал сум хар будаа халтар арвайн

боловсруулах уламжлалт арга технологи, Могод, Сайхан сумын айраг боловсруулах уламжлалт арга, Могод сумын халуун рашаан, Сэлэнгэ сум жарамхайг түшиглэсэн аялал жуулчлал, Баяннуур сум шороон бумбагарыг түшиглэсэн соёлын аялал жуулчлал, Тэшиг сум буриад зон олны ёс заншилд тулгуурласан аялал жуулчлал, Хишиг-өндөр сум алдарт хуурч Л.Түдэвийн нэрэмжит Морин хуурын чуулгыг байгуулах, Цогтын цагаан байшин, хар бухын балгасын соёлын дурсгалд түшиглэсэн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх, Баян-агт сум Хануй рашааныг түшиглэсэн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх, Гурван булаг сум этнографик аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэл барин ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 90 хувь/
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь/**

3.52.5. Түүх соёлын үл хөдлөх дурсгалт зүйлийг тоолж баталгаажуулан, улс, аймаг, сумын хамгаалалтанд авах, хашаажуулах хөтөлбөрийг шат дараатай зохион байгуулах **/2013, 2015/**

Түүх соёлын үл хөдлөх дурсгалт зүйлийг хадгалж хамгаалах аймгийн дэд хөтөлбөрийн төслийг боловсруулан, шаардлагатай судалгааг авч нэгтгээд байна.

Аймгийн нутаг дэвсгэр дээр нийт 1802 Түүх соёлын үл хөдлөх дурсгалт зүйл бүртгэгдсэнээр улсын хамгаалалтанд 11 аймгийн хамгаалалтанд 25 байна.

ТСҮХДЗ-ийг хашаажуулах хамгаалалтанд авах ажлын хүрээнд Бугат сумын “Цацын хотгор” –ын хүн чулуун хөшөө, Рашаант сумын “Арбулаг”-ийн хүн чулуун хөшөө, Хишиг-Өндөр сумын 5-р багийн 7 буган чулуун хөшөө, Могод сумын Цахиуртайн” буган чулуун хөшөөг тус тус хашаажуулсан бөгөөд Орхон сумын 10 буган чулуун хөшөөг хашаажуулсан байсныг сэргээн засварлалаа.

**/Тухайн жил 90 хувь/
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь/**

3.52.6. Цэнгээнт болон спорт бүжгийн төрлийг хөгжүүлэх, клуб байгуулахад дэмжлэг үзүүлэх **/2014-2015/**

Спорт, нийтийн цэнгээнт бүжгийн аймгийн аварга шалгаруулах тэмцээнийг 4 сард зохион байгуулж нийт 10 сумын 200 гаруй хүүхэд оролцлоо.

Цэнгээнт болон спорт бүжгийн төрлийг хөгжүүлэхээр Монголын бүжгийн холбоо, “Улаан сарнай” хамтлагтай хамтран ажиллахаар гэрээ хийж 2014 оноос хэрэгжүүлж эхэлэхээр ажиллаж байна.

Спорт нийтийн цэнгээнт бүжгийн хөтөлбөрийг батлуулан хэрэгжүүлэхээр хөтөлбөрийн төслийг боловсруулан хэлэлцүүлэхэд бэлэн болсон

**/Тухайн жил 70 хувь/
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь/**

3.52.7. Угийн бичиг”-ийг өрх бүрт хөтлүүлэх нийт өрхийн удмын сангийн аюулгүй байдлыг хангах. **/2013-2016/**

“Угийн бичиг”-ийг хөтлүүлэх сургалт арга хэмжээ, ном товхимлоор сумдыг хангах төсөл боловсруулж хэлэлцүүлсэн боловч дэмжигдээгүй болно.

Аймгийн төв номын сан, Ахмад багш нарын холбоо хамтран Хангал, Орхон Бугат, Сэлэнгэ сумдад ажиллаж угийн бичгийн сургагч багш нарыг бэлтгэлээ.

Сумдад “угийн бичиг хөтлүүлэх, хүн ам дахь цус ойртолтыг багасгах нь” сэдвээр сургалт зохион байгуулж, угийн бичиг хөтөлдөг өрхийн судалгааг гаргаж аймгийн хэмжээнд нийт 1167 өрх угийн бичиг хөтөлдөг бүртгэлтэй байна.

/Тухайн жил 90 хувь/

3.52.8. ХЖТ, Музей, ТНС, соёлын төвүүдийг мэргэжлийн боловсон хүчнээр хангах **/2013-2016/**

Мэргэжилтэй боловсон хүчний хангалт аймгийн ХЖТ 80,8 хувь, аймгийн Төв номын сан 75,0 хувь, аймгийн музей 87,5 хувь, сумдын соёлын төв 77.3 хувь дундаж 81,8 хувьтай байгаа нь өнгөрсөн жилийн үзүүлэлттэй харьцуулахад 14.2 хувиар нэмэгдсэн байна.

Цаашид соёл, урлагийн байгууллагуудын мэргэжилтэй боловсон хүчний хангалтыг сайжруулахад анхаарч хүний нөөцийн бодлогын төслийг боловсруулж байна.

Аймгийн ХЖТ-ын мэргэжилтэй боловсон хүчний хангалтыг сайжруулах зорилгоор СУИС-д орон нутгийн захиалга гэрээгээр сургаж байгаа бөгөөд 2014 оны 6 сард төгсөж аймгийн ХЖТ-т ажиллахаар ирнэ.

ХЖТ-аас 5 уран бүтээлч, Сэлэнгэ, Орхон, Тэшиг сумын соёлын төвийн бүжгийн багш нар СУИС-д эчнээгээр суралцаж байна. Нийт давхардсан тоогоор 153 хүн сургалтанд хамрагдаж мэргэжил дээшлүүлээ.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25,0 хувь/**

3.52.9. Сумдууд “Номын худалдааны дэлгүүр” ажиллуулах орчин нөхцлийг бүрдүүлж, дэмжлэг үзүүлэх **/2013-2016/**

Булган суманд үйл ажиллагаа явуулж байгаа номын худалдааны дэлгүүртэй хамтран томоохон арга хэмжээний үеэр иргэдэд номын худалдааг хүргэж, Сумдад номын худалдаа ажиллуулах, номын худалдааны гэрээт борлуулагч ажиллуулахад хэвлэлийн компаниудад санал тавьж борлуулагчийг олоход судалгаа хийж ажиллаж байна.

Зарим сумдад өрхийн орлогыг нэмэгдүүлэх төслийн шугамаар хувиараа бизнес эрхлэгч иргэнд хөнгөлөлттэй зээл ологож номын худалдааны бизнесийг дэмжин ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 50 хувь/
/Өссөн дүнгээр 12,5 хувь/**

3.52.10. Соёлын байгууллагын ажилтнуудын урлаг, спортын наадмыг хийж, “Соёлын төв-Чанартай үйлчилгээ” уралдааныг зарлан дүгнэх **/2014, 2016/**

Хугацаа болоогүй.

3.52.11. Морин хуур дэд хөтөлбөрийг боловсруулж хэрэгжүүлнэ. **/2013-2016/**

“Морин хуур” аймгийн дэд хөтөлбөрийг батлуулж, орон нутгийн төсөвт 15.0 сая төгрөгийг тусгууллаа. 17 сумын 24 сургагч багшийг 3 удаагийн сургалтанд хамруулж бэлтгэн 364 хүүхэд, 177 насанд хүрэгчдийг морин хуурын сургалтанд хамруулж байна.

Улаан баатар хотын Эгшиглэн магнай трейд ХХК, болон Булган аймгийн ХүрдХас-Очир ХХК-уудтай морин хуур нийлүүлэх гэрээ байгуулан 16.0 сая төгрөгөөр 167 морин хуураар бүх сумдыг хангаж Улаан баатар хотын мэргэжлийн урлагийн хувцас хэрэглэл бэлтгээдэг “Ээтэн” ХХК-аар 16,2 сая төгрөгөөр 108 морин хуурчийн хувцас, малгайг хийлгэлээ. Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд аймаг, сум эцэг эхийн оролцооноос нийт 62,4 орчим сая төгрөг зарцуулаад байна.

Аймгийн ёслол хүндэтгэлийн хуурыг урлуулж Булган сумын Соёлын ордонд залж, аймгийн баяр наадмаар 108 морин хуурч, 108 уртын дуучид, 108 бий биелгээчдийг аймгийн баяр наадмын нээлтийн арга хэмжээнд оролцууллаа.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

Зорилт: 3.53. Соёлын төв, номын сангуудыг интернетэд холбож “Мэдээллийн төв” болгоно.

Хүрэх үр дүн: Сумын номын сангийн байнгын уншигчидыг 20.0 хувьд хүргэх, нүүдлийн сангаар үйлчлүүлэгчдийг 30.0 хувьд хүргэх

3.53.1. Сумын соёлын төв, номын сангуудад интернэт үйлчилгээг нэвтрүүлж, шаардлагатай тоног төхөөрөмжөөр хангах **/2014/**

Аймгийн төв номын санг интернэтэд холбож орон нутгийн хөгжлийн сангаас 5.0 сая төгрөгийн интернет төслийг хэрэгжүүлж интернет мэдээллийн танхим байгууллаа.

5 сумын соёлын төв номын сангуудыг интернетэд холбож мэдээллийн төв болгох эхлэлийг тавьлаа.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25,0 хувь/**

3.53.2. Нүүдлийн номын сангийн үйлчилгээг өргөжүүлж, сумын номын санг бүрэн автоматжуулах ажлыг зохион байгуулах **/2013-2016/**

Бугат, Хангал, Сэлэнгэ, Хялганат, Орхон, Дашинчилэн суманд 286 номоор, Их азарга баг, Хөх чулуут баг, Бага азарга баг, Ус цаг уур, Спорт хороо, Шүүх, Прокурор, Монполимет, ХААМСҮТ, ШШГазар зэрэг баг байгууллагуудаар 222 номоор нүүдлийн номын сан ажиллууллаа. Нүүдлийн номын сангийн үйлчилгээнд аймгийн хэмжээнд нийт давхардсан тоогоор 2887 хүнд 3342 номоор үйлчиллээ.

“MonBiblio” номын сангийн автоматжуулалтын программыг бүх сумдын номын сангуудад суулгаж номын сангийн автоматжуулалт 100,0 хувь сумдад хийгдлээ.

**/Тухайн жил 90 хувь/
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь/**

3.53.3. Бүх нийтээр ном унших хөдөлгөөн өрнүүлэх Монгол улсын ерөнхийлөгчийн зарлигийг дэмжиж “Олуулаа уншъя” аяныг зохион байгуулах

/2013-2016/

“Олуулаа уншъя” 14 хоногийн аян зарлан албан байгууллага аж ахуйн нэгж иргэдийн дунд явуулж нийт 2156 хүн хамрагдлаа.

“Олуулаа ном уншъя” номын баярын хүрээнд ЕБС-ын 20 сургуулийн 1849 суралцагч оролцож, “Алтан хонх” цэнгээнт танин мэдэхүй уралдааныг зохион байгуулж “Шинэ номын баяр”-ыг зохион байгууллаа.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25,0 хувь/**

Зорилт: 3.54. Соёлын байгууллагуудыг орчин үеийн техник хэрэгслэлээр хангах, материаллаг баазыг сайжруулна.

Хүрэх үр дүн: Соёл урлагийн үйлчилгээний чанар, хүртээмж дээшилнэ

3.54.1. Аймгийн ХЖТ болон Бугат сумын соёлын төвийн шинэ барилга, музей, номын сангийн өргөтгөлийн барилгыг шинээр барих, музейн үзмэр дэглэлтийг өргөтгөх **/2013-2016/**

Аймгийн ХЖТ, Бугат сумын Соёлын төвийн шинэ барилгын газрыг сонгож геологи, геодезийн судалгаа хийлгэж, Аймгийн ХЖТ-ын шинэ барилгын зураг төсвийг шинээр хийлгэх байгуулан ажиллаж байна.

Аймгийн төв номын сангийн өргөтгөлийн барилгын ажлыг эхлүүлэх шавыг тавьж, 100,0 сая төгрөгийг хөрөнгө оруулалтыг шийдвэрлүүлсэн. Номын сан, аймгийн музейн өргөтгөлийн барилгыг барихад шаардагдах хөрөнгийг шийдвэрлүүлэх талаар саналыг холбогдох газарт тавиад байна.

**/Тухайн жил 90 хувь/
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь/**

3.54.2. Мэргэжлийн урлаг соёлын байгууллагуудад дохиолол хамгааллын систем суулгах **/2014-2015/**

Хугацаа болоогүй.

3.54.3. Хутаг-Өндөр, Сайхан, Рашаант, Сэлэнгэ сумдад орон нутаг судлах кабинет байгуулах **/2013-2016/**

Рашаант сумын орон нутаг судлах танхим байгуулах үзмэр эд өлгийн зүйлийг баяжуулан барилгад эх засвар хийгдэхээр орон нутаг судлах танхимыг байгуулахаар сумын орон нутгийн хөгжлийн сангийн төсөл арга хэмжээнд тусгуулаад байна.

Хутаг-Өндөр сумын орон нутаг судлах танхимын байрыг сум хөгжүүлэх сангаас 20,0 сая төгрөгөөр шинээр барьж, үзмэрийн байрлуулахад бэлтгээд байна.

Гурванбулаг сумын орон нутаг судлах танхимыг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас 40,0 сая төгрөгийн засварыг хийгдлээ.

Сайхан суманд орон нутаг судлах танхим байгуулагдсан.

**/Тухайн жил 100,0 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25,0 хувь/**

3.54.4. Баруун замын байлдааны штаб музей, Хатанбаатар Магсаржавын бунханг засварлан тохижуулах **/2013-2015/**

Баруун замын байлдааны штаб музей, Хатанбаатар Магсаржавын бунханг засварлан тохижуулах ажлын зураг төсвийг Улаанбаатар хотын “Нарлаг хөхий” ХХК хийж байгаа бөгөөд зураг төсвийг гүйцэтгэл 90,0 хувьтай байна.

**/Тухайн жил 90.0 хувь/
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь/**

3.54.5. Сумдын соёлын төвүүдийг орчин үеийн хөгжим, үндэсний хөгжим гэрэл, дууны техник хэрэгслэлээр хангах **/2014-2015/**

Хугацаа болоогүй.

3.54.6. Рашаант, Дашинчилэн, Бүрэгхангай, Хишиг-Өндөр, Сайхан, Хангал сумдын соёлын төвийн их засварыг хийх **/2013-2016/**

Рашаан, Дашинчилэн, Баяннуур, Сайхан сумын соёлын төвийн барилгын их засварын зураг төсвийг хийлгэж, Бүрэгхангай сумын соёлын төвийн барилгын их засварыг 190,0 сая төгрөгөөр хийлгэлээ.

**/Тухайн жил 100,0 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25,0 хувь/**

ДӨРӨВ. АЮУЛГҮЙ ОРЧИНТОЙ БУЛГАНЧУУД

Байгаль орчин, байгалийн нөөцийнхөө харьцангуй давуу байдалд тулгуурлан нөөц баялгийг нь зохистой ашиглахад зохицсон аж ахуйн уламжлалт болон орчин үеийн нийтлэг хэвшлийг хослуулан хөгжүүлэх замаар байгалийн баялгийг нөхөн сэргээж, төрх байдлыг нь хамгаалж, “НОГООН ХӨГЖИЛ ХӨТӨЛБӨР”-ийг хэрэгжүүлж, иргэний эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах нөхцлийг бүрдүүлнэ.

Зорилт: 4.55 Байгалийн нөөц, түүний нөхөн сэргэх чадвар, хувьсал, өөрчлөлтийн чиг хандлага, нийгмийн дэвшлийг түргэтгэх шаардлагатай уялдуулан дасан зохицох, *í ° ° ö áàÿëæëã çî òëñîî é àø èæëàõ, òàì äààèàõ, í ° õ° í ñýðäÿúõ, î ð÷:í û áí òëðäèü ã àðèèèäò çéè àæèèèàäàä õýðýãæçèí ý.*

Хүрэх үр дүн: Орчны бохирдлын хэмжээ эрс буурч, хортой нөхцөл арилна.

4.55.1. “Ногоон хөгжлийн хөтөлбөр”, “Агаарын бохирдлыг бууруулах хөтөлбөр”, төлөвлөгөө гаргаж, гэр хорооллын айл өрхийг бүрэн шаталттай, түлшинд хэмнэлттэй зуухаар хангах ажлыг туршиж, нэвтрүүлэх. **/2013-2016/**

Булган аймгийг Ногоон хөгжлийн загвар аймаг болгон хөгжүүлэх зорилт дэвшүүлж, “Ногоон хөгжил-Булган” хөтөлбөр боловсруулан аймгийн ИТХ-аар хэлэлцүүлж батлууллаа. “Агаарын бохирдлыг бууруулах хөтөлбөр”-ийг боловсруулан, ИТХурлаар батлуулахад бэлэн болгоод байна. Гэр хорооллын 235 айл өрхөд бүрэн шаталттай зуух тавьж туршиж үзэхээр байгаль орчныг хамгаалах нөхөн сэргээх зардлаас хөрөнгийг гаргахаар шийдвэрлэж, зуух нийлүүлэх ажлын гүйцэтгэгчийг сонгон шалгаруулах тендерийг дахин зарлаж, 11-р сарын 28-нд нээхээр ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь /**

4.55.2. *Õî ò ñóõðèí äàçðýí òàòóó õî ä õàÿäèü ä õóãæóóèàõ õÿÿâýðèýõ, òàäæèèàõ, ÿèäàí àí æèèàõ, äàðèí áí èí àñðóóèàõ, ýðäççèæ àø èæèàõ, áàéæèèüä òàèäçé àðäààð òñòäàð ø èí ý òàõí î èí æé í ýàððççèæ æèè áçð 10-ààñ àí î ø äçé àæèüí áàéðü áí ýí ýääççèæ.* **/2013-2016/**

Аймгийн 15 сум, 1 тосгоны төвлөрсөн хогийн цэгт дэвшилтэт технологи нэвтрүүлэхэд шаардлагатай машин механизм авах, Булган сумын төвлөрсөн хогийн цэгийн хог ангилан ялгах цехэд цахилгааны шугам татах, тоног төхөөрөмж суурилуулах, Булган сумын айл өрх, нийтийн эзэмшлийн талбайд хог төрөлжүүлэн хийх хогийн сав нийлүүлэх зэрэг ажлуудыг хийхээр хөрөнгийн асуудлыг шийдвэрлэж гүйцэтгэгчдийг шалгаруулах ажлууд хийгдэж байна. Одоогоор тоног төхөөрөмж, хогийн савыг нийлүүлж эхлээд байна.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь /**

4.55.3. Аялал жуулчлал, амралт, рашаан сувилалын чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж буй газруудын бохирын асуудлыг байгаль орчинд сөрөг нөлөөгүй технологит аргаар шийдвэрлэх. **/2013-2016/**

Баян–Агт сумын Хануйн голын рашааны бохирдлыг бууруулах зорилгоор 5 ш био 00-ыг байрлуулах ажлын хөрөнгийг шийдвэрлэж, худалдан авах ажиллагааг зохион байгуулах эрхийг сумын Засаг даргад шилжүүлсэн бөгөөд сумын ЗДТГ-аас био 00-ыг суурилуулахаар гүйцэтгэгчийг сонгох ажил хийгдэж байна.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь /**

Зорилт: 4.56 Ойн нөөцийн менежментийг сайжруулж, мод бэлтгэл, боловсруулалтын дэвшилтэт арга, технологийг нэвтрүүлж, барилгын модон материал, түлээг орлох чадвартай шинэ бүтээгдэхүүн бий болгох, орчиндоо зохицсон сайн чанарын үр, суулгацыг тарималжуулах, ойг түймэр, хөнөөлт шавьжнаас урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах техник, зохион байгуулалтыг боловсронгуй болгоно.

Хүрэх үр дүн: Зохистой хэрэглээ бүхий ойн нөөцийн менежмент сайжирна.

4.56.1. Булган, Хангал сумын сум дундын Ойн ангийг мэргэжлийн боловсон хүчин, тоног төхөөрөмжөөр бүрэн хангаж, оёí í° öèéã òî ääî ðòí é àø èëèàх, òàì äàèèò, í° ò°í ñýðäýó ýèí èí æéí òýí òáýðèéä òàääèèò í° öèèèéä бүрдүүлэх. /2013-2016/

Ойн ангиудыг бэхжүүлэх материаллаг баазаар хангах зорилгоор ой хээрийн түймрээс хамгаалах сургалтыг зохион байгуулж, Ойн анги бүрийг түймэр гарсан тохиолдолд цаг алдалгүй унтраах 1 тоннын усны сав 3 ширхэг, үлээгч апарат 9 ширхэг, галын хувцас 18 ширхэг, мотопомт 3 ширхэг, эмийн сан 18 ширхэг, СҮ-2 багаж 30 ширхэг зэрэг тоног төхөөрөмжөөр хангалаа. Ойн нөөцийг тогтвортой ашиглах, хамгаалах, модны таварлаг чанарыг нэмэгдүүлэх зорилгоор насны I, II ангийн модонд арчилгааны огтлолтыг 663 га талбайд хийлгэхээр сум дундын ойн ангиудтай гэрээ байгуулан ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 90 хувь/
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь/**

4.56.2. Ой хамгаалах нөхөрлөлүүдийг трактор, техник хэрэгслээр хангах, хөрөнгө санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх арга хэмжээг зохион байгуулах. /2013-2016/

Аймгийн хэмжээнд 132 нөхөрлөлтэй болсон ба энэ онд 32 нөхөрлөл ойн менежментийн төлөвлөгөөг шинээр батлууллаа. Орхон, Бугат, Хангал, Сэлэнгэ сумын 12 нөхөрлөлд хүлэмж, усалгааны систем, үр, нарнаас хамгаалах тор болон бусад багаж хэрэгслээр хангах ажлыг зохион байгуулав. Бугат сумын “Дундат өргөө” нөхөрлөлийн газар дээр хүлэмж барьж, нарс, шинэсний үр тарих үзүүлэх сургалт хийж нөхөрлөлүүдэд заавар зөвлөгөө өглөө.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

4.56.3. Мод тарих, цэцэрлэгжүүлэх, ойн зурвас байгуулах ажилд олон нийтийг хамруулж, урамшуулах механизмыг бүрдүүлэн, жилд 1000-аас доошгүй га-д ойжуулалт нөхөн сэргээлтийн ажил хийх. /2013-2016/

Аймгийн хэмжээнд 114657 ширхэг мод бутыг 198 байгууллага, аж ахуй нэгжийн 4182 хүн оролцон 202974.3 мянган төгрөгний зардал гарган тарьж, ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлээд байна. Аймгийн хэмжээгээр нийт 869 га-д ойжуулалт, нөхөн сэргээлтийн ажил хийлээ. Үүнээс Ногоон хэрэм хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж Рашаант, Дашинчилэн, Гурванбулаг суманд 45 га-д хамгаалалтын ойн зурвас байгуулсан.

**/Тухайн жил 90 хувь/
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь/**

4.56.4. Ойгоос нойтон мод бэлтгэж хэрэглэхийг таслан зогсоох, ойн цэвэрлэгээнээс гарсан модыг түлшинд хэрэглэх, мод боловсруулах дэвшилтэт технологи бий болгох. /2013-2016/

Түлшинд нойтон мод хэрэглэхийг зогсоож, зөвхөн нөхөрлөл, мэргэжлийн байгууллагаар ойн цэвэрлэгээ хийлгэж, гарсан модоор түлшний хэрэгцээг хангаж арга

хэмжээг авлаа. Булган сумын хэмжээнд 4 компани, 14 нөхөрлөлийн бэлтгэж, үйлдвэрлэсэн 3460 м3 мод, 30 тн шахмал түлшийг 4 захаар дамжуулан иргэдэд нийлүүллээ. Нүүрсний уурхайтай 1500 тн нүүрсний гэрээ байгуулж, түлшний захаар дамжуулан иргэдэд олгохоор ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 90 хувь/
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь/**

4.56.5. Жил бүр 250.0 мянган га ойн талбайд хөнөөлт шавьж, өвчний тархалтын судалгаа, 20.0 мянган га талбайд хөнөөлт шавьж, өвчинтэй тэмцэх ажил хийнэ. **/2013-2016/**

Орон нутгийн болон улсын төсвийн хөрөнгөөр ойн хортон шавжтай тэмцэх ажлыг явуулж байгаа аж ахуйн нэгжүүдээр 250.0 мянган га талбайд судалгааны ажлыг хийлгэлээ. Байгаль хамгаалах сангийн хөрөнгөөр 8 сумын нутагт 20000 га-д, улсын төсвийн хөрөнгөөр 3 суманд 11250 га-д, нийт 31250 га талбайд хортон устгалын ажил хийж гүйцэтгэлээ. “Ой судалгаа хөгжлийн төв” УТҮГ-аас хортонтой тэмцэх гэрлэн урхийг 500 га талбайд тавьж туршиж үзсэн нь үр дүнтэй ажил боллоо.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

Зорилт: 4.57 “Цөлжилттэй тэмцэх” аймгийн дэд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, бүе-үүдийг сэлгэж ашиглах, *oi doi i i yda-eaoye oyi oyo, oiaoeaao, oaeoeaainai oaeaaeai i ooi i ydaoye, i ei i i aho odoi eu i id oadeaex* зэргээр байгаль аясаараа нөхөн сэргэх нөхцлийг бүрдүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: “Цөлжилттэй тэмцэх хөтөлбөр”, “Ногоон хөгжлийн хөтөлбөр”-ийн хэрэгжилт хангагдаж, бэлчээрийн менежмент сайжирна.

4.57.1. Мэргэжлийн байгууллагуудтай хамтран цөлжилтийн зэрэглэлийг шинэчлэн тогтоох. **/2013-2014/**

Рашаант суманд цөлжилтийн судалгааны төвийг байгуулж, орон нутагт нь дасан зохицсон ургамлыг судлан нутагшуулах судалгааны ажлыг хийж байна. Цөлжилт элсний нүүдлийг тогтоон барих зорилгоор Рашаант, Дашинчилэн, Гурванбулаг суманд 45 га талбайд чацаргана, хайлаас, гүйлс, улиас, бургас зэрэг модыг тарьж ургуулан арчиллаа. 2014 онд цөлжилтийн зэрэглэлийг шинэчлэн тогтоох, нарийвчилсан судалгааг хийхээр төлөвлөн ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 70 хувь/
/Өссөн дүнгээр 30 хувь/**

4.57.2 Бэлчээрийн олон наст ургамалын үрийг атаршиж өнжөөсөн, талхлагдсан талбайд тариалж, бэлчээрийн нөөцийг нэмэгдүүлэх **/2013-2016/**

Хугацаа болоогүй 2014 оноос хэрэгжинэ.

4.57.3 Хөдөөгийн усан хангамжийг сайжруулж усан сан цөөрөм барих, худаг гаргах замаар жил бүр 24,0 мянган га бэлчээр усжуулах. **/2013-2016/**

Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар “Булган-Ус”, “Булган-Ундрага”, “Газрын гүний ус” ХХК-ууд 375.0 сая төгрөний 25 худаг, ХЯБХН-н төслийн хөрөнгөөр Гурванбулаг 2, Дашинчилэн 2, Рашаант 2, нийт худгийг гаргаж улсын комисст хүлээлгэн өгөв.

Мөн малчдын хувийн хөрөнгө оруулалтаар 7 худаг гаргаснаар аймгийн дүнгээр 26 мянган га талбайг усжуулав.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

4.57.4. Сум дундын отрын бүс нутгийг тогтоож, хашиж хамгаалах, тэмдэгжүүлэх **/2013-2016/**

Абаадо -900, Аао ёи -ёёуи -19200, Ё дõи -1076, Ёуёуи аý-16400, Оаи ааё-2800, Оёо ёа-Өндөр-21656, Ооо аа-а и а° õ-1390, Дао ааи о -4756 га буюу 68169 га бэлчээрийг нõi äõи äи и ò õи и áçи и оò ааар тогтоов.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

4.57.5.Төв суурин газрын болон хөрсний элэгдэл, эвдэрсэн газрыг нөхөн сэргээх. **/2013-2016/**

“Цэвэр орчин” аяны хүрээнд төв суурин газрын хог хаягдлыг цэвэрлэж, хөрсний бохирдлыг бууруулах, ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх ажлыг тогтмол хийж байна. Байгаль хамгаалах сангийн 159.6 сая төгрөгөөр Дашинчилэн суманд уул уурхайн нөхөн сэргээлтийг 8 га-д хийлээ.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

4.57.6.О° ёæёёдийн эсрэг ойн цõбââñûã æёё áçõ 20-оос доошгүй аа ааçàðò áàæõóõах. **/2013-2016/**

“Ногоон хэрэм”-ийн туслах зурвасыг 3 сумын нутагт нийт 45 га талбайд байгууллаа.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

4.57.7.Төв суурин газрыг цэцэрлэгжүүлж, ногоон байгууламжийн хэмжээг 2 дахин нэмэгдүүлэх. **/2013-2016/**

Аймгийн Засаг даргын Захирамжаар “Цэвэр орчин бодит ажил-2013” сарын аяныг зарлаж, нийт 114657 ширхэг мод бутыг ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлээд байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

Зорилт: 4.58 Усны нөөцийн чанарын стандартыг хангах, усыг зохистой ашиглах, хамгаалах оновчтой арга, технологийг судалж нэвтрүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Аймгийн хэмжээнд усны нөөцийг тогтвортой барих нөхцлийг хангаж, иргэд эрүүл ахуйн шаардлага хангахуйц үндны усаар хангагдана.

4.58.1. Газрын доорхи усны нөөцийг хэмнэх бодлого гаргаж хэрэгжүүлэх. **/2013-2016/**

Хур бороо, цасны илүүдэл усыг ашиглах, голын урсацад тохируулга хийх замаар гадаргын усыг хуримтлуулж газрын доорх усны хэрэглээг багасгах бодлого барьж байна. Энэ талаар “Ногоон хөгжил-Булган” хөтөлбөр, төлөвлөгөөнд тусгаж батлууллаа.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

4.58.2. Цас борооны усыг хуримтлуулах, шаардлагатай жижиг голын урсацад тохируулга хийх замаар гадаргын усны хуримтлал бий болгох. **/2013-2016/**

Улсын төсвийн 68.4 сая төгрөгөөр Могод сумын Бумбатын голд хөв цөөрөм байгуулан ашиглалтад орууллаа.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

4.58.3. Уул уурхайн зориулалтаар хаягдал усыг эргүүлэн ашиглахыг дэмжих. **/2013-2016/**

“Эрдэнэт үйлдвэр” ХХК нь технологийн зориулалтаар тайлант хугацаанд 60.0 сая шоо метр усыг эргүүлэн ашиглаж байгаагийн дээр Бүрээхангай сумын нутагт алт олборлогч аж ахуйн нэгжүүдийн үйлдвэрлэлийн ус хэрэглээний 60-70 хувийг далан байгуулан тунгаах замаар эргүүлэн ашиглуулдаг болсон.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

4.58.4. Жилд 50-иас доошгүй булаг шандын эхийг хашиж хамгаалах. **/2013-2016/**
Байгаль хамгаалах сангийн 182.2 сая төгрөгөөр нийт 48 булгийн эхийг хашиж хамгаалах арга хэмжээг хэрэгжүүллээ.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

4.58.5. Хатаж ширгэсэн нуур, цөөрмүүдийг сэргээж, бэлчээр ашиглалтыг сайжруулах. **/2013-2016/**

Аймгийн уст цэгийн тооллого, судалгааны ажлыг 23.0 сая төгрөгөөр хийж, материалыг нэгтгэж байна. Уг судалгааны дагуу нарийвчилсан төлөвлөгөө гаргаж ажиллах болно. Баяннуур, Дашинчилэн сумын нуур сэргээх төслийг судалж байна. Байгаль хамгаалах нөхөн сэргээх арга хэмжээний зардлаас 2013 онд бэлчээрийн усан хангамжийг нэмэгдүүлж, хөв цөөрөм байгуулах санал ИТХ-аас дэмжигдээгүй тул 2014 онд хэрэгжүүлэхээр санал боловсруулаад байна.

**/Тухайн жил 50 хувь/
/Өссөн дүнгээр 12,5 хувь/**

4.58.6. Ус зөөлрүүлэх төхөөрөмжийг жил бүр 14-өөс доошгүй худаг, усан сан, уст цэгүүдэд суурилуулах. **/2013-2016/**

Аймгийн төвийн нэгдсэн усан сан, сумдын худгуудад ус цэнгээжүүлэх, зөөлрүүлэх тоног төхөөрөмж суурилуулах хөрөнгийг шийдвэрлэж гүйцэтгэгчийг шалгаруулсан бөгөөд одоогоор 10 сумын 14 худагт төхөөрөмжийг суурилуулсан.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

4.58.7. Уст цэгүүдийн эрүүл ахуйн болон хамгаалалтын бүсийн дэглэмийг мөрдөх. **/2013-2014/**

Усан сан бүхий газрын онцгой болон энгийн хамгаалалтын бүс, ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийг мөрдүүлэх арга хэмжээг тогтмол хэрэгжүүлсний дүнд шинээр зөрчил гараагүй болно.

/Тухайн жил 100 хувь/

/Өссөн дүнгээр 25 хувь/

4.58.8. Усны эрүүл ахуй, ариутгал, халдваргүйжүүлэлтийг бүрэн хийх. /2013-2016/

Булган сумын 6 усан сан, 1 усны машинд урьдчилан сэргийлэх халдваргүйжүүлэлтийг хийлээ. Жил бүрийн 5 дугаар сард багтаан ус түгээх цэгүүдэд халдваргүйжүүлэлт хийж байх талаар сумын Эрүүл мэндийн төвийн эрхлэгчдэд үүрэг, чиглэл өгч ажиллалаа.

**/Тухайн жил 70 хувь/
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь/**

Зорилт: 4.59 Байгалийн ургамал, зэрлэг амьтдын удмын санг хамгаалж, боломжтойг нь нөхөн сэргээх замаар үр өгөөжийг нь дээшлүүлж, хүн ам, аж ахуйн хэрэгцээнд зохистой ашиглах боломжийг бүрдүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Биологийн төрөл зүйлийн хадгалалт, хамгаалалтын оновчтой механизм бүрдэнэ.

4.59.1. Ургамлын тооллого, судалгаа хийж, хамгаалах нөхөн сэргээх, нутагшуулах, ховордож байгаа ургамлыг орон нутгийн хамгаалалтанд авах. /2013-2016/

Нэн ховор, ховор, ашиглалтад өртөмтгий ашигт ургамлын тооллого, судалгаа хийх ажлын гүйцэтгэлээ. Мөн ховор ургамал болох Баян-агт сумын “Заан хүж” Тэшиг сумын “Шудаг өвс”-ийг хамгаалах ажилд 2 идэвхтэн байгаль хамгаалагч ажиллуулж байна.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

4.59.2. Ан амьтдын агнуур зохион байгуулалт хийх, агнуурын амьтдын менежментийн төлөвлөгөө боловсруулж, ховор амьтны байршил нутгийг бүхэлд нь буюу хэсэгчлэн хамгаалах, нутагшуулах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх. /2013-2016/

Агнуур зохион байгуулалтын ажлын гүйцэтгэгчээр “Амьтан асралт” ХХК шалгарч, нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд ангийн тооллого хийж, агнуур зохион байгуулалтын менежментийн төлөвлөгөөг боловсрууллаа.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

4.59.3. Ган, зудын гамшиг тохиолдсон үед амьтдыг авран хамгаалах, тэдгээрт өвс тэжээл, хужир шүү тавих зэрэг биотехникийн арга хэмжээг хэрэгжүүлж, тоо толгойг хомсдохоос сэргийлэх. /2013-2016/

Ган, зудын гамшиг тохиолдсон үед зэрлэг ан амьтдыг тэжээх өвс бэлтгэх, хужир тавих, зохиомол үүр, саравч хийх ажилд зориулж, 8,0 сая төгрөг шийдвэрлэлээ. Ангийн тооллого, агнуур зохион байгуулалтын менежментийн төлөвлөгөөтэй уялдуулан 8 суманд биотехникийн арга хэмжээг хэрэгжүүлж байна.

**/Тухайн жил 70 хувь/
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь/**

Зорилт: 4.60 Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн сүлжээг өргөжүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Түүх соёлын дурсгалт зүйлс, байгалийн үзэсгэлэнт болон цогцолбор газрууд, ховор амьтан, ургамлын өсөж, үржих таатай нөхцлийг бүрдүүлж, газар нутаг хамгаалагдана.

4.60.1. Улсын болон орон нутгийн тусгай хамгаалалтад авах газар нутгийн судалгааг хийж, тусгай хамгаалттай газар нутгийн хэмжээг жил бүр нэмэгдүүлэх. /2013-2016/

Тусгай хамгаалалтад авах газар нутгийн талаарх мэдээллийг сумдаас авч нэгтгэн судалгаа хийж байна. Сумын Засаг дарга, байгаль хамгаалагчдын үр дүнгийн гэрээнд байгалийн үзэсгэлэнт газар, түүх соёлын үл хөдлөх дурсгалуудыг орон нутгийн хамгаалалтанд авах, хамгаалалтын бүсийг тогоох ажлыг тусгаж өгсөн.

**/Тухайн жил 70 хувь/
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь/**

4.60.2.Тусгай хамгаалалттай газар нутгийг түшиглэн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх. /2013-2016/

Рашаанит сумын Хөгнө тарны тусгай хамгаалалттай газар нутгийн захиргаа Аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх хөтөлбрийг хэрэгжүүлэх зорилгоор Сумын ИТХ-ын 36 тоот тогтоолоор “Элсэн тасархайд тэмээ унуулж буй иргэдийн харилцааг зохицуулах” журам, “Элсэн тасархай-Хөгнө хан уул орчим аялал жуулчлалын зам маршрутыг мөрдөж ажиллах тухай”, “Эко гэр кэмп” ажиллуулах журмыг батлуулан аялал жуулчлалын хамгаалалтын бүсэд хориглох 16 тэмдэг, байгаль орчныг хамгаалах уриалга, санамж бүхий сурталчилгааны 26 самбарыг байрлуулаад байна.

Элсэн тасархай орчимд Морь тэмээ унуулдаг 40 гаруй иргэн, 10 гаруй малчин өрх жуулчинд үйлчилгээ үзүүлэн орлого олж байна.

Байгаль орчин, танин мэдэхүйн явган аялалыг зохион байгуулж ЕБС-ийн сурагчдыг хамруулсан.

Сумын иргэдийг хамруулан “Замд гарья” нэртэй аялалын тэмцээнийг зохион байгууллаа.

Зэд-Хантай-Бүтээлийн нурууны дархан цаазат газарт аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүний нөөцийг тодорхойлох судалгаа хийгдэж аялалын маршрутыг боловсруулж эхлээд байна.

**/Тухайн жил 90.0 хувь/
/Өссөн дүнгээр 22.5 хувь/**

4.60.3.Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хамгаалалтын захиргааны материаллаг баазыг сайжруулах. /2013-2016/

Улсын төсвийн хөрөнгөөр Хөгнө тарны тусгай хамгаалалттай газар нутгийн захиргааны шинээр баригдаж буй ажлын байрны засварын ажилд 60 сая төгрөгний хөрөнгө оруулалт хийлээ. Мөн байгаль хамгаалагч нарыг ажлын хувцас, мэргэжилтнүүдэд ширээ сандал, тоног төхөөрөмжөөр хангалаа. Зэд-Хантай-Бүтээлийн нурууны хамгаалалтын захиргааны ажлын байрыг шинээр барихад зориулж 200 сая төгрөг зарцууллаа. Мөн мэргэжилтнүүд, байгаль хамгаалагчдыг ширээ, сандал, тоног төхөөрөмж, нормын хувцасаар хангаж ажилчид, албан хаагчдын ажиллах нөхцлийг сайжрууллаа.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

Зорилт 61. Оаā оóōí оóüā÷ēēàí ñýðæēēýó ì úáýýēēийн шуурхай байдал, чанар хүртээмжийг нэмэгдүүлж, ¿éē àæēēāāāāñàéæóóéí à.

Хүрэх үр дүн: Цаг агаарын болон орчны мэдээ мэдээллийг чанарын өндөр түвшинд түргэн шуурхай боловсруулж, түгээх нөхцөл бүрдэнэ.

4.61.1 Агаар, хөрс, усны шинжилгээний лабораторийн барилгын өргөтгөл хийж, лабораторийн үйл ажиллагааг жигдрүүлэх. /2013-2015/

Байгаль орчны шинжилгээний лабораторитой болж агаар, хөрс, усны шинжилгээ хийгдэж байна. Лабораторийн барилгын өргөтгөлийн зураг хийгдсэн бөгөөд 2014 онд улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хийлгэх саналыг БОНХЯ-д хүргүүлээд байна.

*/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /*

4.61.2 Сумдын цаг уурын харуулуудыг 100 хувь автомат станцтай болгох. /2013-2014/

2014 онд Бүрээхангай, Бугат, Сайхан сумын цаг уурын харуулд автомат станц тавихаар хөрөнгийн эх үүсвэрийг аймгийн Байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх арга хэмжээний зардлаас санхүүжүүлэхээр судалж байна.

*/Тухайн жил 30 хувь /
/Өссөн дүнгээр 10 хувь /*

4.61.3 Орхон сумын “Орхон гол”-ын гүүрний орчимд цаг уурын харуулын ажиглагчийн байртай болгох. /2013-2014/

Хөрөнгийн эх үүсвэрийг аймгийн Байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх арга хэмжээний зардлаас санхүүжүүлэхээр судалж байна.

*/Тухайн жил 30 хувь /
/Өссөн дүнгээр 10 хувь /*

4.61.4 Цаг уур, орчны шинжилгээний албыг газрын доорх усны судалгаа, шинжилгээний цооногтой болгох. 2013-2014

УЦУОША-ны дэргэд газрын доорх усны судалгаа, шинжилгээ хийх, Байгаль орчны шинжилгээний лабораторит ашиглах зорилгоор шинээр гүний худаг гаргалаа.

*/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 90 хувь /*

Зорилт 4.62. Газрын нөөцийг шинжлэх ухааны үндэслэлтэй зөв зохистой ашиглах, хот суурины эдэлбэр газруудын харьцааг шаардлагын хэмжээнд зохицуулж, иргэдийн оролцоотой газар зохион байгуулалтын төлөвлөлт хийж, хэрэгжүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Хот суурины эдэлбэр газруудын зохистой харьцаа бий болж, газар ашиглах, эзэмших өмчлөх бодлогыг иргэдийн оролцоотойгоор хүүлийн хүрээнд хэрэгжүүлнэ.

4.62.1. Монгол улсын иргэнд нэг удаа үнэ төлбөргүйгээр газар өмчлүүлэх ажлыг үргэлжлүүлэх, аж ахуйн зориулалтаар иргэнд газрыг үнээр нь худалдаж өмчлүүлэх ажлыг зохион байгуулах./2013-2016/

2013 îîú 3-д óëèðüí ááéáëààð 507 èðäýí ä 95.71 га газрыг гэр бүлийн хэрэгцээний зориулалтаар өмчлүүлж өссөн дүнгээрээ 10495 èðäýí ä 2144.2 äà äàçðü ä

4.62.5.Инженерийн байгууламж болон зарим барилга, байгууламжийг барьж байгуулах зорилгоор иргэн, аж ахуйн нэгж байгууллагын эзэмшил газрыг нөхөн /2013-2016/

Булган сумыг “Булган хот” болгохтой холбогдуулан инженерийн байгууламж болон зарим барилга, байгууламжийг барьж байгуулах зорилгоор иргэн, аж ахуйн нэгж байгууллагын эзэмшил газрыг чөлөөлөх, түүнд нөхөн олговор олгох журмыг боловсруулж, аймгийн ИТХурлаар хэлэлцүүлэн батлууллаа. 2014 оноос эхлэн газар чөлөөлөлтийн ажлыг эхлүүлэхээр төлөвлөн ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь /**

Зорилт 4.63 Хүнсний аюулгүй байдал хангах нөхцлийг бүрдүүлэх

4.63.1 Хүнсний аюулгүй байдлыг хангах үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх. /2013-2016/

Аймгийн ИТХ-ын тэргүүлэгчдийн 2013 оны 10 сарын 17-ны өдрийн 23-р тогтоолоор аймгийн “Хүнсний аюулгүй байдал” дэд хөтөлбөрийг хэлэлцүүлэн батлуулж хэрэгжүүлэх арга хэмжээг зохион байгуулж байна. Хүнсний тухай, Хүнсний бүтээгдэхүүний аюулгүй байдлыг хангах тухай, Тамхины хяналтын тухай хуулиуд шинэчлэгдэн 2013 оны 03 сараас мөрдөж эхэлсэнтэй холбогдуулан хүнсний үйлдвэрлэл худалдаа үйлчилгээ эрхлэгч 280 гаруй иргэдэд хууль, холбогдох стандартыг мөрдөх сургалтуудыг 4 удаа зохион байуулж гарын авлагаар хангалаа. “Баясуулагч” захын дэргэд “Дотоод хяналт”-ын мал эмнэлгийн лаборатори байгуулагдаж сүүний уураг, чийг, тослог, махны РН тодорхойлогч багажуудыг шинээр авсанаар хүнсний эрүүл ахуй аюулгүй байдалд хяналт тавих ажиллагааг хялбар түргэн хэрэгжүүлэх боломжийг бүрдүүллээ. Хүнс, нийтийн хоол, худалдааны газруудад хяналт шалгалтын явцад илэрсэн 11 зөрчлийг газар дээр нь арилгуулж, 8 албан даалгавар хүргүүллээ.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

4.63.2. Лабораторийн хүчин чадлыг нэмэгдүүлж, зарим шаардлагатай техник хэрэгслээр хангана. /2013-2016/

Хүнсний бүтээгдэхүүнд хүнд металл тодорхойлох багаж “ASS”-ийг шийдвэрлэж, туслахыг Мэргэжлийн хяналтын Ерөнхий газрын Тамгын газарт албан тоотоор хүсэлт хүргүүлэв. Лаброторийн нэн шаардлагатай 87,7 сая төгрөгний багаж төхөөрөмжийн захиалгыг аймгийн ИТХ-аар хэлэлцүүлж төсөвт суулгуулахаар санал болгоод байна.

**/Тухайн жил 50 хувь /
/Өссөн дүнгээр 12,5 хувь /**

4.63.3 Сумдад хүнсний аюулгүй байдлын зөвлөлийг ажиллуулна. /2013-2016/

Хүнсний аюулгүй байдлыг хангах үндэсний хөтөлбөрийн үйл ажиллагааны 2 дахь үе шат эхэлсэнтэй холбоотойгоор бүх сумдад орон тооны бус зөвлөл байгуулагдан, төлөвлөгөө гарган ажиллаж байна. МХГ-аас мэргэжил арга зүйгээр хангаж ажилладаг.

**/Тухайн жил 70 хувь/
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь/**

4.63.4 Хүнсний аюулгүй байдлыг хангахад тавих хяналтын байгууллагын чадавхийг нэмэгдүүлнэ. **/2013-2016**

МХГ нь хими, хор, нян, таримал ургамал, үр хорио цээрийн шинжилгээг хийх лабораторитой болсон. 7 дугаар сард лабораторийг дахин итгэмжлэлд орууллалаа. Хүнсний аюулгүй байдлын хяналтын 1 байцаагч эрүүл ахуй, халдвар хамгааллын 1 байцаагч ажиллаж, хүнсний аюулгүй байдлын хяналтыг тавьж ажиллаж байна. Байцаагчдад шаардлагатай багаж хэрэгсэл дутагдалтай байгаа.

**/Тухайн жил 50 хувь/
/Өссөн дүнгээр 12,5 хувь/**

4.63.5 Стандартын шаардлага хангасан хүнсний бүтээгдэхүүний хэрэглээг дэмжиж хүнсний аюулгүй байдлыг хангахуйц тээвэр агуулахын сүлжээ, ложисок байгуулахыг дэмжих. **/2013-2016/**

Аймгийн төвд агуулахын сүлжээ, ложистик тээврийн үйлчилгээний цэг байгуулахаар Булган сумын Булган Барилга ХХК- д 5 га газрыг эзэмшүүллээ. Стандартын шаардлага хангасан хүнсний бүтээгдэхүүн худалдаалах, аюулгүй хэрэгслээр бараа бүтээгдэхүүнээ татах MNS 5364 2011 стандартыг хэрэгжилтэнд хяналт тавиад байна.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

Орон нутгийн хамгаалалтанд тулгуурласан батлан хамгаалах нэгдмэл тогтолцоог бүрдүүлж, аюулгүй байдлыг хангах тусгайлсан чиг үүрэгтэй байгууллагуудын хамтын ажиллагааг сайжруулж, гадаад харилцааг хөгжүүлнэ.

Зорилт 4.64 Батлан хамгаалах бодлого зорилт, цэргийн шинэчлэлийн бодлогыг сурталчилна.

Хүрэх үр дүн: *Аàò èàí òàì àààèàò багц хууль орон нутагт хэрэгжих нөхцөл бүрдэнэ*

4.64.1 Батлан хамгаалах багц хууль болон цэргийн шинэчлэлийн бодлогыг сурталчилна. **/2013-2016/**

Цэргийн шинэчилсэн тоо бүртгэлийн ажлыг зохион байгуулах бэлтгэл ажлын хүрээнд болон "Монгол цэргийн өдөр" өнөө цагийн Зэвсэгт хүчин үүсч байгуулагдсаны 92 жилийн ой, Булган аймгийн Засаг даргын мөрийн хөтөлбөрийн "Шинэ Булган 100 хоног"-т нээлттэй хаалганы өдөр, "Монгол цэрэг-Дэлхийн цэрэг" сэдэвт энхийг сахиулах ажиллагааг сурталчлах арга хэмжээ, Цэрэг татлагын товчоо, Оёё

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

Зорилт: 4.68 Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах тусгайлсан чиг үүрэг бүхий байгууллагуудын хамтын ажиллагаа, харилцан итгэлцлийг гүнзгийрүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Тус байгууллагуудын хамтран ажиллах чадавхи дээшилнэ

4.68.1 Аймгийн хэмжээнд үйл ажиллагаа явуулж буй ҮАБХ тусгайлсан чиг үүрэг бүхий байгууллагуудын дунд “*Ì àðø òàèòèè, òóñãàé áýèòáýè*”-èéí аварга шалгаруулах тэмцээн зохион явуулна. **/2013-2016/**

Булган аймгийн нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулж буй ҮАБХ тусгайлсан чиг үүрэг бүхий байгууллагуудын дунд "Марш тактик-тусгай бэлтгэл"-ийн аварга тасаг шалгаруулах тэмцээнийг 3-р сарын 14,15-нд Булган аймгийн Тэшиг суманд байрлах БНМАУ-ын баатар С.Лхагвадоржийн нэрэмжит Хилийн цэргийн 0286-р анги дээр зохион байгуулав.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

4.68.2 ҮАБХ тусгайлсан чиг үүрэг бүхий байгууллагууд харилцан ажиллагааны төлөвлөгөөтэй хамтран ажиллах. **/2013-2016/**

Булган аймгийн нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулж буй ҮАБХ тусгайлсан чиг үүрэг бүхий байгууллагуудын харилцан ажиллах төлөвлөгөөний хүрээнд хамтран ажиллаж байгаа болно.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

Зорилт: 4.69 Хүүхэд залуучуудад цэрэг, эх оронч хүмүүжил олгоно.

Хүрэх үр дүн: *Àðä èðäýä áí èí í òççòýä çàèòó-òóäýí äóí ä öýðýä, ýò î ðí í ÷ ççýè ò ° è° àø èæ öýðäèéí àèáà òààò òçñýè ñí í èðòí è í ýì ýääýí ý.*

4.69.1 Цэргийн насны залуучуудад суурь боловсрол нөхөн олгох албан бус сургалтанд хамруулна. **/2013-2016/**

Бичиг үсэгт тайлагдаагүй цэргийн насны залуучуудыг бичиг үсэгт тайлах бага боловсролтой иргэдийн боловсролын түвшинг дээшлүүлэх талаар БСГ-тай хамтран ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

4.69.2 Цэргийн насны залуучуудыг эрүүлжүүлэх, албадан эмчилгээ хийлгэх. **/2013-2016/**

2013 оны 1, 2 дүгээр ээлжийн цэрэг татлагаар эрүүл мэндээр тэнцээгүй эрүүлжүүлэх боломжтой цýðäèéí í àñí ù çàèòó-òóäýí ä àèáàääí ýì -èèäýýí ä î ðóóèäò ажлыг ÝÌ Ñ-ò àé òàì ò ðàí çí òèí í байгуулж 6 иргэнийг эрүүлжүүлэн хугацаат цэргийн албыг ЗХ-ний болон хилийн цэргийн анги байгууллагуудад хаалгаж байна.

/Тухайн жил 100 хувь/

Цэргийн алба хаасан 4 иргэнийг ХЦ-ийн 0243-р ангид, 6 иргэнийг 0286-р ангид гэрээт хилчиний албанд элсүүлэн анги байгууллагуудад албыг нь үргэлжлүүлэн хаалгаж байна.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

4.70.4 Хил хамгаалах байгууллагын үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлж, агт хандивлах хөдөлгөөн өрнүүлэх, хилчдийн ахуй нөхцөлийг дэмжих, ажлын байр бий болгох төсөл, хөтөлбөрт хамруулах./2013-2016/

Хил хамгаалалтанд туслах хүчний зөвлөлийг аймгийн Засаг даргын захирамжаар шинэчлэн байгуулсан. 2 дугаар сард Тэшиг суман дахь Хил хамгаалах ангид Хил хамгаалалтанд туслах хүчний зөвлөлийг хуралдуулж, 2013 оны төлөвлөгөөг батлан ажиллаж байна. Хил хамгаалах байгууллагын үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэн агт хандивлах хөдөлгөөн өрнүүлж 60 гаруй агтыг хүлээлгэн өгсөн.

Хилчдийн ахуй нөхцлийг дэмжих, гэр бүлийг нь ажлын байраар хангах, мэргэжил олгох төсөл, хөтөлбөрт хамруулан, бүх застав дээр гэр цэцэрлэг ажиллуулж байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25хувь /**

4.70.5 Хил хамгаалах үйлсэд олон нийтийн оролцоог дэмжиж, Сэлэнгэ, Тэшиг суман дахь Хил хамгаалалтанд туслах хүчний зөвлөлийг өргөтгөх /2013-2016/

Хилийн алба үүсч хөгжсөний 80 жилийн түүхт ойг тохиолдуулан хилийн цэргийн 0243, 0286-р анги, хилийн цэргийн дуу бүжгийн чуулгын бие бүрэлдэхүүн, Булган аймгийн ард иргэд, цэргийн албанд мордож буй залуучуудад хил хамгаалах байгууллагыг сурталчилах арга хэмжээг зохион байгуулав.

Мөн Тэшиг суманд хил хамгаалахад туслах хүчний цугларалтыг зохион байгуулж, хил орчмын бүсэд байнга оршин суудаг иргэд болон дүйцүүлэх албаны бие бүрэлдэхүүнтэй гурвалсан гэрээ байгуулан хил хамгаалалтад туслах хүчний аймгийн зөвлөлийг өргөтгөн зохион байгуулав.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

Зорилт 4.71 Гамшиг ослоос урьдчилан сэргийлэх, түүний хор хөнөөлийг арилгах ажлыг сайжруулж, гамшгаас хамгаалах чадавхийг дээшлүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Гамшиг ослоос хамгаалах чадавхи сайжирна

4.71.1. Гамшиг ослоос урьдчилан сэргийлэх сургалтын хөтөлбөр боловсруулан иргэдийн дунд түлхүү зохион байгуулах. /2013-2016/

Онцгой байдлын байгууллагын хэмжээнд гамшиг ослоос урьдчилан сэргийлэх ангиллын сургалтын хөтөлбөрийг батлан хүргүүлсэний дагуу сумдын орон тооны бус штаб, мэргэжлийн анги, иргэд, оюутан сурагчдын ангиллаар 04-р сарын 16-наас 2

ажлын хэсгийг 16 сумдад ажиллуулж мэргэжлийн анги болон иргэдэд 16 цагийн сургалт зохион байгуулсан.

04-р сарын 06-08-ны өдрүүдэд 16 сумын Засаг дарга, тамгын газрын дарга нийт 32 хүнд ОБЕГ-тай хамтран “Гамшгаас хамгаалах арга хэмжээ” сэдэвт удирдах ажилтны сургалтыг хийж сумдын гамшгаас хамгаалах төлөвлөгөө, түүний дотор газар хөдлөлийн аюулаас хамгаалах чиглэлээр сургалт хийж, төлөвлөгөөг тодотгууллаа.

Мөн Дэлхийн зөн ОУБ-тай “Олон нийтэд тулгуурласан гамшгийн эрсдлийг бууруулах” хөтөлбөрийн сургалтыг аймгийн бүх сумдад хийхээр төлөвлөн Булган сумын 1, 6-р багийн 57 хүнд газар хөдлөлтийн чиглэлээр сургалт хийгдлээ.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь/**

4.71.2.Сумдыг объектын болон ой, хээрийн түймэр унтраах багаж зэвсэглэмжтэй болгох. **/2013-2016/**

Энэ онд 13 суманд объектын болон ой, хээрийн гал түймрийг унтраах зориулалттай мотопомп, хоолой хошуу авахаар хөрөнгийг шийдвэрлэн 10-р сарын 7-ны өдөр 11 суманд мотопомп иж бүрдлийн хамт, гал унтраах багаж зэвсэглэмж ДЗОУБ-аас хөрөнгийн дэмжлэг үзүүлж 10 суманд объектын галын гар багаж, хөдөлмөр хамгааллын хувцасыг өгч бэлэн байдлыг хангууллаа. Сумдад ой, хээрийн түймэр унтраах гар багажийг бүрдүүлэх ажлыг зохион байгуулж сумдын Засаг дарга нарт гамшгаас хамгаалах улсын хяналтын байцаагч заавал биелүүлэх албан шаардлага өгч 2013 оны Засгийн газрын 106-р тогтоолд заагдсан нормативыг ой, хээрийн түймэр гардаг сум бүрт хангуулах ажлыг зохион байгуулж байна.

Аймгийн Байгаль орчны газрын шугамаар аймгийн ИТХ-д ой, хээрийн түймэр унтраах зориулалтын тусгай тоноглолтой тракторийг шийдүүлэхээр төлөвлөөд байна.

**/ Тухайн жил 85 хувь /
/Өссөн дүнгээр 20 хувь/**

4.71.3.Сумдын гамшгаас хамгаалах удирдлага штаб, мэргэжлийн ангийн бие бүрэлдэхүүнийг чадавхижуулах зорилгоор жил бүр 1-2 суманд гамшгаас хамгаалах, команд штабын сургуулийг зохион байгуулж явуулах. **/2013-2016/**

Энэ жил сумдын мэргэжлийн ангиудыг шинэ дүрэмд нийцүүлэн шинэчлэн байгуулж, шинэчилсэн гамшгаас хамгаалах төлөвлөгөөг сургуулилтаар шалган аймгийн хэмжээнд гамшгаас хамгаалах иж бүрэн сургуулийг Булган сумтай хамтран зохион байгуулж 98.8 хувьтай дүгнэгдлээ.

Сургуулийн бэлтгэл ажлын хүрээнд аймгийн 12 алба, 16 сумдын удирдлага штаб, мэргэжлийн ангийн чадавхийг дээшлүүлэх арга хэмжээг авч 2 алын хэсгийг гарган сургалт, дадлагыг 1 удаа зохион байгуулж хийгдлээ.

*/Тухайн жил 98 хувь /
/Өссөн дүнгээр 24 хувь/*

4.71.4. Аврагч нарын ажил үүрэг гүйцэтгэх нөхцлийг сайжруулах зорилгоор аврах салбарын байрыг ашиглалтанд оруулах. **/2013/**

Эрэн хайх, аврах салбарын барилгыг аж ахуйн аргаар барьж энэ оны 7-р сард ашиглалтанд оруулахаар төлөвлөн ажиллаж, энэ оны 8-р сард ашиглалтанд хүлээлгэн өглөө.

*/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 100 хувь /*

4.71.5. Сэрэмжлүүлэг мэдээ хүргэж байх зорилгоор сумдыг дуут дохиотой болгох. **/2013-2016/**

Бүх сумдыг дуут дохиотой болгох зорилгоор үнийн санал танилцуулгыг хүргүүлж үйл ажиллагааны төлөвлөгөө гэрээнд тусган энэ чиглэлээр албан шаардлага хүргүүлэн хэрэгжилтийг дүгнэн ажиллахад Хутаг-Өндөр, Орхон, Бугат сум болон Булган сум 1 ширхэгийг шинээр авч суурьлуулаад байна.

*/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /*

Зорилт 4.72 Гадаад харилцааг эдийн засагжуулах, хил залгаа, уламжлалт харилцаатай болон шинээр хөрш орнуудтай харилцаа тогтоож найрсаг харилцааг үргэлжлүүлж, харилцан ашигтай түншлэлийг бататган бэхжүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Уламжлалт харилцаа өргөжиж, гадаад харилцаа эдийн засагжиж, нутгийн зөвлөлүүдийн хамтын ажиллагаа өргөжсөн байна

Оросын Холбооны Улстай

4.72.1. Тэшиг сумын Бага-Илэнхийн боомтыг байнгын ажиллагаатай болгох талаар санал боловсруулж, шийдвэрлүүлэх. **/2013-2016/**

Аймгийн Засаг дарга ОХУ-ын Буриад улсын Засгийн газрын нэгдүгээр орлогч дарга С.В.Телинтэй уулзаж, Бага Илэнх-Айнек голын хилийн боомтыг нээх, байнгын ажиллагаатай болгох талаар санал тавив. Уг боомтыг байнгын ажиллагаатай болгох талаар Гадаад харилцааны Яаманд санал хүргүүлээд байна.

*/Тухайн жилд 50.0 хувь/
/Өссөн дүнгээр 12.5 хувь/*

4.72.2. Тэшиг сумын Бага-Илэнхийн боомтоор мал, мах, түүхий эд гаргах **/2013-2016/**

Бага Илэнх-Айнек голын хилийн боомт нээгдэх асуудал шийдэгдээгүй тул хүлээгдэж байна. Аймгийн зүгээс шалтгаалах бүх зүйлийг хийж гүйцэтгэсэн болно.

*/Тухайн жилд 50.0 хувь/
/Өссөн дүнгээр 12.5 хувь/*

4.72.3. Байгаль нуур-Хөвсгөл чиглэлийн маршрут гарган аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх /2013-2014/

ОХУ-ын Буриад улсад аймгийн төлөөлөгчид айлчлахдаа аялал жуулчлал хөгжүүлэх асуудлыг тавиад байна.

*/Тухайн жилд 25 хувь/
/Өссөн дүнгээр 8.0 хувь*

4.72.4. Хилийн бүс нутагт ой хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлж, гэрээ байгуулж ажиллах. /2013-2016/

Хилийн цэргийн отрядтай хилийн бүсэд ой хээрийн түймрээс сэргийлэх чиглэлээр гэрээ байгуулан ажиллаж байгаа ба үүний дүнд 1 удаагийн ойн түймрийг бага талбайд илрүүлэн унтраасан байна. ОХУ-ын Закамень раойнтой байгуулах гэрээний төсөлд тусгаад байна.

*/Тухайн жилд 80.0 хувь/
/Өссөн дүнгээр 20.5 хувь/*

Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улстай

4.72.5. Мал аж ахуйн чиглэлээр хамтран ажиллах /2013-2016/

БНХАУ-ын Ху Нань мужийн И Яан хоттой хамтран ажиллах бэлтгэл хөтөлбөрийн баримт бичигт аймгийн Засаг дарга, тус хотын дарга нар гарын үсэг зурлаа. Манай аймаг болон тус хотын хооронд хамтран ажиллах хэлэлцээр байгуулж үйлдвэрлэл, хүнсний бүтээгдэхүүн боловсруулах салбарт хамтран ажиллахаар төлөвлөөд байна. мөн ӨМӨЗО-ны Улаанхад хоттой мал аж ахуйн талаар хамтран ажиллаж харилцаагаа өргөжүүлэхээр санал тавиад байна.

*/Тухайн жилд 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/*

4.72.6. Хүлэмжийн нарийн ногоо тарих арга ажиллагаанд иргэдийг сургах./2013-2016/

БНХАУ-ын Ху Нань мужийн И Яан хоттой хамтран ажиллах үйл ажиллагааны нэгэн чиглэл нь мэргэжлийн сургалт байхаар төлөвлөөд байгаа юм. Боловсролын салбар болон мэргэжлийн ажилтан бэлтгэх, харилцан солилцох суралцуулах талаар хамтран ажиллахаар хэлэлцээр байгууллаа.

*/Тухайн жилд 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/*

Бүгд Найрамдах Солонгос Улстай

Дэгү хотын Дунгү дүүрэгтэй

4.72.7. Газар тариалан, нийгмийн салбарт хамтран ажиллах. /2013-2016/

БНСУ-ын Дегү хотын Дун-Гү дүүрэгт аймгийн төлөөлөгчид айлчилж, газар тариалан, эрүүл мэндийн салбарт хамтран ажиллаж байсан уламжлалаа улам өргөжүүлэх санал тавьлаа. Эрүүл мэндийн салбарын чиглэлээр эмнэлгийн ажилтнуудын харилцан солилцож, оношлогоо үйлчилгээ хийдэг харилцааг

үргэлжлүүлж байна. Газар тариалангийн чиглэлээр хамтран ажиллахаар санал тавьж, тус дүүргийн “Насан туршдаа сурцгаая” өдөрлөгт аймгийн төлөөлөгчид оролцлоо. Хөдөө аж ахуй, газар тариаланг эрчимжүүлэх чиглэлийн сургалтад хамрагдлаа.

*/Тухайн жилд 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/*

4.72.8. Фермерийн аж ахуйг хөгжүүлэхэд хамтран ажиллах. /2013-2016/

БНСУ-ын Дегү хотын Дун-Гу дүүрэгтай хамтран ажиллахдаа хүнсний ногоо, хүлэмжийн аж ахуй хөгжүүлэх, бизнесийн харилцааг өргөжүүлэх санал тавьлаа. Орхон, Сэлэнгэ сум, Хялганат тосгонд фермер, хүлэмжийн аж ахуй хөгжүүлэхээр төлөвлөөд байна.

*/Тухайн жилд 50.0 хувь/
/Өссөн дүнгээр 12.5 хувь/*

/БНСУ-ын Кёнсаннам мужтай/

4.72.9. Байгаль орчины салбарт хамтран ажиллах /2013-2016/

Кенснам аймагтай харилцах харилцааг үргэлжлүүлж Баяннуур суманд ногоон төгөл тарих, тус сумын иргэдэд чацаргана ургуулах арга ажиллагааг зааж нутгийн иргэдийг түр ажлын байраар хангаж ажиллаж байна. Ногоон төглийн ургалт 98 хувьтай байна. БНСУ-ын Кёнсаннам мужийн төлөөлөгчид манай аймагт айлчилж хамтран ажиллах санал тавиад байна.

*/Тухайн жилд 50.0 хувь/
/Өссөн дүнгээр 12.5 хувь/*

4.72.10. Баяннуур суманд бий болгож буй ногоон төгөлийг иргэдийн дэмжлэгтэйгээр өргөтгөх /2013-2016/

Баяннуур сумын ногоон төгөлд энэ оны хавар 10000 ширхэг суулгац тарьж өргөжүүлэн, нутгийн иргэдийг түр ажлын байраар хангалаа. Хайлаас 2300 ширхэг, гүйлс 7150 ширхэг, чацаргана, үхрийн нүд 550 ширхэгийг суулгаад байна. Жил бүр уг төглийг өргөтгөх ажил хийгдэж байна.

*/Тухайн жилд 50.0 хувь/
/Өссөн дүнгээр 12.5 хувь/*

Япон Улстай

4.72.11. Нүүрсний олборлолт буюу далд уурхайн аюулгүй ажиллагааны чиглэлээр Засгийн газрын дэмжлэгтэйгээр иргэдийг үнэ төлбөргүй дадлагжуулах, сургах ажлыг эхлүүлэх. /2013-2016/

Бичил уурхай” төслийн хүрээнд аймгийн хөдөлмөрийн хэлтсийн хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуй хариуцсан мэргэжилтэн сургалтад оролцлоо.

*/Тухайн жилд 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/*

4.72.12. Иргэдэд хүлэмжийн аж ахуй бий болгох сургалтыг хийлгэх. /2013-2016/

НҮБ-ын хүнс, хөдөө аж ахуйг хөгжүүлэх сангийн “Өвлийн хүлэмж” төслийн шугмаар аймгийн ХАА-н МСҮТ-ийн багш БНХАУ-ын Хөх хотод туршлага судаллаа. Мөн сургуульд НҮБ-ын мэргэжилтэн, Монголын Хүлэмжийн холбооны удирдлага хамтран сургалт зохион байгууллаа.

***/Тухайн жилд 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/***

4.72.13. Бизнесийн салбарт харилцан ажиллахыг дэмжинэ./2013-2016/

Япон улсын Кюширо хоттой хамтын ажиллаж, аялал жуулчлалыг хөгжүүлж байна.

***/Тухайн жилд 50.0 хувь/
/Өссөн дүнгээр 12.5 хувь/***

4.72.14. Бугат суманд нутгийн иргэдэд түшиглэсэн аялал жуулчлалыг хөгжүүлнэ. /2013-2016/

Тус суманд жуулчдын сонирхлыг татах малчдын ахуй амьдрал, уламжлалт мэдлэг, соёл иргэншилтэй танилцах зэрэг арга хэмжээнүүдийг зохион байгуулж, аялал жуулчлалын брэнд үйлчилгээг бий болгох, байгалийн унаган төрхийг алдагдуулахгүйгээр байгаль орчинд ээлтэй “Эко тур” аялалыг хөгжүүлэх чиглэлээр Япон, Монголын Засгийн газар хоорондын гэрээ, хэлэлцээр хэрэгжиж байна. Уг төслийн 4 дүгээр шатны төлөвлөгөөт ажил явагдаж байна.

***Тухайн жилд 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/***

4.72.15. Хог хаягдлын менежментийг сайжруулах чиглэлээр хамтран ажиллах асуудлыг судлах./2013-2016/

Дахин холбоо барьж хамтын ажиллагааны асуудлыг хэлэлцэхээр хүлээгдэж байна.

/Хугацаа болоогүй/

Уламжлалт болон бусад улстай

4.72.16. Бизнес, соёл, спорт, аялал жуулчлал, боловсрол, эрүүл мэнд, хөдөө аж ахуй, хүмүүнлэгийн салбарт хамтран ажиллах./2013-2016/

Уламжлалт харилцаат Украин улсын Киев мужийн Белое Церковь районтой хамтын ажиллагаагаа өргөжүүлэхээр санал тавьлаа. Ялангуяа газар тариалан, хөдөө аж ахуйн чиглэлээр хамтран ажиллах санал санаачлага гаргаад байна.

***/Тухайн жилд 50.0 хувь/
/Өссөн дүнгээр 12.5 хувь/***

4.72.17. Аймагт хэрэгжиж байгаа олон улсын төсөл хөтөлбөрүүдийн уялдаа холбоо, үр дүнг сайжруулах./2013-2016/

Аймагт хэрэгжиж байгаа төсөл хөтөлбөрүүдийн уялдаа холбоог сайжруулах үүднээс ОУБ, ТББ-ын төлөөллийг тогмол хүлээн авч уулздаг бөгөөд байр орон сууц

болон албаны зориулалт бүхийн барилга барих газрын зөвшөөрөл зэрэг аймгаас шалтгаалах асуудлыг шийдэж өгч байна.

*/Тухайн жилд 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /*

Бусад аймаг, нийслэлтэй

4.72.18. Орхон аймагтай хамтран ажиллах гэрээ байгуулж ажиллах. */2013-2016/*
Орхон аймагтай хамтран ажиллах гэрээг байгууллаа. Гэрээний хавсралтад 13 чиглэлээр хэрэгжүүлэх ажлыг тусгалаа.

*/Тухайн жилд 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/*

4.72.19. Улаанбаатар хотын зарим дүүргүүд, бусад аймагтай хамтран ажиллах гэрээ байгуулж ажиллах.*/2013-2016/*

Дархан-Уул, Төв, Сэлэнгэ, Орхон, Архангай, Хөвсгөл аймгийн ИТХ, ЗДТГ-тай хамтран ажиллаж жил бүр спортын тэмцээн зохион байгуулж байна. мөн аймгийн Засаг дарга, зарим бодлого хариуцсан мэргэжилтнүүдийн хамт Архангай, Өвөрхангай, Баянхонгор аймгийн төрийн байгууллагын үйл ажиллагаа, бүтээн байгуулалтын ажилтай танилцаж, туршлага судаллаа.

*/Тухайн жилд 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /*

4.72.20. Бусад аймаг хотуудад оршин суух нутгийн иргэдийн зөвлөлүүдтэй хамтран ажиллах.*/2013-2016/*

Аймгийн нутгийн зөвлөлийн уулзалтыг хийхээр төлөвлөж байна. Бүрэгхангай, Дашинчилэн, Сайхан, Рашаант зэрэг сум нийслэл болон бусад хотуудад суух нутгийн иргэдийн уулзалтыг зохион байгуулаад байна.

*/Тухайн жилд 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /*

Хууль дээдлэн, гэмт хэргийн гаралтыг бууруулан хүн бүр эрх тэгш, аюулгүй амар тайван орчинд амьдрах нөхцөл, боломжийг бүрдүүлж ажиллана.

Зорилт: 4.73 Хууль зүйн үйлчилгээний чанар хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ
Хүрэх үр дүн: Иргэдэд хууль зүйн тусламж үйлчилгээг авах боломж нэмэгдэн, хүний эрхийн шаардлага стандарт хангагдана.

4.73.1: Иргэдийн эрх зүйн боловсролыг дээшлүүлэх хөтөлбөрийг боловсруулж хэрэгжүүлэх */2013-2016/*

Иргэдийн эрх зүйн боловсролыг дээшлүүлэх зорилгоор “Иргэдийн эрх зүйн боловсрол” хөтөлбөрийг аймгийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын тэргүүлэгчдийн 2013 оны 83 дугаар тогтоолоор батлуулсан. 2014 оны 01 сараас эхлэн хэрэгжинэ.

*/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /*

4.73.2: Хууль зүйн анхан шатны зөвлөгөө үйлчилгээг үнэ төлбөргүй үзүүлж, төлбөрийн чавдаргүй иргэдэд үнэ төлбөргүй өмгөөллийн үйлчилгээ үзүүлэх **/2013-2016/**

Энэ оны эхний 11 сарын байдлаар эрүүгийн анхан шатны 20, давж заалдах шатны 5, иргэний анхан шатны 6, давж заалдах болон хяналтын шатны 1 хэрэгт тус тус төлбөрийн чадваргүй иргэнд өмгөөлөгчөөр оролцож, иргэн, аж ахуй нэгж, байгууллагаас эрх зүйн зөвлөгөө авах хүсэлт гаргасны дагуу нийт 123 удаа үнэ төлбөргүй хууль зүйн анхан шатны зөвлөгөө өгч, өргөдөл нэхэмжлэл, гомдол бичихэд туслалцаа үзүүлэн ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

4.73.3: Сум бүрт “Эрх зүйн хөтөч”-ийн сургагч багшаар бэлтгэнэ. **/2013-2016/**

аймгийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын тэргүүлэгчдийн 2013 оны 83 дугаар тогтоолоор “Иргэдийн эрх зүйн боловсрол” хөтөлбөрийг батлуулсан бөгөөд уг хөтөлбөрийг сумдад хэрэгжүүлэх албан тушаалтан нь эрх зүйн хөтөч байхаар тогтоосон бөгөөд хөтөлбөр 2014 оны 01 сараас эхлэн хэрэгжинэ.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

4.73.4. “Эрх зүйн хөтөч”-өөр дамжуулан сумдад хууль зүйн мэдээлэл, туслалцаа, сургалт, сурталчилгааны ажлыг зохион байгуулах **/2013-2016/**

аймгийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын тэргүүлэгчдийн 2013 оны 83 дугаар тогтоолоор “Иргэдийн эрх зүйн боловсрол” хөтөлбөрийг батлуулсан бөгөөд уг хөтөлбөрийг сумдад хэрэгжүүлэх албан тушаалтан нь эрх зүйн хөтөч байхаар тогтоосон бөгөөд хөтөлбөр 2014 оны 01 сараас эхлэн хэрэгжинэ.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

4.73.5 “Нэг иргэн-нэг бүртгэл” зарчмын хүрээнд Иргэний бүртгэлийн зөрчлийг бүрэн арилгана **/2013-2016/**

2012 оны 04 сараас хүн амын улсын бүртгэлийн онлайн системийг ашиглаж эхэлсэн бөгөөд иргэний бүртгэлийн зөрчил бүрэн арилсан. Засгийн газраас 0-18 насны хүүхдийн бүртгэлийн зөрчлийг илрүүлэн засах ажил хийгдэж байна. Аймгийн хэмжээнд 1448 хүхэд бүртгэлийн зөрчилтэй гарсаны улсын бүртгэлийн байгууллагаас шалтгаалах 1035 зөрчлийг арилгаад байна.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь /**

4.73.6: Малчин өрхийг жижиг дунд үйлдвэрлэгчээр бүртгэх ажлыг үе шаттай зохион байгуулах. **/2013-2016/**

Малчин өрхийг ЖДҮ-ээр бүртгэх үйл ажиллагаа удаашралтай явагдаж байгаа. Шалтгаан нь Татвар төлөгдсөн, НДШ төлөгдсөн байх шаардлага тавигдсан байсантай холбоотой. 2013 оны 06 сард УБЕГ-аас ирүүлсэн чиглэлээр Татвар төлсөн байх шаардлагыг хүчингүй болгосон. Одоогийн байдлаар 79 малчин өрх бүртгэгдсэн.

/Тухайн жил 10 хувь /

4.73.7: Хууль хяналтын байгууллагуудын үйл ажиллагааны талаархи нээлттэй хэлэлцүүлгүүдийг зохион байгуулна. **/2013-2016/**

Хууль зүйн сайдын албан даалгаврын дагуу Булган аймаг дахь хууль хяналтын байгууллагуудын удирдлагууд 14 хоног дутам хамтарсан уулзалт зохион байгуулахаар болсон. Үүний дагуу 2013 онд 9 удаагийн хуралдаан зохион байгуулж хуулийн байгууллагын хамтын ажиллагаагаа сайжруулах зорилго бүхий үйл ажиллагааны төлөвлөгөө батлан гаргаж, 2013 онд зохион байгуулах уулзалтын хуваарь, Гэмт хэргийн тухай хуулийн төслийн хэлэлцүүлгийг хэрхэн зохион байгуулах болон хуулийн байгууллагын хоорондын уялдаа холбоо зэрэг асуудлаар хэлэлцэж ажиллалаа.

Мөн 2013 оны 03 дугаар сард Хангал суманд Сэлэнгэ, Бугат, Хангал сум, Хялганат тосгоны иргэд төрийн албан хаагчдыг хамруулсан “Шүүх эрх мэдлийн шинэчлэл” нээлттэй хэлүүлцүүлгийг зохион байгуулж хуулийн байгууллагуудын төлөөлөл оролцсон арга хэмжээг зохион байгуулсан. Жил бүр “Үндсэн хуулийн өдөр” болон “Хүний эрхийн өдрөөр хуулийн байгууллагууд хамтран нээлттэй хаалганы өдрийг зохион байгуулж хэвшсэн. Шүүх, Прокурор, Цагдаагийн хэлтэс, Шүүхийн шинжилгээний алба, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх албыг хамруулсан зөвлөгөөнийг жил бүр зохион байгуулан ажиллаж байна.

Энэ оны 09 сард сайхан сумын Хунт багт Орхон, Дархан-Уул, Хөвсгөл, Сэлэнгэ, Баянхонгор, Төв аймгийн удирдлагууд болон цагдаагийн албан хаагч, Цагдаагийн ерөнхий газар болон Булган аймгийн сумын Засаг дарга, ИТХ-ын дарга, хил залгаа аймгийн Сумдын удирдлагуудыг нийт 200 хүнийг хамруулсан зөвлөгөөнийг зохион байгуулсан. 10 дугаар сард Орхон аймагт Хууль зүйн яам, Цагдаагийн ерөнхий газар, төвийн бүсийн 8 аймгийн хуулийн байгууллагуудын төлөөлөл оролцсон хэлэлцүүлэгт 25 хүний төлөөлөгч оролцуулсан.

Хууль зүйн хэлтэс, Шүүх, прокурор, ШШГА, Шүүх шинжилгээний алба, Мэргэжлийн хяналтын газар зэрэг хууль хяналтын байгууллагатай хамтран “Гэмт хэрэггүй Булган” зөвлөгөөнийг зохион явуулж, Хэв журмын тасгийн дарга “Хүүхдээс үйлдэж буй гэмт хэрэг, зөрчил, түүний шалтгаан нөхцөл” сэдвээр мэдээлэл хийж, зөвлөгөөнөөс уриалга гаргаж, хэрэгжүүлж ажиллахаар болсон.

/Тухайн жил 90 хувь /

/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь /

4.73.8: Хууль хяналтын байгууллагуудын үйлчилгээний чанар, ил тод байдал, хүртээмжийг хэрэглэгчийн үнэлгээгээр үнэлж дүгнүүлнэ. **/2013-2016/**

Хуулийн байгууллагын хамтын ажиллагааг сайжруулах зорилготой жил бүр уламжлал болгон батлан гаргадаг үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг байгууллагуудаас санал авч нэгтгэн аймгийн Засаг дарга, Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын даргаар батлуулан бүх байгууллагуудад хүргүүлэн ажиллаж байна. Мөн Хууль зүйн сайдын албан даалгаврын дагуу 14 хоног дутам хууль сахиулах байгууллагын удирдлагууд уулзалт зохион байгуулж байгууллагуудын дунд тулгамдаж буй асуудлын талаар хэлэлцэж үр дүнг тооцон ажиллаж байна.

Цагдаагийн хэлтсээс 2013 оны эхний хагас жилд ЦЕГ-ын даргын 2008 оны 125 тоот тушаалыг хэрэгжүүлэх зорилгоор Булган, Рашаант, Гурванбулаг, Дашинчилэн, Баяннуур, Хишиг-өндөр, Могод сумдад иргэд олон нийтэд шуурхай хүртээмжтэй ажил үйлчилгээг үзүүлэх, санал хүсэлтийг нь хүлээн авч шийдвэрлэх, хэлтсийн үйл ажиллагааг сурталчилах зорилгоор “Олон нийт цагдаагийн хамтын ажиллагаа” сэдэвт “Нээлттэй өдөр”-ийг зохион явуулж нийт 1086 иргэнийг хамруулан холбогдох төрийн байгууллага, албан тушаалтнуудтай хамтран уулзалт зохион явуулж, иргэдийн санаа бодлыг сонсож, Цагдаагийн байгууллагаас зохион явуулж хэрэгжүүлж байгаа ажил, цаашдын бодлого чиглэлийн талаар мөн хууль эрх зүйн чиглэлээр иргэдэд мэдээлэл хийсэн. Дээрхи арга хэмжээний явцад иргэдээс санал асуулгын хуудсаар болон амаар 317 санал, хүсэлтийг хүлээн авч 67-г нь газар дээр нь хариу өгч бусад санал, хүсэлтийг үйл ажиллагаанд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ авч ажилласан байна.

Аймгийн Прокурорын газрын хууль хяналтын байгууллагуудын дунд зохион байгуулсан “Гэмт хэрэггүй булган” зөвлөгөөнд аймгийн Хууль хяналтын байгууллагууд оролцон өөрсдийн байгууллагын онцлогтой холбоотой илтгэлүүдийг хэлэлцүүлсэн. Мөн үйл ажиллагаагаа иргэдэд нээлттэй болгох зорилгоор Олон нийттэй харилцах албанаас эрхлэн гаргадаг “Шинэ булган” мэдээллийн хуудас, “Булганы мэдээ” сонинуудад мэдээлэл байршуулахаас гадна аймгийн www.bulgan.gov.mn сайт болон аймгийн Шүүхийн www.bulgan.court.gov.mn, Прокурорын газрын www.bulganpro.mn, Цагдаагийн газрын www.bulgan.police.gov.mn сайтуудыг нээн, өөрсдийн үйл ажиллагааны талаар мэдээ, мэдээллийг тогтмол шинэчлэн ажиллаж байна.

Мөн хэрэглэгчдээс үнэлгээ авах зорилгоор Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх албаны даргын 2013 оны А/32 тоот тушаал, Цагдаагийн газар, Улсын бүртгэлийн хэлтсийн дарга нарын шийдвэрээр үнэлгээний маягт бэлтгэн иргэдээс нээлттэй хаалганы өдөрлөг болон байгууллага дээр тогтмол үнэлгээ аван, гарсан санал, шүүмжлэлийн дагуу тодорхой ажлуудыг зохион байгуулан ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь/**

4.73.9: Төрийн архив, албан хэрэг хөтлөлтийн үйл ажиллагаанд мэдээллийн технологи нэвтрүүлж, архив, албан хэрэг хөтлөлтийн стандартыг чанд мөрдөж иргэдэд шуурхай үйлчилнэ. **/2013-2016/**

Хөтөлбөрийн хүрээнд нийт 54 хөмрөгийн 2351 баримтанд иж бүрэн нягтлан шалгалт хийсэн. 1815 баримтын 146786 хуудсыг скайнерт оруулсан. Скайнердсан эдгээр баримтуудыг potoshop программ дээр засварлаж ашиглалтын хувь үйлдэж байна. 1424 иргэнд лавлагаа, тодорхойлолт олгож, 1198 иргэнд хуулбарын лавлагаа олгосон.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь /**

4.73.10: Гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн, эсхүл өртөх магадлалтай хохирогч хүүхэд болон бусад этгээдийг тодорхой хугацаагаар байрлуулах байр, хууль зүйн болон эрүүл мэнд, сэтгэл зүйн тусламж үйлчилгээ үзүүлэх боломжийг бүрдүүлэх **/2013-2016/**

Гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн хохирогчдыг байрлуулах байрны асуудал болон сэтгэл зүйн туслалцаа үзүүлэх асуудлыг судлаж байна. Хууль зүйн туслалцааг аймгийн Эрх зүйн туслалцааны төв, эрүүл мэндийн тусламжийг аймгийн Эрүүл мэндийн газар болон сумын Эрүүл мэндийн төвүүд үйлчилгээ үзүүлэн ажиллаж байна.

Цагдаагийн байгууллагаар үйлчлүүлж байгаа иргэдэд аймгийн ЗДТГ байрлах “Эрхзүйн туслалцааны төв”-ийн үйл ажиллагааг сурталчилж, хөдөлмөрийн чадваргүй иргэн багийн Засаг даргын тодорхойлолт, иргэний үнэмлэхний хамт ирж өмгөөлөгч авах боломжтой болохыг зөвлөж, хаяг, утасны дугаарыг хэвлэн тарааж, мөн хэлтсийн гадна байрлах LED самбараар тогтмол явуулсан.

Гэр бүлийн хүчирхийллийн ойлголт хор уршгийн талаар санамж 250ш олшруулан багийн хэсгийн ахлагчдаар иргэдэд тараах арга хэмжээг зохион байгуулан ажиллалаа.

Хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч нарт гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн хохирогчтой хэрхэн харилцах талаар зөвлөмжийг бэлтгэн тарааж, гэр бүлийн хүчирхийллийн талаар алба хаагчдад сургалтын цагаар мэдээлэл хийсэн.

“Шинэ Булган ирээдүй төв” төрийн бус байгууллага, “Эрүүл идэвхитэй амьдрал” клуб нь долоо хоног бүрийн мягмар, пүрэв гарагт архи согтууруулах ундааны зүйл хэтрүүлэн хэрэглэж гудамж талбайд биеэ авч явах чадваргүй болтлоо согтсон, олон нийтийн газар бусдын амгалан тайван байдал алдагдуулсан, ахуйн хүрээнд архидан согтуурч танхайрсан, согтуугаар тээврийн хэрэгсэл жолоодсон зөрчлийн улмаас эрүүлжүүлэгдсэн, баривчлагдсан хүмүүст Хүн байхын учир, гэр бүлийн хүчирхийлэл, эрүүл орчин зэрэг сэдвээр сургалт явуулсан бөгөөд давхардсан тоогоор нийт 94 хүн хамрагдсан. Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх, түүнээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулахаар байгуулагдсан “Шинэ Булган ирээдүй төв” төрийн бус байгууллагатай хамтран ажиллах боломжтойгоо илэрхийлэн, хамгаалах байрны стандарт, гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй холбоотой хууль эрх зүйн актыг хамтран судалж, цаашид хэрхэн хамтран ажиллах талаар чиглэлээ тодорхойлсон. Эрүүл мэндийн газар, Боловсрол соёлын газартай хамтран ЕБС-ийн бага, дунд ангийн 542 хүүхдийг хамруулан Гэр бүлийн хүчирхийллийн талаар сургалт явуулж, хэрэв гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн тохиолдолд хэнд ямар, утсаар хандаж болох талаар зөвлөмж өгч ажиллалаа. Мөн бага ангийн багш нарт 60 ш санамжийг тараан өгсөн.

Булган аймгийн т^о ää äэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж байгаа “Хүчирхийллийн эсрэг төв” ТББ-ийг аймгийн Цагдаагийн газрын холбогдох тасаг, албадуудтай холбоотой ажиллаж байна. ì °í 7 õî í î äèéí õóããòààí ä ýðççëæçëýããñýí áíëíí áýð áçëäýý òçãø ççð ò°ðççëñí èé óèì ààñ ýðççëæçëýããñýí, ø ççã-èéí çàðèèðàì æààð áàðèá-èàããñàí õçì ççæã÷ íàðò àé óóèçàæ ò ýäýí ä ñýò äýè çàñàð, õóóèý ýðç ççéí ÷èæýýýýð ñòðããèèò ùã ò í ãð ì í è ýãóóèæ õýãø ýýã ààéí à.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь /**

áàéáóóëëàãààð 76.479.000 ò °ãð°áí èé °ðò °ãò ýé àæëúí çóðàã, ò °ñ°áèéã ãàðãóóëæ áýéò áýé àæëúã òáí ãàñàí. Õàããààãèéí ãàçðúí íáíí àø èãèàããàæ áàéãàà ñóðãàèò úí ò àí òèí ùã àéí ãèéí ò °áèéã öýí àð ò àèã öýí àèò úí èàí áðèéí öýí àèò úí ò °á áàéðààð зориулалтыг өөрчлөн тендерт шалгарсан “Тэргэл Тех” ХХК засварын ажлыг үдэжжэһýí íü öàããààãèéí ãàçðúí àéàà òàãã- íàð áí èíí èðãýã, áàéáóóëëàããà àæëàà ñóðò àè-èàð ñóðãàèò úí ò àí òèí ãýé áí èæ çí ðèóéàèò úí áóñ ñííðò çààèáí ä çéè àæëëãããããã ýáóóëæ áàéí à. Õàããààãèéí ãàçðúí áí èíí ñííðò çààèúí ãããí à íð-èí ã 2014 ííä óéñúí ò °ñáèéí ò°ð°íã° íðóóéàèò ààð èæ áýðýí çàñààðèóóéàòààð ÕÃÃ-ò àé ò í òèðí èöí æ ø èéãñýí. Èéí ä Õàããààãèéí ãàçðúí ñííðò çààèúí çí ðèóéàèò úí ò °ð-è°í í °ðèéí ò°ò °éá°ðò ò óñããããñàí ñóðãàèò úí áí èíí èðãýã í èíí í èéò èéí ò àí òèí áàðèò 76.479.000 ò °ãð°áí èé ò°ð°í ãèéã àéí ãèéí 2014 ííú í ðíí í óò ãèéí ò °ñ°àò ò óñããí °ã-, ø èéãýððýó ò àèààð àéí ãèéí Çàñãã ààðããã ñàí àèúí ã öçðãççéñýí .

**/Тухайн жил 30 хувь /
/Өссөн дүнгээр 10 хувь/**

Зорилт: 4.74 Хууль хяналтын байгууллагуудын үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлнэ
Хүрэх үр дүн: Хуулийн байгууллагын ажилтан, албан хаагчид ажиллах нөхцөлөөр бүрэн хангагдана.

4.74.1:Шүүх эрх мэдлийн болон хуулийн байгууллагуудын хэвийн үйл ажиллагаа явуулахад дэмжлэг үзүүлэх **/2013-2016/**

Хуулийн байгууллагуудын үйл ажиллагааг хэвийн явуулах тэдгээрийн уялдаа холбоог сайжруулах зорилгоор 14 хоног дутам хууль хяналтын байгууллагуудын уулзалтыг зохион байгуулан ажиллаж байна. Мөн хуулийн байгууллагуудыг үйл ажиллагаагаа явуулахад нэн шаардлагатай байгаа техник хэрэгслийн судалгааг гаргаж байна. Энэ онд Гэмт хэрэг зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, цагдаагийн байгууллагын ажлыг хөнгөвчилж, сэжигтнийг олж тогтоох, баривчлах ажиллагааг хөнгөвчлөх үүднээс Булган сумыг 600 гаруй сая төгрөгөөр камержуулахаар болж тендер зохион байгуулагдаж, гүйцэтгэгчтэй гэрээ байгуулаад байна. Сумын хэсгийн төлөөлөгчдийн согтуурал шалгадаг драйгераар бүрэн хангасан. Могод суманд цагдаагийн кобан байрыг байруулахаар тендер зохион байгуулаад байна.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь/**

4.74.2: Улсын бүртгэлийн хэлтэс, ШШГА-г конторын барилгатай болгох **/2013-2016/**

Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх аёááí ú èíí ò í ðúã Хууль зүйí яáí áààç Áýéðèéí ááí èí ú ò °ñлийн дэмжлэгтэйгээр барьж 9 сард байрны нээлтээ хийн, тус байгууллага шинэ байрандаа ороод байна. Улсын бүртгэлийн хэлтсийг албаны контортой болгох зорилгоор холбогдох газруудад хүсэлт хүргүүлээд байна. Тус хэлтсийн контор барих газрын зөвшөөрлийг авч, газар эзэмших гэрээг байгуулан эзэмших гэрчилгээг авсан

4.74.6: Цагдаагийн хэлтсийн ажилчдын орон сууц барих газрын асуудлыг шийдвэрлэх /2013-2016/

Алба хаагчдын нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэх зорилгоор “Түмэн Алт” ХХК-тай гэрээ байгуулан 6 ааабад 30 аеёуи орон сууц барих ажлыг холбогдох зөвшөөрлийг авсны үндсэн дээр аадеёаи аеёуи эхлүүлээд байна. Уг орон сууц нь Цагдаагийн алба хаагчдад 1 метр квадрат нь 850 мянган төгрөг байхаар тооцож 2013.12.31 дуусгах хатуу гэрээтэйгээр баригдаж байна. Аймгийн ИТХ-ийн 2013 оны 07 сарын 17-ний өдрийн 4 дүгээр хуралдаанаар ажилчдын 30 айлын орон сууцнаас тус аймгийн цагдаагийн газарт томилогдон ажиллах цагдаагийн алба хаагчдын нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэх зорилгоор 93 сая төгрөгний өртөг бүхий 2 айлын 2 өрөө орон сууцны өртөгийн асуудлыг шийдвэрлэж байна. И ои аадеёаи аеёуи - Огй ии - Аёо ООЕ-о ае ои оёди ёоии иу ии аиьи аюуд оа аадеёааан 3 одоо иди иоооуи аеааи ааа ии о оёо даи аабаад аюуу оёеаюуа ааеи а.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 100 хувь/**

4.74.7: Цагдаагийн хэлтсийн алба хаагчдыг зөөврийн компьютер, дагалдах техник хэрэгсэлтэй болоход дэмжих /2013-2016/

2012 оны Төсвийн зардлын хэмнэлтээс Цагдаагийн хэлтсийн ариун цэврийн өрөөнд 7,568,8 мянган төгрөгний иж бүрэн засвар хийж, орчин үеийн шийдлээр тохижуулан ашиглалтанд оруулсан. Алба хаагчдын ажиллах нөхцөл бололцоогоор хангаж Хэв журмын тасагт 3 үйлдэлтэй принтер 1ш, Мөрдөн байцаах тасагт иж бүрэн компьютер 3ш, гурван үйлдэлтэй принтер 1ш, Эрүүгийн цагдаагийн тасагт зөөврийн компьютер 2ш, цаас устгагч 1ш, Хэрэг бүртгэх тасагт иж бүрэн бичгийн ширээ 1ш, Захиргаа аж ахуйн албанд өнгөт принтер 1ш, зургийн аппарат 1ш, видео камер 1ш, бичиг хэрэг архивлахад цахилгаан цаас үдэгч 1ш, сантехникийн зайлшгүй хэрэгцээтэй утасгүй цахилгаан дрель, цохилтод дрель, сангийн резва татагч, алба хаагчдын сургалтын танхимд 43 инчийн ЛСД телевиз 1ш, зөөврийн өсгөгч фүлт 1ш нийт 7,054,000 төгрөгийг Аймгийн төрийн сан, ЦЕГ-ын Санхүү ар талын газарт хүсэлт тавьснаар шийдвэрлүүлэн аагаи байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

4.74.8: Хуулийн байгууллагын албан хаагчдыг 1000 айлын орон сууц хөтөлбөрт хамруулахад дэмжих. /2013-2016/

Хуулийн байгууллагын албан хаагчдын нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэх зорилгоор аймгаас газрын асуудлыг нь шийдвэрлэж Цагдаагийн албан хаагчдад зориулан “Түмэн Алт” ХХК-тай гэрээ байгуулан 6 ааабад 30 аеёуи орон сууц барих ажлыг холбогдох зөвшөөрлийг авсны үндсэн дээр аадеёаи аеёуи эхлүүлээд байна. Уг орон сууц нь Цагдаагийн алба хаагчдад 1 метр квадрат нь 850 мянган төгрөг байхаар тооцож 2013.12.31 дуусгах хатуу гэрээтэйгээр баригдаж байна. Аймгийн ИТХ-ийн 2013 оны 07 сарын 17-ний өдрийн 4 дүгээр хуралдаанаар ажилчдын 30 айлын орон сууцнаас тус аймгийн цагдаагийн газарт томилогдон ажиллах цагдаагийн алба хаагчдын нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэх зорилгоор 93 сая төгрөгний өртөг бүхий 2 айлын 2 өрөө орон сууцны өртөгийн асуудлыг

áàéääà 6 үөò í ù äóí ä ääöèí äýì ò öýðýá çéëäýö , í ðáí ö, àì èà öí ðèí ö áàéääèä öçðäýöáçé áàéö, °°ðò °° èò äýö èò äýé ò °ðççéýö, í èéäýì ä ýðäýæ í ðí öí ä í ù áýéäýö -èèäýéýýð àðäà ççéí ç° äè°èèéí гишүүдээр 7 хоногт 2 удаа сургалт, нөлөөллийн ажил хийж байна.

Бэ үаéýäñýàèéä í èéäýì ò ýé í ù í éðò óóèäö, °°ðèéí äýì áóðóóääà öòàì ñàðèàí ойлгуулах, хэрэгцээтэй мэдээллээр хангах зорилгоор орон нутгийн төрийн бус байгууллагуудтай хамтран ажиллаж байгаагийн зэрэгцээ телевизор үзэх, сонин, öýäéýé óí ø èò í °öö°è áí èí èöí í äí í ð öàí ääæáàéí à. Бèò í óóäú í äóí ä ääýð , ñèí èü í çáýð ø àò àð, äààì , ñàäñ, ò áí í èñí ù ò ýì öýýí çí ðèí í áàéäóóèæ ø ääí àæ öðàì ø óóèñàí . Аймгийн Дашчойнхорлон хийдийн лам хуврагуудаар Монголын уламжлалт сар шинийн баярыг тохиолдуулан ном хуруулж тухайн жилийн заслыг хийлгэн хаì ò ðàí àæèèäñàí .

Öí í áçðò äýèèéí áàéöäää-ààð àæ àðóéí öýñäèéí үөò í óóäú ä 7 öí í í äèéí Áàääà, Пүрэв гарагт албаны “G mobil”-ü í 98647739 äöääàðú í óò ñààð àð äýð, ò °ð°è ñàääà ò àé í ù ýðèöèæýèò í óóäú í ñýò äýé ççéä ýáðýá í °è°è°è ççççéýí àæèèäæáàéí à.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь/**

Зорилт: 4:75 “Архигүй Булган” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аюулгүй амгалан орчин бүрдүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Гэмт хэрэг, зөрчил буурч, амар тайван орчин бүрдэнэ

4.75.1: “Архигүй Булган” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, архи, тамхигүй орчин бүрдүүлсэн сум, байгууллага иргэдийг урамшуулж, “Эрүүл идэвхитэй амьдралын клуб”-ыг сумдад байгуулахыг дэмжинэ. /2013-2016/

Монгол улсын Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр, Аймгийн Засаг даргын үйл ажиллагааны “Шинэ Булган” хөтөлбөрийн хүрээнд “Архигүй Булган” хөтөлбөр батлагдаж, 2013 оны 3 дугаар сарын 15-ны өдөр нээлтийн арга хэмжээ зохион байгуулагдлаа. Нээлтийн арга хэмжээний үеэр Тамхи архины шалтгаант эмгэг судлалын төвийн тэргүүн Ж.Цогтсугар, Эрүүл мэнд шинжлэх ухааны их сургуулийн багш, доктор Д.Оюунсүрэн нар шийдвэр гаргах түвшний 70 гаруй хүмүүсийг хамруулсан сургалтыг зохион байгууллаа. Мөн сумдын Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын дарга, Засаг дарга, хэлтэс, агентлагын дарга, хүүхэд залуучууд нийт 200 гаруй хүмүүст “Эрүүл идэвхтэй амьдралын үндэс” лекц уншиж, бүх нийтээр дагаж мөрдөх “Уриалга”-ыг хэлэлцэн батлаж, сум байгууллагуудад аялах “Аялах дэвтэр”-ийг гардуулан өглөө. Сум байгууллагуудад аялаж буй аялах дэвтэр 6 сарын 18-ны байдлаар 7 агентлаг, 5 суманд аялаж байна.

Архигүй Булган хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх ажлын хэсэг аймгийн Засаг даргын захирамжаар батлагдаж, 5 удаагийн ээлжит хуралдаанаа хийж архины хамаарал бүхий иргэдэд сэтгэл заслын эмчилгээ, арга зүйн сургалтыг чанарын өндөр түвшинд, тодорхой давтамжтайгаар явуулах тухай хэлэлцэж, эмчилгээ сургалтын төсвийг аймгийн Засаг даргын зөвлөлийн хурлаар хэлэлцүүлэн батлуулж, аймгийн Нэгдсэн эмнэлгийн Наркологийн тасагт явагдах эмчилгээгээ эхлүүлж 2 ээлжийн хүмүүсийг

хамруулсан, мөн Сайхан Монгол Урсгал төрийн бус байгууллагатай хамтран ажиллах гэрээ байгуулсны дагуу Баян-Агт, сайхан, Хутаг-Өндөр, Хишиг-Өндөр, Бүрэгхангай, Рашаант, Гурванбулаг сумдад сургалтаа амжилттай зохион байгууллаа.

Архидан согтуурсны улмаас зөрчил гарган Эрүүлжүүлэн баривчлах байранд хүргэгдэн ирсэн болон баривчлагдсан, архины хамааралтай давхардсан тоогоор 49 хүнийг “Эрүүл идэвхитэй амьдрал” төрийн бус байгууллагатай хамтран Хүн байхын учир, Архины хор уршиг, үр дагаварын талаар сургалт явуулсан. “Архигүй Булган” хөтөлбөрийн хүрээнд аймгийн Хууль зүйн хэлтэс, Эрүүл мэндийн газар, “Эрүүл идэвхитэй амьдрал” клубтэй хамтран Сайхан суманд 58 иргэнийг хамруулан архи, согтууруулах ундааны хэрэглээ, согтуураагаар үйлдэгдэж буй гэмт хэрэг, зөрчил, халдварт бус өвчин, “Хүн байхын учир” зэрэг сэдвүүдээр сургалт сурталчилгаа зохион явууллаа. “Архигүй Булган”-ыг цогцлоон хөгжүүлэхэд хувь нэмэр оруулж, хамт олноо уриалан архи, согтууруулах ундааны хэрэглээнээс татгалзаж, баяр ёслол тэмдэглэлт арга хэмжээг архигүйгээр тэмдэглэн өнгөрүүлдэг Дэлхийн зөн ОУБ-ын БНХХ, Нийгмийн халамж үйлчилгээний хэлтэс, Хас банкны салбар, Эрүүл мэндийн газрын хамт олонд нийгэмдээ эрүүл сэтгэлгээ, эрүүл ухаан, эрүүл орчныг дээдэлсэн хүн төлөвшүүлж байгаад баяр хүргэж Цагдаагийн хэлтсийн зүгээс ТАЛАРХАЛ-ыг гардуулан өглөө.

Хөтөлбөрийг эрчимжүүлэх зорилгоор аймгийн Засаг даргын албан даалгавар гарч, сум байгууллагуудад хүргүүлэн, хэрэгжилтэнд хяналт тавин ажиллаж байна.

“Сайхан Монгол урсгал” төрийн бус байгууллага, аймгийн Цагдаагийн газартай хамтран “Архигүй Булган” хөтөлбөрийн эрчимжүүлэлтийг эрчимжүүлэх зорилгоор сумдын ажилтан, нийгмийн ажилтан нарын дунд “Эрүүл зан үйл идэвхтэй амьдрал” сургалт, “Архигүй Булган” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх аргачилсан зөвлөмжийн талаарх сургалтыг 2 хоногийн хугацаатай аймгийн төвд зохион байгуулсан. Гэр бүл, хамт олонд архидалтгүй орчинг бий болгоход чиглэгдсэн ухуулга, сурталчилгааны ажлыг зохион байгуулах чиглэлээр Улаанбаатар хотын “Архидалт мансуурлын эсрэг ассоциаци”-тай хамтран иргэдийн дунд “Эрүүл идэвхтэй амьдрал” сэдэвт сургалтыг зохион байгуулсан. Булган аймгийн хэмжээнд үйл ажиллагаа “Эрүүл идэвхтэй амьдрал” клуб нь аймгийн хэмжээнд Хангал, Хялганат сумдад өөрийн салбар клубээ нээж, нийт сумдаар явж эрх зүйн сургалт, сурталчилгааг зохион байгуулсан байна.

**Тухайн жил 100 хувь /
Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

4.75.2: Архи, согтууруулах ундаа худалдах түүгээр үйлчлэх, тамхи худалдан борлуулах тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчдийн үйл ажиллагааг жил бүр аттестатчилж, стандартын шаардлага хангуулна **/2013-2016/**

Аймгийн Хууль зүйн хэлтэс, Булган сумын ЗДТГ, “Сайхан монгол урсгал” төрийн бус байгууллагатай хамтран “SM” телевиз, “Сайхан монгол аялгуу” FM радиогоор шууд нэвтрүүлэг хийж, Архигүй Булган хөтөлбөрийн нээлтийн арга хэмжээ, Тамхины хяналтын тухай хуулиар иргэдэд мэдээлэл хийж, иргэдийн сонирхсон асуултанд хариулт өгч ажилласан. Аттестатчилалыг Аймгийн Засаг даргын 2013 оны 06 дугаар сарын 03-ны өдрийн а/127 тоот захирамжаар томилогдсон ажлын хэсэг Булган суманд 06-р сарын 18-наас 23, сумдуудад 09 дүгээр сарын 14, 10 дугаар

модон бүтээгдэхүүнээр барьсан 3 хашаа өвөлжөө буюу нийт 91 сая 994 мянган төгрөгний хөрөнгийг хураан авч битүүмжилэн эрүүгийн хэргийн хамт шийдвэрлэсэн.

Мөн өвлийн цагт осол гэмтэл гархад голчлон нөлөөлж байдаг мотоциклийн хөдөлгөөнийг журамлах зорилгоор захирамжаар “Мотоциклийн хөдөлгөөнийг түр хугацаагаар хорилох тухай” шийдвэр гарган ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

4.75.4: Цагдаа олон нийтийн хамтын ажиллагаа хөтөлбөрт суурилсан “Бүх нийтийн оролцоотой-Амар тайван Булганчууд” хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх **/2013-2016/**

Монгол Улсын Их хурлаас батлан гаргасан “Олон нийт-Орлоогчийн бэлтгэл үйлчилгээ”-ийн төлөвлөгөөнийг иргэдийн төлөөлөгчдийн хуралдаанаар батлан гаргасан “Бүх нийтийн оролцоотой “Амар тайван Булганчууд” хөтөлбөрийг бүрдүүлэх чиглэлээр хийж гүйцэтгэх ажлын төлөвлөгөө гарган хэрэгжилтэнд нь хяналт тавин ажиллаж байна. “Олон нийт- цагдаагийн хамтын ажиллагаа” хөтөлбөрийн хүрээнд гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлын хүрээнд иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэх зорилгоор Хөдөлмөрийн хэлтэстэй хамтран “Цэвэр аюулгүй орчин” төслөөр Булган сумын 6 багт 12 хүнийг урамшилт эргүүлээр ажиллуулж, хариуцсан баг дээр долоо хоногт гурван удаа 15 цагийн эргүүлийн үүрэг гүйцэтгэж, иргэдэд мэдээ, мэдээлэл өгөх, архи, согтууруулах ундаагаар үйлчилдэг цэгүүдэд хяналт тавих, багийн иргэдээс амаар болон бичгээр санал хүсэлтийг нь авч холбогдох албан тушаалтанд өгөх зэргээр ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь/**

Зорилт: 4.76 Хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах, шударга өрсөлдөөнийг дэмжих арга хэмжээг төрийн бус байгууллага, иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Аймгийн хэмжээнд хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах тогтолцоо бүрдэж, шударга бус өрсөлдөөнд тавих хяналтыг бүрдүүлсэн байна.

4.76.1: Хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах дэд хөтөлбөрийг боловсруулж хэрэгжүүлэх. **/2013-2016/**

Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх ажлын төлөвлөгөөг боловсруулах санал асуулгыг иргэдээс авч байна.

**/Тухайн жил 30 хувь /
/Өссөн дүнгээр 10 хувь/**

4.76.2: Шударга өрсөлдөөн, хэрэглэгчийн эрхийн талаархи зөрчлийн мэдээллийг хүлээн авах, хууль эрх зүйн болон стандартын хэрэгжилтийн талаар зөвлөмж, дэмжлэг үзүүлэх **/2013-2016/**

Иргэдийн оролцооны сургалтыг бүх шатанд зохион байгуулахаар зорилгоор “Иргэдийн эрх зүйн боловсрол” хөтөлбөрийг боловсруулан аймгийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын тэргүүлэгчдийн 2013 оны 83 дугаар тогтоолоор батлагдсан. Хөтөлбөр 2014 оноос хэрэгжиж эхлэнэ. Мөн шууд ардчиллыг хөгжүүлэх зорилгоор аймаг, сум бүрт Иргэний танхим байгуулан, аймгийн Засаг даргын дэргэд Олон нийт, иргэдтэй харилцах албыг байгуулан иргэний танхим хариуцсан ажилтанг томилон ажиллаж байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

ТАВ. ЭРХ ЧӨЛӨӨТЭЙ, АРДЧИЛСАН ЗАСАГЛАЛТАЙ БУЛГАНЧУУД

Ил тод нээлттэй тунгалаг, хариуцлагатай, хяналттай, хүнд сурталгүй, авлигаас ангид төрийн үйлчилгээг төлөвшүүлнэ.

Зорилт: 5.79 Төрийн үйлчилгээг “Нэг цонх”-ны зарчимд шилжүүлнэ

Хүрэх үр дүн: Төрийн үйлчилгээг нэг цэгээс хөнгөн шүүрхай чирээдэлгүй хүргэнэ

5.79.1 Төрийн байгууллагуудаас иргэд хувийн хэвшилд үзүүлэх үйлчилгээг “Нэг цонх, нэг цэгийн” зарчимд шилжүүлэх арга хэмжээ авч үйл ажиллагааг нь жигдрүүлнэ./2013-2016/

Иргэдэд үзүүлэх төрийн үйлчилгээний арга хэлбэрийг боловсронгуй болгох чиглэлээр аймаг, сумын Засаг даргын Тамгын газар болон агентлагууд жил улирлын төлөвлөгөөндөө тусган зохион байгуулалтын арга хэмжээ авч байна. Баяннуур, Дашинчилэн, Булган сум, Бугат, Хутаг-Өндөр Татварын хэлтэс, Хөдөлмөрийн хэлтэс, ШШГАлба “Нэг цонхны үйлчилгээ”-г нэвтрүүлсэн, Могод, Дашинчилэн сум “Угтах үйлчилгээ”-г бий болгосон, Орхон, Сайхан,Тэшиг,Бугат сум нүүдлийн ЗДТГ, гэр цэцэрлэг,хүн эмнэлэгийг хөдөөгийн багт ажиллуулж иргэдэд төрийн үйлчилгээг хүргэдэг зэрэг үйл ажиллагаанууд тогтмолжоод байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /**

5.79.2 Булган сумын “Нэг цонх”-ны үйлчилгээний хүртээмжийг өргөжүүлнэ. /2013-2016/

Булган сумын Нэг цонх”-ны үйлчилгээний хүртээмж өргөжиж ажил нь тогтмолжсон бөгөөд 6 төрлийн үйлчилгээг 2013 оны эхний 11 сарын байдлаар 50710 хүнд үзүүлээд байна.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22 хувь /**

Зорилт: 5.80. Төрийн албаны хүний нөөцийг хөгжүүлж, байгууллагын чадавхийг дээшлүүлнэ.

Хүрэх үр дүн. Төрийн албан хаагчдын мэдлэг үр чадвар хариуцлага, ажиллах нөхцөл сайжирснаар төрийн байгууллагын үйл ажиллагааны үр нөлөө дээшилнэ

5.80.1. Төсвийн шууд захирагч нарыг байгууллагаа хэтийн зорилготой удирдах, стратегийн төлөвлөлтийн чадамжийг дээшлүүлэх ажил зохион байгуулах **/2013-2016/**

Төрийн албаны удирдах албан тушаалтны манлайллыг дээшлүүлэх ажил зохион байгуулж байна. Сумын Засаг даргын Тамгын газрын дарга нарыг Удирдлагын академийн “Нутгийн захиргааны удирдлага, хөгжил” сургалтад суралцууллаа. Төрийн албаны зөвлөлийн зөвшөөрч, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын баталсан төлөвлөгөөний дагуу Удирдлагын академид төрийн албан хаагч болон аймгийн ЗДТГ, ИТХ-ын нарийн бичгийн дарга нарыг “Нутгийн удирдлага манлайлал”, “Төсвийн байгууллагын бүтээмж, гүйцэтгэлийн удирдлага” сургалтад сургалаа.

Төрийн удирдах албан тушаалтны өөрийгөө болон байгууллага хамт олноо хөгжүүлэх санаачлага, байгууллагыг хэтийн зорилготой удирдах чадварыг дээшлүүлэх ажил зохион байгуулж манлайллын түвшинг шалгуур үзүүлэлтээр дүгнэж байна. Энэ онд 6 сум, тосгоны 23 байгууллагын төрийн удирдах албан тушаалтны манлайллыг үнэлж дүгнэв.

***/Тухайн жилд 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/***

5.80.2. Төрийн албан хаагчдын үйл ажиллагааны үр дүн, ажлын гүйцэтгэлийг үнэлдэг орчин үеийн үнэлгээний арга стандартыг нэвтрүүлэх **/2013-2016/**

Төрийн албаны зөвлөлийн төрийн албан хаагчдын үйл ажиллагааны үр дүн, ажлын гүйцэтгэлийг үнэлэх стандартыг хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулж байна. Төрийн удирдах албан тушаалтныг манлайллыг удирдах байгаа хамт олон, төрийн албан хаагчдаар үнэлүүлэх ажлыг аймгийн Засаг даргын баталсан удирдамж, зааврын дагуу хийж эхэллээ.

Төрийн албан хаагчийн үр дүнгийн гэрээ дүгнэх, байгуулах ажлын үр нөлөөг сайжруулах, төрийн албан хаагчдын хариуцлагыг өндөржүүлэхээр байгууллагын дотоод журамд өөрчлөлт оруулах талаар зөвлөмж хүргэж, хяналт тавьж ажиллаж байна.

***/Тухайн жилд 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/***

5.80.3. Төрийн албаны хүний нөөцийн аймгийн бодлогыг боловсруулж хэрэгжүүлэх

Төрийн албаны хүний нөөцийн аймгийн бодлого боловсруулах судалгааны ажил хийлээ. Аймгийн Засаг даргын дэргэдэх агентлагаас аймгийн хэмжээний салбарын ажил мэргэжлийн судалгаа гаргуулан нэгтгэлээ. Аймгийн хэмжээний төрийн болон төсөв, хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгжийн мэргэжлийн боловсон хүчний нөөцийн судалгааг авч нэгтгэж байна. Энэ судалгааг 2014-2018 буюу ирэх 5 жилийн хүний нөөцийн төлөвлөлтийг хийхээр авлаа.

*/Тухайн жилд 90 хувь/
/Өссөн дүнгээр 22,5 хувь/*

5.80.4. Төрийн албан хаагчдыг орон сууцжуулах хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх **/2013-2016/**

Төрийн албан хаагчдыг орон сууцжуулах хөтөлбөрийн төслийг Төрийн албаны тухай хууль, Шинэчилсэн Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр, салбарын Яамны бодлого шийдвэрийг судлан боловсрууллаа. Хөгжлийн бодлогын хэлтэс хэрэгжүүлэх эдийн засгийн нөхцлийг хангах, арга хэмжээ авах, төлөвлөлтийг хийж байна.

Аймгийн хэмжээгээр төрийн албан хаагч 64 орон сууц ашиглалтад оруулж, нийгмийн салбарын төрийн албан хаагчдын орон сууцны газрын асуудлыг шийдвэрлээд байна.

*/Тухайн жилд 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/*

5.80.5 Баян-Агт, Могод, Хутаг-Өндөр, Тэшиг сумын ЗДТГ-ын барилгыг шинээр барих, Баяннуур, Дашинчилэн, Хангал сумын ЗДТГ-ын өргөтгөл барих, Хишиг-Өндөр, Орхон сумын ЗДТГ-ын барилгад их засвар хийх. **/2013-2016/**

Дашинчилэн сумын ЗДТГ-ын өргөтгөлийн барилга 50 хувийн гүйцэтгэлтэй, Орхон сумын Тамгын газрын барилгын засварын ажлын хөрөнгө дутагдаж байгаа учраас засварын ажил эхлээгүй. Бусад сумын ЗДТГ-ын барилгын ажлын засвар ажил зураг төсөв боловсруулалтын шатандаа явж байна.

*/Тухайн жилд 30 хувь/
/Өссөн дүнгээр 10 хувь/*

5.80.6 Төрийн анхан шатны үйлчилгээг иргэдэд хөнгөн шуурхай хүргэх боломж нөхцлийг хангасан жишиг багийг бүх суманд бий болгох. **/2013-2014/**

Сум бүр өөрийн онцлогт тохирсон жишиг багтай болсон.

*/Тухайн жилд 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 100 хувь/*

5.80.7 Баяннуур, Рашаант, Хангал сумын багуудыг төрийн үйлчилгээ явуулах байртай болгох. **/2013-2016/**

Хөдөөгийн багуудыг байртай болгох хөрөнгийн асуудлууд бүрэн шийдэгдээгүй. 2014 оны төсөвт ээлж дараатайгаар тусгахаар төлөвлөж байна.

/Хугацаа болоогүй/

5.80.8 Багийн Засаг дарга нар болон Иргэдийн нийтийн хурлын дарга нарын сургалтыг зохион байгуулах. **/2013-2015/**

Нийт багийн Засаг дарга нарын сургалтыг зохион байгууллаа. Багийн Засаг дарга нарын үйл ажиллагаа, дотоод ажлыг шалган зөвлөх арга хэмжээ авч байна.

/Тухайн жилд 100 хувь/

/Өссөн дүнгээр 25 хувь/

5.80.9 Багийн Засаг дарга, багийн эмч, байгаль хамгаалагч нарыг унаажуулах. **/2013-2016/**

Багийн Засаг дарга, багийн эмч нарыг унаажуулах ажил төлөвлөгдөж байна. Байгаль хамгаалагч нарыг унаажууллаа.

/Тухайн жилд 70 хувь/

/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь/

Зорилт: 5.81 Төрийн ажил үйлчилгээний чанар үр дүнг иргэдийн оролцоотой үнэлэх тогтолцоог бүрдүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Төрийн байгууллагуудын үйл ажиллагааны үр дүнг үнэлэх журмыг өөрчилсөнөөр иргэд, иргэний нийгмийн байгууллагуудын оролцоог хангасан үр дүнд суурилсан хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний тогтолцоо бүрдсэн байна.

5.81.1 Төрийн байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт шинжилгээ, үнэлгээ хийх үйл явцад иргэд, иргэний нийгмийн байгууллагын оролцоог нэмэгдүүлж ажиллах. **2013-2016/**

Аймгийн Засаг даргаас агентлаг, сумдын үйл ажиллагааг үнэлж дүгнэх үйл ажиллагааг эхний улирлаас хийж эхэллээ. Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийхдээ Засгийн газрын 2013 оны 322-р тогтоолыг үндэс болгож байгаа бөгөөд аймгийн хэмжээнд хяналт-шинжилгээ хийхдээ 2013 оны А/477-р захирамжийг баримтлан хийж байна.

/Тухайн жилд 90.0 хувь/

/Өссөн дүнгээр 22 хувь/

5.81.2 Өр дөөл ааеэооёёааооааи ү зёе àæëëàääàì ù çð äçí ã çí ýéýõ æðì ù ã шинэчлэн боловсруулж мөрдөж ажиллах. **/2013-2016/**

Төрийн байгууллагын үйл жиллаганы үр дүнг үнэлэх журмыг 2013 оны 11-р сарын 19-ний а/477 тоот захирамжаар батлан сум байгуулага, агентлагуудад хүргүүлж ажиллалаа.

/Тухайн жилд 100 хувь/

/Өссөн дүнгээр 25 хувь/

5.81.3 Үр дүнд суурилсан хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний арга ажиллагааг төр төсвийн байгууллагуудад нэвтрүүлэх **/2013-2016/**

Монгол улсын Засгийн газраас үйл ажиллагааны үр дүнг тооцох, үр дүнгээр санхүүжүүлэх бодлого баримталж байгааг төр төсвийн газруудад сурталчилж ажиллаад байна. Үйл ажиллагааны хөтөлбөр батлагдснаар сумын Засаг дарга нарт 2

удаа, сумдын Тамгын газрын дарга нарт 2 удаа, Төрийн захиргааны асуудал хариуцсан мэргэжилтнүүдэд нэг удаа тус тус сургалт семинарь өгч ажиллаа. Мөн хөдөө сумдаар ажиллахдаа төр төсвийн байгууллагуудад Үр дүнд суурилж үйл ажиллагаа цаашид төлөвлөх арга ажиллагааны талаар сургалт зөвлөмж өгч байна.

*/Тухайн жилд 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/*

5.81.4 Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний цахим тайлангийн үйл ажиллагааг нэвтрүүлэх **/2013-2016/**

Цахим тайлан авах бэлтгэл болгож улирлын тайлангуудыг электрон болон ABLE програмаар авч байна. Зарим сумдын тамгын газар сүлжээ байхгүйгээс тасалдах үзэгдэл гарч байна. Агентлагуудын тайланг цахим хэлбэрээр авч хэвшиж байна. Цахим хэлбэрээр авахад нэг бэрхшээлтэй зүйл нь цахим гарын үсэг батлагдаагүй тул цаасан хэлбэрээр давхар авч байна.

*/Тухайн жилд 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/*

5.81.5 Хяналт шинжилгээ, үнэлгээний үр дүнг иргэд олон нийтэд хүргэх арга зүйг сайжруулах **/2013-2016/**

Үнэлгээний мөрөөр авч хэрэгжүүлж байгаа арга хэмжээг аймгийн цахим хуудсанд тавих, аймгийн сонинд тавих зэргээр олон нийтэд хүргэж байна. Мөн аймгийн ЗДТГ-аас гаргаж байгаа ШИНЭ БУЛГАН сэтгүүлд тухай бүр мэдээллийг тавиж ажиллалаа.

*/Тухайн жилд 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/*

5.81.6 Аймаг сумын хэмжээнд төрийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн талаарх хэрэглэгчийн үнэлгээг цахим хэлбэрээр авах механизмыг нэвтрүүлэх.**/2013-2016/**

Хэрэглэгчийн үнэлгээний судалгааг нээлттэй хаалганы өдрөөр авсан бөгөөд судалгааны дүнг нэгтгэж байна. Хэрэглэгчийн үнэлгээг цахим хэлбэрээр авах болож бүрдээгүй зарим сумдууд сүлжээ байхгүй шалтгаанаар хойшлогдоод байна.

/Хугацаа болоогүй /

Зорилт: 5.82 Авлига ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлнэ.

Хүрэх үр дүн: Нийтийн албан хаагчдын дунд авлига, ашиг сонирхлын зөрчлийн эрсдэл бүүрна.

5.82.1 Авлигатай тэмцэх, шударга ёсыг хангах арга хэмжээг жил бүр төлөвлөж, хэрэгжилтийг тооцож ажиллах **/2013-2016/**

Аймгийн хэмжээнд бүх шатны төрийн байгууллагууд Авлигатай тэмцэх, шударга ёсыг хангах арга хэмжээний төлөвлөгөөг боловсруулан ажиллаж байна.

Авлигатай тэмцэх газрын ажлын хэсэг 2 удаа Булган аймагт ажиллаж Авлигаас урьдчилан сэргийлэх соён гэгээрүүлэх, хяналт шалгалт, дүнг шинжилгээний

ажлуудыг хийлээ. Тус ажлын хэсгээс төрийн албан хаагчдад 2 удаа, иргэд, ЕБС-ийн сурагчид болон цэцэрлэгийн насны хүүхдүүдэд сургалт соён гэгээрүүлэх ажил хийхээс гадна ном, гарын авлага түгээж, МСҮТ-ын окутнуудад мэдлэг сорих АСТ зохион байгуулж, урамшуулав. Байгууллагуудын Авлигатай тэмцэх, шударга ёсыг хангах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлтийг 12 дугаар сард дүгнэнэ.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь/**

5.82.2: Нийтийн албан хаагчдын нийтийн болон хувийн ашиг сонирхлын мэдүүлэг, ХОМ-ийг журмын дагуу гарган тайлагнах. **/2013-2016/**

Жил бүрийн 1 дүгээр сард албан тушаалтнуудаас хувийн ашиг сонирхол, хөрөнгө орлогын мэдүүлгийг бичгээр гаргуулан авч, нэгтгэн Авлигатай тэмцэх газар хуулийн хугацаанд хүргүүлж байна. Мөн хагас жилээр өөрчлөлт хөдөлгөөний мэдээг хүргүүлэн ажиллаж байна. Энэ онд хувийн ашиг сонирхол болон хөрөнгө орлогын мэдүүлгийг цахимаар гаргадаг болсонтой холбогдуулан албан тушаалтнуудыг цахим мэдүүлэг гаргах ажилд бүрэн хамруулаад байна.

Мөн төрийн албанд шинээр болон өөр ажилд шилжиж байгаа албан хаагчдаар Улсын их хурлын Хууль зүйн байнгын хорооны 2012 оны 05 дугаар тогтоолоор батлагдсан “нийтийн албанд нэр дэвшигчийн хөрөнгө орлогын мэдүүлэг”-ийг гаргуулан авч, Авлигатай тэмцэх газарт хянуулсны дараа томилох эрх бүхий албан тушаалтан томилж хэвшээд байна.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

5.82.3: Авлига, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх сургалт сурталчилгааг зохион байгуулах **/2013-2016/**

Дээрхи хуулиудын хүрээнд 2012 онд 2 удаагийн, 2013 онд 3 удаагийн сургалтыг Авлигатай тэмцэх газартай хамтарч сургалт зохион байгуулсан бөгөөд 2012 онд 9 сум, 2013 онд 7 суманд Аймгийн Засаг даргын захирамжаар батлагдсан “Хуульч лектор клуб” очиж, дээрх хуулиудаар сургалт зохион байгуулаад байна. Түүнчлэн Сум, агентлагууд жил бүр эрх зүйн сургалтын төлөвлөгөө батлан, Авлигын тухай, Нийтийн албанд нийтийн болон хувийн ашиг сонирхлыг зохицуулах, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль, Мэдээллийн ил тод байдал ба мэдээлэл олж авах эрхийн тухай хууль, УИХ-ын Хууль зүйн байнгын хорооны 2012 оны 05 дугаар тогтоол зэрэг эрх зүйн актуудаар ажилтан албан хаагч нартаа сургалт хийн, шаардлагатай тодруулгуудыг Аймгийн ЗДТГ-ын Хууль зүйн хэлтсээс өгөн ажиллаж байна.

Мөн төрийн албанд шинээр болон өөр ажилд шилжиж байгаа албан хаагчдаар Улсын их хурлын Хууль зүйн байнгын хорооны 2012 оны 05 дугаар тогтоолоор батлагдсан “нийтийн албанд нэр дэвшигчийн хөрөнгө орлогын мэдүүлэг”-ийг гаргуулан авч, Авлигатай тэмцэх газарт хянуулах талаар сумын эрх бүхий албан тушаалтнуудад заавар зөвлөгөө өгснөөс гадна. Сумдын Эрх бүхий албан тушаалтнуудад 10 дугаар сард сургалт зохион байгуулан ажиллалаа.

**/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь/**

5.82.4: Авилга ашиг сонирхолыг мэдээлэх 3434 тусгай дугаар ажиллуулах /2013-2016/

Аймгийн Засаг даргын дэргэд Олон нийт иргэдтэй харилцах алба байгуулагдан үйл ажиллагаагаа явуулж байгаа бөгөөд уг алба нь иргэдийн санал хүсэлтийг сонсож, авлига, ашиг сонирхолын мэдээлэл авах зориулалт бүхий 70347034 дугаартай утсыг нээн ажиллуулж байна.

**/Тухайн жил 100 хувь/
/Өссөн дүнгээр 100 хувь/**

Зорилт 5.83. Мэдээллийн эрэлт хэрэгцээг хангахуйц өрсөлдөөнт хэвлэл мэдээллийн салбарыг хөгжүүлнэ.

Хүрэх үр дүн. Мэдээллийн ил тод байдал, хүртээмж сайжирна.

5.83.1 Хувийн хэвшлийн мэдээллийн хэрэгслэлтэй хамтарч ажиллаж, мэдээллийн багтаамж, хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ. /2013-2016/

“Сайхан Монгол Урсгал” ТББ-ын “Сайхан аялгуу FM”-ээр иргэдэд төр захиргааны байгууллагын үйл ажиллагааны талаарх мэдээллийг хүргэж, тус радиогийн “Оюунлаг гарц” нэвтрүүлгээр иргэдийн оролцоотой хэлэлцүүлгүүдийг зохион байгуулан, тэдний санал, хүсэлтийг хүлээн авч, холбогдох хариуг эргэн мэдээлж байна. “Зууны мэдээ”-сонинд 10, “Нийгмийн толь” сонинд 22, МОНЦАМЭ –ийн веб сайтад 80 гаруй удаа аймаг орон нутгийн цаг үеийн мэдээ нийтлүүлсэн. МҮОНРТ-ийн орон нутаг дахь төлөөлөгчөөр дамжуулан мэдээлэл түгээх ажлуудыг хийж байна.

**/Тухайн жил 80,0 хувь /
/Өссөн дүнгээр 20 хувь /**

5.83.2 Сум бүр теле студитэй болж “Тамгын газраас ярьж байна” нэвтрүүлгийг тогтмол явуулж хэвшүүлнэ. /2013-2016/

“Баян-Агт ТҮ”, “Бугат ТҮ”, “Гурванбулаг ТҮ”, “Сэлэнгэ” ТҮ, “Дашинчилэн ТҮ” Рашаант сумын “Сансар ТҮ”, Орхон сумын “Орхоны долгио” ТҮ, Сайхан сумын “С-1” ТҮ, “Хишиг- Өндөр” TV зэрэг теле студи ажиллан, “Тамгын газраас ярьж байна” нэвтрүүлгийг тогтмол явуулж, иргэдэд цаг үеийн мэдээ мэдээллийг хүргэх ажил хэвшээд байна.

**/Тухайн жил 80,0 хувь /
/Өссөн дүнгээр 20 хувь /**

5.83.3 Булганы мэдээ сонинд сар тутам “Нутгийн захиргааны ажил үйлчилгээ” гэсэн нүүр гаргаж, улирал тутам “Танд илгээх мэдээлэл” товхимол гаргаж үйл ажиллагаагаа олон нийтэд мэдээлж байх ажлыг хэвшүүлнэ. /2013-2016/

Аймгийн Засаг даргын дэргэдэх Иргэд олон нийттэй харилцах алба 2013 оны 7 сараас эхлэн 14 хоног тутмын “Шинэ Булган” төрийн мэдээллээр аймгийн Засаг даргын мөрийн хөтөлбөрийн дагуу хийгдэж байгаа ажлууд болон, нутгийн захиргааны байгууллагуудын ажил үйлчилгээ цаг үеийн мэдээ мэдээллийг иргэдэд хүргэх ажил

хэвшиж байна. “Шинэ Булган” төрийн мэдээллийг өнөөдрийн байдлаар 9 дугаарыг бэлтгэн гаргаж, аймгийн 25000 гаруй иргэдэд хүргэсэн байна.

**/Тухайн жил 80,0 хувь /
/Өссөн дүнгээр 20 хувь /**

5.83.4 Төрийн захиргааны байгууллагуудыг үйл ажиллагаагаа сурталчилж , мэдээллэдэг цахим мэдээллийн самбартай болгох **/2013-2014/**

Төрийн захиргааны байгууллагууд ил тод байдлыг хангах шалгуур үзүүлэлтүүдийн дагуу байгууллагын эрхэм зорилго, тэргүүлэх чиглэл, болон байгууллагын үйл ажиллагаанд дагаж мөрдөж байгаа хууль тогтоомж, дүрэм журам, заавар, төр засгийн бодлого шийдвэртэй холбогдсон мэдээ мэдээллийг “мэдээлэх самбар”, орон нутгийн телевиз, LCD, LED дэлгэц буюу цахим мэдээллийн самбараар иргэдэд мэдээллээ хүргэж хэвшээд байна.

**/Тухайн жил 70,0 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь /**

Зорилт: 5.84. Цахим засаглал хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.

Хүрэх үр дүн. Төрийн байгууллагын үйл ажиллагааны ил тод нээлттэй байдал хангагдаж, иргэд үнэн зөв, цаг үеийн мэдээлэл олж авах боломж нэмэгдэнэ.

5.84.1 Төрийн байгууллагын бүхий л үйл ажиллагаанд, цахим үйлчилгээг өргөн ашиглах замаар төрийн үйлчилгээг иргэдэд шуурхай нээлттэй хүргэнэ. **/2013-2016/**

“Иргэдийн мэдээлэл авах эрхийг нэмэгдүүлж, Монголд ил тод байдал, шударга ёсыг хөхүүлэн дэмжих нь” төсөл хөтөлбөрийн хүрээнд “Глоб интернэшнл” төрийн бус байгууллага, НҮБ-ын санхүүжилтээр Бугат, Орхон суманд сумын веб сайт, мобигетэр буюу мессежээр иргэд үнэн зөв ,цаг үеийн мэдээлэл олж авах боломжийг бүрдүүлсэн.

Сэлэнгэ, Хангал, Хялганат, Сайхан, Хишиг- Өндөр, Баян-Агт, Тэшиг, Могод зэрэг сумдад төрийн албан хаагчдыг бүрэн компьютержуулах, айл өрх, төрийн байгууллагуудыг интернэтэд холбох, шилэн кабель тавигдах бэлтгэл ажлууд хийгдсэн.

Зарим агентлаг, сумд цахим үйлчилгээг өргөнөөр ашиглан төрийн үйлчилгээг иргэдэд шуурхай нээлттэй хүргэж байна.

**/Тухайн жил 70,0 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь /
/**

5.84.2 Нутгийн захиргааны байгууллага бүр “Иргэдээ сонсьё” сарын ажлыг жилд 2- оос доошгүй удаа зохион байгуулж ажлаа тайлагнадаг арга хэлбэрийг хэвшил болгоно. **/2013-2016/**

Аймгийн Засаг дарга “Шинэ Булган” хөтөлбөр 100 хоногт” хөрөнгө оруулалт, бүтээн байгуулалтын чиглэлээр хийсэн ажлаа ард иргэддээ тайлагналаа. Мөн аймаг сумдын төрийн захиргааны байгууллагууд хөтөлбөрийн хүрээнд хийсэн ажлаа тайлагнаж, иргэдийн санал хүсэлтийг хүлээн авч, бодлого шийдвэртээ тусган ажиллаж байна. Аймгийн төр, захиргааны байгууллагуудын “Нээлттэй хаалганы өдөрлөг”-ийг 2013 оны 10 сарын 14-18 ны өдрүүдэд хийж, ажлын хэсэг томилогдон, зохион байгуулах ажлын төлөвлөгөө гарган, тодорхой ажлуудыг бүтээлч, шинэлэг арга хэлбэрээр зохион байгуулж, иргэдэд хүрч ажиллалаа. Сумдууд хөдөөгийн багууд дээрээ “Нээлттэй хаалганы өдөр”-ийг зохион байгуулсан. Нутгийн захиргааны байгууллага бүр Иргэдээ сонсож, ажлаа тайлагнадаг арга хэлбэрийг хэвшүүлээд байна.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22 хувь /**

5.84.3 Сум агентлаг бүр ВЭБ хуудастай болж өөрийн үйл ажиллагаа, гаргасан шийдвэрийнхээ талаарх мэдээллийг тогтмол байршуулж ,баяжуулж байна. **/2013-2016/**

Аймгийн албан ёсны веб сайт *bulgan.gov.mn*-д сум, агентлаг бүр эвб хуудастай болж, байгууллагынхаа цаг үеийн мэдээ мэдээллийг байршуулан, баяжилт шинэчлэл хийж байна. Аймгийн эвб хуудас ажиллуулах журмын хэрэгжилтэд сар бүр хяналт тавин ажиллаж байна. Баян-Агт, Бугат, Тэшиг, Могод, Хангал, Хишиг-Өндөр сумд, Мэргэжлийн хяналтын газар, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх алба, зэрэг агентлагууд веб хуудсанд мэдээлэл байршуулан, баяжилт шинэчлэл хийх тал дээр хангалтгүй ажиллаж байна. Аймгийн нэгдсэн эвб сайтад өнгөрсөн 7 сараас 10 сарыг хүртэл 400 гаруй мэдээ мэдээлэл нийтлэгдсэн байна.

**/Тухайн жил 80 хувь /
/Өссөн дүнгээр 20 хувь /**

5.84.4 Байгууллага бүр иргэдийн өргөдөл хүсэлтийг хүлээн авах, хяналт тавих, шийдвэрлэлтийн байдлыг мэдээлдэг цахим хаяг, хуудастай болно. **/2013-2014/**

Сэлэнгэ, Бугат, Аймгийн Засаг даргын Тамгын газар, Эрүүл мэндийн гзар, Татварын хэлтэс цахим хуудастай болж, иргэдийн санал хүсэлтийг цахимаар хүлээн авч, шийдвэрлэх ажлыг зохион байгуулан, шийдвэрлэлтийн байдлыг байршуулж мэдээллэж байна.

Иргэдээс төрийн байгууллага албан тушаалтанд ирүүлсэн өргөдлийн шийдвэрлэлтийн дүн мэдээг ЗГХЭГ, аймгийн нэгдсэн сайт *Bulgan. Gov. mn*-д улирал бүр тогтмол мэдээлж, “Шинэ Булган” мэдээллийн хуудсын 2 дугаарт нийтлүүлээ.

“Иргэдийн мэдээлэл авах эрхийг нэмэгдүүлж, Монголд ил тод байдал, шударга ёсыг хөхиүлэн дэмжих нь” төсөл хөтөлбөрийн хүрээнд “Глоб интернэшнл” төрийн бус байгууллага, НҮБ-ын санхүүжилтээр Бугат, Орхон суманд сумын веб сайт,

мобигетэр буюу мессежээр иргэдийн өргөдөл хүсэлтийг хүлээн авч, шийдвэрлэлтийг мэдээллэж байна.

**/Тухайн жил 70 хувь /
/Өссөн дүнгээр 17,5 хувь /**

Аймаг сумын хурал, захиргааны байгууллагын шийдвэр гаргах үйл явц, төрийн үйлчилгээний чанар хүртээмжийн ил тод байдал, түүнд иргэд тэгш оролцох боломжийг хангаж тунгалагжуулна.

Зорилт: 5.85. Шууд ардчиллыг бэхжүүлж, иргэддээ нээлттэй, иргэдийн оролцоотой асуудлаа, шийддэг байх эрх зүйн орчинг бий болгож, сумын дүрэмтэй болгоно.

Хүрэх үр дүн. Орон нутгийн засаглал дахь иргэдийн оролцоо нэмэгдэнэ

5.85.1 Сум бүрийг өөрийн дүрэмтэй болгоно. **/2013-2016/**

Сумын үлгэрчилсэн дүрмийг гаргаж, батлуулан бүх сумдад хүргүүлсэн. Сумдаас Булган, Дашинчилэн, Баян-Агт сумын ИТХ-аараа хэлэлцүүлж батлуулан сумын өөрийн гэсэн дүрэмтэй болсон.

**/Тухайн жил 50 хувь /
/Өссөн дүнгээр 12,5 хувь /**

5.85.2 Орон нутгийн аливаа асуудлыг шийдвэрлэхэд иргэдийн оролцоог хангах аргуудыг нэвтрүүлж хэвшүүлнэ. **/2013-2016/**

Аймгийн засаг даргын дэргэдэх Иргэд олон нийттэй харилцах алба Иргэдийг хүлээж авах төвийг нээн ажиллуулж иргэдэд үйлчилж байна. Үйлчлүүлж байгаа иргэд аймгийн удирдлагуудтай уулзахад урьдчилан цаг авч, хаа хаанаа хүндрэл чирэгдэлгүй ажиллаж байна. 7034-7034 дугаарын нээлттэй утсанд иргэдийн санал хүсэлт, өргөдөл гомдлыг ажлын 5 өдрийн өглөөний 9:00-18:00 цагийн хооронд хүлээн авч, цаг тухайд аймгийн удирдлагад танилцуулж, холбогдох арга хэмжээг аван, тодорхой ажлуудыг зохион байгуулан ажиллаж байна. Мөн хэлэлцүүлэгт иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлж, гарч байгаа бодлого шийдвэрт иргэдийн санаа бодлыг тусган ажиллаж байна. Аймгийн хэмжээнд ОНХС-ийн хөрөнгөөр хийгдэх төсөл, хөтөлбөр арга хэмжээний талаар хэлэлцүүлгийг зохион байгуулж, иргэдээс санал авч эрэмбэлсэн.

**/Тухайн жил 90 хувь /
/Өссөн дүнгээр 22 хувь /**

5.85.3 Нийтийн зар мэдээний журамтай болох **/2013/**

Нийтийн зар мэдээний үлгэрчилсэн журам боловсруулж сумдад хүргүүлэх гэж байна. Бүрэгхангай сум ИТХ-ын тэргүүлэгчдийн хурлаар “Нийтийн зар мэдээний журам”-ыг батлуулсан. Санхүүгийн ил тод байдлын самбар, бусад албадад шинээр самбар байршуулж мэдээ мэдээллийг байнга шинэчилж ард иргэдэд хүргэж байна.

/Тухайн жил 30 хувь /

5.85.4 Орон нутгийн хөгжлийн асуудлаар шийдвэр гаргахын өмнө “Иргэний танхим”-аар дамжуулан хэлэлцүүлэх, хэрэгжилтийн үр дүнд үнэлгээ өгөх, хяналт тавих ажиллагаанд иргэд, иргэний нийгмийн байгууллагуудыг оролцуулах төлөвлөгөө гаргаж ажиллах./2013-2016/

2013 онд Иргэний танхимаар 49 төлөвлөгөөт хэлэлцүүлэг байгаагаас одоогийн байдлаар 15 хэлэлцүүлгийг амжилттай зохион байгуулж, давхардсан тоогоор нийт 600- аад иргэдийн санал хүсэлтийг хүлээн авч, бодлого шийдвэртээ тусган ажиллаж байна. Мөн хэлэлцүүлгийн төлөвлөгөөг боловсруулахад иргэний нийгмийн байгууллагуудын санал бодлыг тусгаж, ажилласан. Дээрх зохион байгуулсан хэлэлцүүлэгт давхардсан тоогоор 10 гаруй нийгмийн байгууллагын төлөөлөгчид оролцлоо.

/Тухайн жил 100 хувь /
/Өссөн дүнгээр 25 хувь /

Зорилт: 5.86. Аймаг сумын хурал, захиргааны байгууллага болон иргэний нийгмийн байгууллагын үр ашигтай түншлэлийг хөгжүүлнэ.

Хүрэх үр дүн: Орон нутгийн хөгжлийн талаарх асуудлыг шийдвэрлэхэд иргэд, ИНБ-ын идэвх оролцоо нэмэгдэнэ

5.86.1 Иргэний нийгмийн байгууллагуудтай хамтран ажиллах хөтөлбөр боловсруулан хэрэгжүүлнэ./2013-2016/

Аймгийн Засаг даргын дэргэд Иргэд олон нийттэй харилцах албыг 2013 оны 4 сард байгуулж “Иргэний танхимаар” 2013 онд нийт 49 хэлэлцүүлэг хийхээр төлөвлөж, Төрийн бус байгууллага, иргэний нийгмийн байгууллагуудтай хамтран 15 хэлэлцүүлэг хийсэн. “Архигүй Булган хөтөлбөр”-ийн хүрээнд Сайхан Монгол Урсгал төрийн бус байгууллагатай хамтран ажиллах гэрээ байгуулсны дагуу энэ чиглэлээр Баян-агт, Сайхан, Хутаг-Өндөр сумдад сургалт зохион байгуулсан.

/Тухайн жил 25 хувь /
/Өссөн дүнгээр 15 хувь /

5.86.2 ТББ, хувийн хэвшлийнхнээр гүйцэтгүүлж болох төрийн байгууллагын зарим чиг үүргийн үлгэрчилсэн жагсаалтыг боловсронгуй болгон хэрэгжүүлж, шилдэг туршлагыг нэвтрүүлнэ./2013-2016/

ТББ, хувийн хэвшлийнхэнээр гүйцэтгүүлж болох төрийн байгууллагын зарим чиг үүргийн жагсаалтыг гарган ажиллаж байна. 2013 онд аймгийн Засаг дарга, Хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах нийгэмлэгтэй хамтран ажиллах гэрээний төсөл боловсруулан аймгийн Засаг даргын зөвлөлийн хурлаар хэлэлцүүлсэн боловч Хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах нийгэмлэгт шаардагдах хөрөнгийн асуудлаас шалтгаалж энэ ажлын хугацаа хойшлогдсон.

/Тухайн жил 50 хувь /

ХЯНАЛТ-ШИНЖИЛГЭЭ, ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТАСАГ